

Belgisch Militair Tijdschrift Revue Militaire Belge

Le SOCOM belge voit le jour

Lieutenant-colonel breveté d'état-major Tom BILO

OVG : Analyse critique de l'opération qui paralyse la composante Terre

Major breveté d'état-major Philippe ROOMS

Een Europese militaire opdracht onder Belgische leiding ten voordele van de Centraal-Afrikaanse Republiek?

Brigadegeneraal Herman RUYS & Lieutenant-colonel BEM breveté d'état-major Jean-Pol BAUGNÉE

La cyberdéfense dans l'environnement critique belge : de la protection à l'entraînement pro actif

Clément LE GOUELLEC

Een eerste stap op weg naar een volwaardig EU militair strategisch hoofdkwartier ?

Majoor stafbrevethouder Frank EVERAERT

De veranderende Europese veiligheidsanalyse van de NAVO en de impact op de Belgische strategische visie

Majoor stafbrevethouder Rik VAN HOECKE, ir.

Changement d'orientation de la politique africaine de la Belgique. Un risque pour l'expertise et l'influence belge en Afrique centrale ?

Majoor breveté d'état-major Michaël MUSEUR

Het Female Support Team: Vrouwen bij de Special Forces Group

Luitenant-kolonel Robert (Bob) DUFRANE & Kapitein Jan WEUTS

Belgisch Militair Tijdschrift Revue Militaire Belge

N°/N° 15 – Jaargang/Année 2017 – Dec/Déc

Het *Belgisch Militair Tijdschrift* is een periodiek informatietijdschrift dat zich richt tot officieren en tot militaire en burgerlijke autoriteiten. De artikelen vallen inhoudelijk volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Hun standpunt komt niet noodzakelijk overeen met dat van de militaire overheid. De artikelen worden in principe gepubliceerd in de moedertaal van de auteurs.

La *Revue Militaire Belge* est une revue périodique d'information qui s'adresse aux officiers et aux autorités militaires et civiles.

Les articles qu'elle présente n'engagent que la responsabilité de leurs auteurs. Ils ne reflètent donc pas nécessairement le point de vue des autorités militaires.

En principe, ils sont écrits dans la langue maternelle de l'auteur

Redactiecomité – Comité de rédaction :

- Henri Badot-Bertrand, général de brigade e.r.
- Jo Coelmont, brigadegeneraal van het vliegwezen b.d.
- Philippe Dohet-Eraly, général de brigade e.r.
- Bertrand Hayez, Ir, colonel breveté d'état-major e.r.
- Georges Heeren, Ir, flottieljeadmiraal b.d.
- Jacques Rosiers, Ir, amiral de division e.r.
- Tim Van Langenhove, Kolonel stabrevethouder

BMT-RMB@mil.be

Vormgeving – Infographie : DG Com/DivCréa/Layout

Drukkerij – Imprimerie : PHD

Verantwoordelijke uitgever – Éditeur responsable:
Tim Van Langenhove, Kolonel stabrevethouder

Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie – Institut Royal Supérieur de Défense

Campus Renaissance – Avenue de la Renaissancelaan 30

Brussel 1000 Bruxelles – België / Belgique

www.irsd.be – www.khid.be – www.rhid.be

Voorwoord

In deze editie komen al de traditionele rubrieken en onderwerpen aan bod. Het is haast ook een traditie geworden dat, editie na editie, het aantal artikels toeneemt. Hiermee neemt ons tijdschrift stilaan de allure aan van een verzamelwerk, van een stevig boek.

Het is bemoedigend dat zoveel auteurs – spontaan of op verzoek – een artikel schrijven. Maar het stelt de lezer soms wel voor de vraag “waar begin ik en wat is voor later?” met het inherente gevaar dat van uitstel afstel komt.

Dit heeft ons ertoe aangezet om voortaan een aantal artikels in voorpublicatie beschikbaar te stellen op de website van het KHID (<http://www.rhid.be/website/index.php/nl/productions/belgisch-militair-tijdschrift>).

De abonnees die geopteerd hebben om enkel een elektronisch versie te ontvangen, zullen hierover telkens een berichtje ontvangen.

Terloops melden we graag dat, wanneer u de voorkeur geeft om enkel een elektronische versie te ontvangen en niet langer een papieren exemplaar, u dit kan melden op <http://www.rhid.be/website/index.php/nl/maillinglistnl/lang/nl-NL>

Veel leesgenot.

Het redactiecomité

Avant-propos

Vous retrouverez toutes vos rubriques et sujets préférés dans la présente édition. Il y a aussi comme une tradition qui s'installe, édition après édition : le nombre d'articles augmente, notre revue prenant tout doucement l'allure d'un recueil, d'un livre épais.

Il est encourageant de voir autant d'auteurs disposés à rédiger un article – spontanément ou sur demande – bien que, quelquefois, cela renvoie le lecteur à la question suivante : «par où commencer et que garder pour plus tard ? », avec le risque inhérent que certains articles ne soient jamais lus.

Aussi avons-nous décidé que, désormais, un nombre d'articles seraient publiés au préalable sur le site Internet de l'IRSD (<http://www.rhid.be/website/index.php/fr/productions/revue-militaire-belge>)

Les abonnés qui ont opté exclusivement pour la version électronique en recevront chaque fois notification.

Nous en profitons également pour vous informer que si vous choisissez de recevoir uniquement une version électronique au lieu d'un exemplaire papier, vous pouvez le signaler sur <http://www.rhid.be/website/index.php/fr/maillinglistfr/lang/fr-FR>

Bonne lecture,

Le comité de rédaction

Editoriaal

Leiding geven, of met andere woorden regeren, is vooruitzien, vergt een visie die past in de strategische context waarin dient te worden gewerkt, vervolgens een actieplan en – allerbelangrijkst – de nodige moed om de vereiste beslissingen te nemen teneinde richting en vaart aan te houden.

Het is gemakkelijk om dit hier vlotjes neer te schrijven en eraan toe te voegen dat het om alom gekende en eeuwenoude “wijsheid” gaat. De “ervaring” leert ons evenwel dat heel wat randvoorwaarden dienen vervuld te worden om daadwerkelijk te kunnen “regeren” en niet enkel te “reageren”. Dit laatste is voor een defensieapparaat onaanvaardbaar. Ook dat heeft “de ervaring” ons geleerd.

Binnen Defensie kwamen alvast een strategische visie en een actieplan tot stand om een wel afgemeten gamma aan capaciteiten te vergaren. Capaciteiten die ons land alsnog in staat stellen om als een volwaardige partner te kunnen deelnemen aan zowat alle militaire operaties in internationaal verband om de vrede te handhaven of desnoods te herstellen.

X

Met haar “Globale Veiligheidsstrategie” streeft de EU nu tevens naar een Europa dat zijn burgers beschermt. Centraal staat hier de wisselwerking tussen interne en externe veiligheid. Voor Defensie betekent dit dat zij, veel meer dan in het verleden, betrokken is geworden met de veiligheid op het nationale grondgebied en daarnaast, wellicht meer dan in het verleden, wordt geroepen om deel te nemen aan militaire operaties in naburige regio’s om er stabiliteit te bevorderen of dreigende crisissen in de kiem te smoren. Hierbij mogen de NAVO-verbintenissen om bij te dragen aan collectieve verdediging niet worden vergeten.

Dit is een nobele opdracht die de Unie ons toeschuift. Het vergt evenwel bijkomende middelen en een hoger budget voor Defensie. Heeft diezelfde EU de laatste decennia niet heel wat “collaterale schade” berokkend? Beschadigde defensiebudgetten? Vanwege dwingende budgettaire beperkingen op de overheidsuitgaven, in bijzonder in deze landen die deel uitmaken van de Europese Monetaire Unie, landen die koploper zijn in een verregaande Europese integratie? Eerlijkheidshalve voegen we hieraan toe dat de eindbeslissing, het afwegen van prioriteiten, steeds een verantwoordelijkheid van de landen is.

Alvast kan niet worden ontkend in ons land dat het budget voor Defensie zeer uitgesproken en onevenredig veel heeft ingeboet om de door de EU opgelegde budgettaire normen te realiseren. Wellicht een ongewild neveneffect vanwege de Unie, maar daarom niet minder reëel.

De Unie doet er daarom goed aan deze collaterale effecten “weg te werken”. En zij doet dat inmiddels ook. De slogan “*Defence Matters*” is nu binnen de EU niet enkel een slogan. De Unie heeft niet enkel een nieuwe “Globale Veiligheidsstrategie” opgesteld en de lidstaten opgeroepen om deze te onderbouwen met de vereiste militaire capaciteiten. Zij heeft daartoe concrete maatregelen genomen, onder meer om de research en de ontwikkeling van militaire wapensystemen mee te financieren en de defensie-industrie met specifieke schikkingen te ondersteunen. Ook worden financieringsmechanismen in het leven geroepen om de aankoop van omvangrijke wapensystemen voor de lidstaten haalbaar en betaalbaar te houden. Daarnaast heeft zij de lidstaten opgeroepen om de clausule over “Permanente Gestructureerde Samenwerking” in Defensie (PESCO, acroniem van *Permanent Structured Cooperation*), zoals bepaald door het Verdrag van Lissabon, te activeren.

De doelstellingen van PESCO worden in dit tijdschrift afdoende toegelicht. Net zoals voor de Monetaire Unie houdt een lidmaatschap ook hier verplichtingen in. Maar het biedt de mogelijkheid om, zonder enig veto van buitenstaanders, sneller en verder te gaan in de richting van een meer geïntegreerde Europese Defensie, met een stroomlijning inzake defensieplanning, met gezamenlijke aankopen om de gekende strategische lacunes op te vullen, met maatregelen, om de interoperabiliteit te verhogen en ook om snellere gezamenlijke inzet van troepen te garanderen. Niet enkel op het niveau van een *battle group*, maar nu ook op het niveau van een korps.

Als PESCO ambitieus is om tot meer doeltreffendheid te komen, is zij dat ook om tot meer efficiëntie te komen. Om meer te halen uit de beschikbare budgetten, door innovatie te stimuleren, door schaalvoordelen maximaal te exploiteren en, zoals aangehaald, door EU-fondsen aan te trekken.

De oproep om PESCO te activeren bleef niet onbeantwoord. Frankrijk en Duitsland hebben ditmaal het voortouw genomen. Voordien heeft ons land meermaals hiervoor gepleit, met de nadruk op PESCO als een *game changer* om tot een volwaardige Europese defensie te komen. Op het ogenblik dat deze woorden worden neergeschreven, laten drieëntwintig lidstaten weten dat zij bereid zijn om deel uit te maken van PESCO. En dit aantal kan nog toenemen. De EU-top in december zal formeel uitsluitsel geven over wie wil en kan deelnemen. Ons land heeft alvast deze ambitie.

Op initiatief van de Unie hebben de lidstaten ook ingestemd met een gecoördineerde jaarlijkse evaluatie inzake defensie (CARD, acroniem van “*Co-ordinated Annual Review on Defence*”). Dit laatste noopt elke land om jaarlijks de eigen zeer concrete bijdragen aan defensiecapaciteiten voor te leggen, de planning voor de volgende jaren toe te lichten en ... om “groepsdruk” te ondergaan.

Vergelijk PESCO, samen met CARD, gerust met de Europese Monetaire Unie. We staan hier voor een soort “Europese Defensie Unie” met een jaarlijkse evaluatie van de verbintenissen die elk deelnemend land op zich heeft genomen. Onder de lat doorgaan, zal wellicht alsnog kunnen, maar dan wel binnen strenge limieten en op voorwaarde dat versneld een reeks geloofwaardige correctieve acties daadwerkelijk worden genomen. De invloed van de EU die ze nu al uitoefent op de lidstaten, zelfs in domeinen die tot de kern van nationale soevereiniteit worden gerekend zoals het overheidsbudget, mag niemand ontgaan. En de invloed die de EU zal uitoefenen op onze nationale Defensie zal ook niemand ontgaan.

X

Defensie staat dus voor bijkomende taken maar duidelijk ook voor bijkomende perspectieven. Dit brengt voor het politieke leiderschap verplichtingen met zich mee. Vooruit zien. In de huidige context betekent dit er zorg voor dragen opdat Defensie zou kunnen overleven, van nu tot dan! Tot de volgende legislatuur en de ingebruikname van de nieuwe wapensystemen. En dat mag gerust wat kosten.

Het mag dan ook niet verwonderen dat binnen Defensie nu meer dan ooit prioriteit wordt gegeven haar voornaamste kapitaal: het personeel. Centraal staan de rekrutering, de opleiding, de training en het permanent uitbouwen van expertise bij het personeel tijdens heel de loopbaan. De uitdaging: klaar staan als de vooropgestelde wapensystemen in gebruik worden genomen. Dit kan en moet lukken, maar ...

X

Eén laatste, maar daarom niet minder vitale randvoorwaarde om daadwerkelijk te “regeren”, is de moed te hebben te beslissen, om voet bij stuk te houden. Om te weerstaan aan de steevast opduikende en erg verleidelijke suggesties om telkens wanneer volgens de planning een beslissing dient genomen, alsnog te “opteren” om die beslissing uit te stellen, eventueel tot ... het aan anderen is om te beslissen. Dergelijke “advies” wordt in zowat alle gevallen – bij elke organisatie – naar voor geschoven door “de buitenstaanders”, niet gehinderd door enige

dossierkennis, en wordt voorgesteld als de gemakkelijkste “tactische” zet. Het strategisch denken wordt hier gemakshalve even opzij gezet.

Bij Defensie heeft dit ervoor gezorgd dat we in de afgelopen decennia van de ene onafgewerkte strategische hervorming belandden in een volgende, met de gekende gevolgen.

Met een dergelijke “volgweg” is van “regeren” geen sprake, hooguit van “reageren” om de schade ietwat te beperken of te verdoezelen. En daar staan we nu voor.

Intussen we hebben een strategische visie. Er is een geostrategische context en een internationale druk en steun op alle vlak om dit plan te realiseren. Nu is het aan onze besluitvormers om top-down “te beslissen”.

Brigadegeneraal van het vliegwezen b.d. Jo Coelmont

Lid van het redactiecomité

Éditorial

Diriger – ou en d'autres termes gouverner – c'est prévoir. Cela demande une vision qui s'inscrit dans le contexte stratégique dans lequel il faut travailler, ensuite un plan d'action et – primordial – le courage nécessaire de prendre les décisions qui s'imposent pour garder le cap et l'allure.

Il est facile d'écrire cela ici et d'ajouter qu'il ne s'agit que de « sagesse » universelle. L'« expérience » nous enseigne cependant que bien des conditions préalables doivent être remplies pour pouvoir effectivement « gouverner » et pas seulement « réagir », car ceci n'est pas acceptable pour un appareil de défense. Cela aussi, c'est l'« expérience » qui nous l'a appris.

Au sein de la Défense, une vision stratégique a déjà été développée et un plan d'action rédigé pour réunir une gamme de capacités bien dosées. Des capacités qui mettent néanmoins notre pays en mesure de participer, en tant que partenaire à part entière, à pratiquement toutes les opérations militaires organisées dans un contexte international, afin de maintenir la paix ou, au besoin, de la restaurer.

X

Avec sa stratégie de sécurité globale, l'UE tend maintenant aussi vers une Europe qui protège ses citoyens. L'interaction entre sécurités interne et externe occupe ici une place centrale. Cela signifie pour la Défense qu'elle se concentre, bien plus que par le passé, sur la sécurité sur le territoire national et qu'en même temps elle est appelée, sans doute plus qu'avant, à participer à des opérations militaires dans des régions proches pour favoriser la stabilité ou étouffer dans l'œuf des crises imminentes. Dans cet ensemble, il convient de ne pas perdre de vue les engagements pris au sein de l'OTAN pour contribuer à la sécurité collective.

C'est là une noble tâche que l'UE nous assigne. Elle requiert cependant des moyens supplémentaires et un budget plus élevé pour la Défense. Et cette même UE n'a-t-elle pas, ces dernières décennies, provoqué bien des « dégâts collatéraux » ? Des budgets de la Défense détériorés pour cause de limitations budgétaires contraignantes sur les dépenses publiques, en particulier pour les pays membres de l'Union monétaire européenne ? Des pays qui sont en pointe pour une intégration européenne plus poussée. L'honnêteté oblige à ajouter que la décision finale, l'évaluation des priorités, reste toujours la responsabilité des États. Dans notre pays à tout le moins, on ne peut nier que le budget de la Défense ait servi clairement et démesurément à atteindre les normes budgétaires imposées par l'UE.

Sans aucun doute un effet secondaire involontaire dans le chef de l'UE, mais pour autant pas moins réel.

L'Union doit, pour bien faire, s'efforcer d'effacer ces effets collatéraux. Et elle s'y est attelée entre-temps. Le slogan « *Defence matters* » n'est plus seulement une formule au sein de l'UE. L'Union n'a pas seulement rédigé une nouvelle stratégie globale de sécurité et appelé les États membres à la soutenir avec les capacités militaires nécessaires. Elle a pris pour ce faire des mesures concrètes, entre autres pour cofinancer la recherche et le développement de systèmes d'armes militaires et soutenir l'industrie de défense au moyen de dispositions spécifiques. Des mécanismes de financement ont aussi été créés pour que l'acquisition de systèmes d'armes importants par les États membres reste possible et abordable. De plus, elle a appelé ses États membres à activer la clause de la « Coopération structurée permanente » (PESCO, acronyme de *Permanent European Structured Cooperation*) au niveau de la défense, prévue dans le traité de Lisbonne.

Les objectifs de la PESCO sont abondamment décrits dans cette revue. En faire partie implique – tout comme pour l'Union monétaire – des obligations. Cependant, elle offre la possibilité d'aller plus vite et plus loin, sans aucun veto venu de l'extérieur, dans la direction d'une défense européenne plus intégrée, avec une rationalisation du planning de défense, avec des achats en commun pour combler les lacunes stratégiques connues, avec des mesures visant à améliorer l'interopérabilité et aussi à garantir un engagement collectif de troupes plus rapide. Non seulement au niveau d'un *battle group*, mais cette fois aussi au niveau d'un corps.

Si la PESCO a l'ambition d'amener plus d'efficacité, elle est tout autant soucieuse de plus d'efficience, de retirer davantage des budgets disponibles en stimulant l'innovation, en exploitant au maximum les économies d'échelle et, comme déjà mentionné, en attirant des fonds de l'UE.

L'appel à activer la PESCO n'est pas resté sans réponse. La France et l'Allemagne ont pris cette fois l'initiative. Notre pays avait par le passé souvent pris parti en ce sens, ce qui a eu au moins le mérite de garder en vie l'intérêt pour une PESCO qui serait un *game changer* pour atteindre une défense européenne digne de ce nom. À l'heure d'écrire ces lignes, vingt-trois États membres ont fait savoir qu'ils étaient disposés à participer à la PESCO et ce nombre pourrait encore augmenter. Le sommet européen de décembre devra formellement déterminer qui voudra et pourra en être. Notre pays en tout cas affiche cette ambition.

À l'initiative de l'Union, les États membres ont aussi convenu d'un examen annuel coordonné en matière de défense (CARD, acronyme de *Co-ordinated Annual Review on Defence*). Ce dernier oblige chaque pays à exposer annuellement ses propres contributions très concrètes aux capacités de défense, présenter son planning pour les années à venir, et ... subir la pression du groupe.

On peut sans crainte établir un parallèle entre la PESCO, assortie du CARD, et l'Union monétaire européenne. On se trouve ici en face d'une espèce d' « Union européenne de défense » avec une évaluation annuelle des engagements pris par chacun des pays participants. Rester sous la barre sera sans doute encore possible, mais dans des limites très strictes et à condition qu'une série d'actions correctives crédibles soit appliquées rapidement. Personne ne peut ignorer l'influence que l'UE exerce déjà aujourd'hui sur les États membres, même dans des domaines qui sont au cœur de la souveraineté nationale comme l'euro. Et l'influence que l'UE exercera sur notre Défense nationale n'échappera non plus à personne.

X

La Défense se trouve maintenant face à des tâches supplémentaires, mais clairement aussi à de nouvelles perspectives. Ceci implique des obligations pour le pouvoir politique. Prévoir. Dans le contexte actuel, cela veut dire faire en sorte que la Défense puisse survivre. Jusqu'à la prochaine législature et à la mise en service des nouveaux systèmes d'armes. Et cela peut bien avoir un coût.

Il ne faut donc pas s'étonner que la Défense donne à présent plus que jamais la priorité à son principal capital : le personnel. Le recrutement, la formation, l'entraînement et le développement permanent de l'expertise du personnel tout au long de sa carrière sont au centre de ces préoccupations. Le défi, c'est d'être prêt lorsque les systèmes d'armes prévus seront mis en service. Cela peut et cela doit réussir, mais ...

X

Il y a une dernière mais non moins importante condition pour effectivement « gouverner » : avoir le courage de décider et puis de tenir bon. De résister aux suggestions habituellement récurrentes et terriblement alléchantes d' « opter », à chaque fois que le planning prévoit de prendre une décision, pour reporter celle-ci jusqu'à ce que, éventuellement, ... ce soit à d'autres de décider.

Ce genre de « conseil » est donné la plupart du temps, dans toute organisation, par des « non-initiés », qui ne s'embarrassent pas de connaître les dossiers, et est présenté comme la manœuvre « tactique » la plus simple. Toute pensée stratégique est alors écartée, par facilité.

À la Défense, cette attitude a eu pour résultat qu'au cours des dernières décennies, nous avons atterri d'un plan inachevé dans le suivant, avec les conséquences que l'on sait.

Avec un « cheminement » pareil, on ne peut pas parler de « gouverner », tout au plus de « réagir » pour circonscrire quelque peu les dégâts ou les dissimuler. Et voilà où nous en sommes.

Entre-temps, nous avons une vision stratégique. Il existe un contexte géostratégique, une pression internationale et un soutien dans tous les domaines pour réaliser ce plan. Maintenant, c'est à nos décideurs à décider, top-down.

Général de brigade d'aviation e.r. Jo Coelmont

Membre du comité de rédaction

Inhoud - Sommaire

15

Thema van de editie - Thème de l'édition

Le SOCOM belge voit le jour

Lieutenant-colonel breveté d'état-major Tom BILO & Commandant Christophe COMHAIR

19

Operaties - Opérations

OVG : Analyse critique de l'opération qui paralyse la composante Terre

Major breveté d'état-major Philippe ROOMS

35

Een Europese militaire opdracht onder Belgische leiding ten voordele van de Centraal-Afrikaanse Republiek

Brigadegeneraal Herman RUYS & Lieutenant-colonel breveté d'état-major Jean-Pol BAUGNÉE, Ir,

47

Veiligheidsstrategie - Stratégie de sécurité

La cybergérence dans l'environnement critique belge : de la protection à l'entraînement proactif

Mr. Clément Le Gouellec

59

Internationale organisaties - Organisations internationales

Een eerste stap op weg naar een volwaardig EU militair strategisch hoofdkwartier?

Majoor stafbrevethouder Frank EVERAERT

71

De veranderende Europese veiligheidsanalyse van de NAVO en de impact op de Belgische strategische visie

Majoor stafbrevethouder Rik VAN HOECKE, ir

83

Geopolitiek kader - Contexte géopolitique

Changement d'orientation de la politique africaine de la Belgique. Un risque pour l'expertise et l'influence belge en Afrique centrale ?

Major breveté d'état-major Michaël MUSEUR

93

Bedrijfsvoering - Management

Het Female Support Team: Vrouwen bij de Special Forces Group

Luitenant-kolonel Robert (Bob) DUFRANE & Kapitein Jan WEUTS

105

Wetenschappelijk en technologisch onderzoek - Recherche scientifique et technologique

De maritieme mijnenbestrijdingscapaciteit van de toekomst: "Samen toonaangevend"

Korvetkapitein stafbrevethouder Pascale VAN LEEUWEN & Reservekorvetkapitein Yvo JAENEN

115

Special warfare aviation: een capaciteit voor het heden én de toekomst.

Kapitein Jan WEUTS

127

Een actieve, Belgische bijdrage in de onderzeebootbestrijding?

Fregatkapitein stafbrevethouder Ralf OTTO

139

Persoonlijke ervaringen - Expériences personnelles

Naar een betere verstandhouding met de Arabische wereld

Kolonel stafbrevethouder Frederik DEROLEZ

149

Leven of dood in Irak: het werken in een special operations surgical team Geneesheer luitenant-kolonel Bart VANDERHEYDEN	155
In 't kort - En bref	
Political cycles in military deployment Prof Cind Du Bois (KMS) & Caroline Buts (VUB)	163
<i>Doctoraatsthesis:</i> De plaats van religie in het politieke denken van Alexis de Tocqueville. Tussen eigen mening en publiek beleid Cdt Luk Sanders	166
<i>Sécurité & Stratégie n°130</i> Défense citoyenne et citoyens de la Défense : l'armée belge et la nation Mr. André Dumoulin	168
<i>Sécurité & Stratégie n°131</i> La défense contre les « menaces hybrides » : la Belgique et la stratégie euro-atlantique Cdt d'Avi Estelle Hoorickx	170

Le SOCOM belge voit le jour

TOM BILO

Le lieutenant-colonel breveté d'état-major Tom BILO a été le chef de corps du *Special Forces Group* de 2011 à 2014. Ensuite, il a continué à travailler au développement de la capacité des opérations spéciales au sein du département d'état-major Stratégie. Depuis le 10 juillet 2017, il travaille au sein du commandement des opérations spéciales nouvellement établi.

CHRISTOPHE COMHAIR

Le commandant Christophe COMHAIR est officier opérations et entraînement au *Special Forces Group*. Avant d'être opérateur au détachement opérationnel des forces spéciales, il a servi 5 ans dans un bataillon para-commando.

Tijdens de laatste decennia hebben vele landen commando's voor speciale operaties (SOCOM's) opgericht en flink geïnvesteerd in special operations forces (SOF). Ook in België leidde de strategische visie van juni 2016 tot de oprichting van een dergelijke structuur en de verdere uitbouw van de SOF-capaciteit. Dit artikel heeft tot doel de lezer inzicht te verschaffen in deze evolutie. Waartoe moeten deze nieuwe structuren dienen? Hoe gaan we ze oprichten? Welke zijn de randvoorwaarden en hinderpalen?

La vision stratégique du ministre Vandeput, parue en juin 2016 et décrivant l'évolution des forces armées belges à l'horizon 2030, fait mention de la création d'un SOCOM, un *special operations command* (en français « commandement des opérations spéciales »). Bien que déjà largement répandu dans de nombreux pays, ce type de structure est inédit pour la Belgique. Son développement suscite de nombreuses questions.

À quoi sert exactement cette structure ? Pourquoi la Belgique implémente-t-elle cette nouvelle capacité ? Est-elle capable d'améliorer la réactivité ou l'efficacité de nos forces spéciales et de leurs unités d'appui ? Comment se situe-t-elle par rapport à la structure de commandement des opérations spéciales de l'OTAN ou encore, au niveau national, comment peut-elle contribuer activement à l'action sécuritaire interdépartementale ?

20 Se pose également la question de sa mise en place. Le concept du SOCOM dépasse la simple introduction d'une structure de commandement et a également des implications sur différentes unités tactiques, telles que les unités de type para-commando ou des unités d'appui au combat. La Brigade légère se voit transformée en Régiment des opérations spéciales afin de compléter la capacité SOF et de lui apporter plus de masse et plus de puissance de feu. Des éléments d'appui, comme des chiens de combat ou des démineurs de combat et, plus tard, des avions de type STOL¹ compléteront encore la capacité. Cette transformation est donc bien plus qu'un simple changement d'appellation et a des répercussions à de nombreux niveaux.

Une telle évolution sous-entend aussi défis et difficultés. Il est de notoriété publique qu'opérer des changements au sein d'une organisation n'est pas chose aisée, certainement pas lorsque ces changements affectent quasi l'ensemble des forces et départements.

Cet article a pour but de lever le voile sur cette nouvelle capacité et, par une bonne information, de contribuer à son développement. Le SOCOM n'en est qu'à ses débuts et a encore une longue route à faire. Chaque contribution visant à son amélioration sera la bienvenue, qu'elle soit interne ou externe à la Défense.

LES ORIGINES DU « COMMANDEMENT DES OPÉRATIONS SPÉCIALES »

Bien que les forces spéciales trouvent leur origine bien plus tôt dans l'histoire et qu'à cette époque, elles étaient parfois déjà regroupées sous des commandements distincts, la notion de SOCOM, telle qu'on la connaît aujourd'hui, voit le jour à la suite de la débâcle de l'opération *Eagle Claw* visant à délivrer, en avril 1980, les 53 otages détenus à l'ambassade des États-Unis à Téhéran depuis novembre 1979.

Cette opération américaine de grande envergure regroupait des unités spéciales des forces terrestres, navales et aériennes, ainsi que des éléments de la CIA et d'autres services spécialisés. Elle tourna au désastre principalement à cause d'un manque de coordination, tant au niveau de la préparation que de la planification, entre les différentes unités participantes.

Dès lors, pour éviter ce genre de mésaventures et assurer une meilleure interopérabilité entre les différents acteurs appelés à participer aux

¹ Acronyme de « short take-off and landing, c.-à-d. à décollage et atterrissage court.

opérations spéciales ultérieures, un commandement spécifique est mis en place en 1987 : USSOCOM, le commandement des opérations spéciales américain. Au cours des années suivantes, de nombreux autres pays lui emboîteront le pas : le Royaume-Uni (1987), la France (1991), l'Australie (2002), l'Italie (2003), le Canada (2006), la Pologne (2007), le Danemark et la Suède (2014), la Norvège (2015), etc.

En fonction de leurs besoins et situations propres, les pays respectifs adoptent des modèles de SOCOM sensiblement différents. La NATO SOF Study de 2012 distingue ainsi trois grands modèles : le SOCOM en tant que « force » à part entière, le SOCOM comme « composante » et le SOCOM comme « cellule d'état-major ». Dans le premier cas, il s'agit de lui confier l'entièreté des prérogatives généralement attribuées à une force, au même titre que les forces terrestre ou aérienne. Dans le deuxième cas, les unités spéciales continuent à dépendre de leur force respective pour leur mise en condition, mais passent sous commandement du SOCOM en cas d'opérations. Ce modèle de SOCOM dispose de moyens de commandement territoriaux et projetables, permettant d'assurer le commandement des forces spéciales en cas de déploiement. Dans le troisième cas, en tant que cellule d'état-major, le SOCOM se limite à une fonction de conseiller au sein de l'état-major, chargé principalement de développer et de gérer la vision, la politique d'emploi, la doctrine, les acquisitions et certains aspects liés à l'entraînement des unités spéciales.

Quelle que soit leur forme, ces structures permettent d'obtenir une unité de vision et d'effort pour tout ce qui concerne les opérations spéciales au sein d'un même pays, signifiant par la même occasion une avancée considérable en termes d'efficacité et d'interopérabilité.

Le commandant du SOCOM est également un interlocuteur de choix pour quiconque souhaite s'adresser au responsable des opérations spéciales d'un pays particulier. Certaines organisations, comme l'OTAN, considèrent en effet déjà les opérations spéciales comme un domaine à part entière, en plus des dimensions terre, air et mer, et entendent dès lors aussi pouvoir s'adresser directement à des experts nationaux en la matière.

LA CRÉATION D'UN SOCOM BELGE

Considérant ce qui précède et la création de SOCOM dans de très nombreux pays, il paraît logique que la Belgique emboîte le pas.

22 Parmi les raisons qui ont finalement motivé cette décision, on peut en premier lieu noter une volonté d'alignement sur les bonnes pratiques internationales, l'OTAN exerçant une pression en ce sens. L'évolution du contexte sécuritaire, la menace terroriste avec, en point d'orgue, les attentats sur le sol national en 2016 n'y sont sans doute pas non plus étrangères. Aussi, la récente ouverture aux médias des forces spéciales belges et leur démythification consécutive auprès du grand public (et des décideurs politiques) a pu avoir un impact favorable. En fin de compte, la volonté politique a suivi et s'est traduite dans la vision stratégique.

Pour la réalisation concrète du SOCOM, le chef de la Défense a mandaté un groupe de travail au sein de l'état-major de la Défense afin d'établir et de traiter respectivement de doctrine d'emploi, d'interopérabilité, d'organisation et de personnel, d'entraînement, de matériel ainsi que de communication stratégique.

Lors des travaux de ce groupe, outre une description détaillée des tâches dévolues aux différentes unités spéciales, une attention particulière a été portée aux aspects interarmes, intercomposantes et interdépartementaux. Il est important de comprendre que les opérations spéciales ne sont pas du seul ressort des forces spéciales et des paras-commandos, mais sont le résultat d'une mise en commun de moyens de toutes les forces. Au niveau de la composante Terre, il s'agit d'assurer une parfaite interopérabilité entre les forces spéciales et leurs unités d'appui. Celles-ci contribuent à la collecte de renseignements, accentuent la capacité d'influence ou encore délivrent des moyens spécialisés, tels que des équipes de déminage ou des chiens de combat. Les autres composantes fournissent à leur tour des vecteurs d'insertion et d'extraction, de réapprovisionnement, de reconnaissance et d'appui feu, sous forme d'aéronefs ou de plateformes navales, ainsi que des moyens de première intervention et d'évacuation médicales. Vu les délais d'intervention très courts, il importe que l'ensemble de ces moyens soient en permanence prêts à travailler de concert. À cet égard, le SOCOM peut jouer un rôle important.

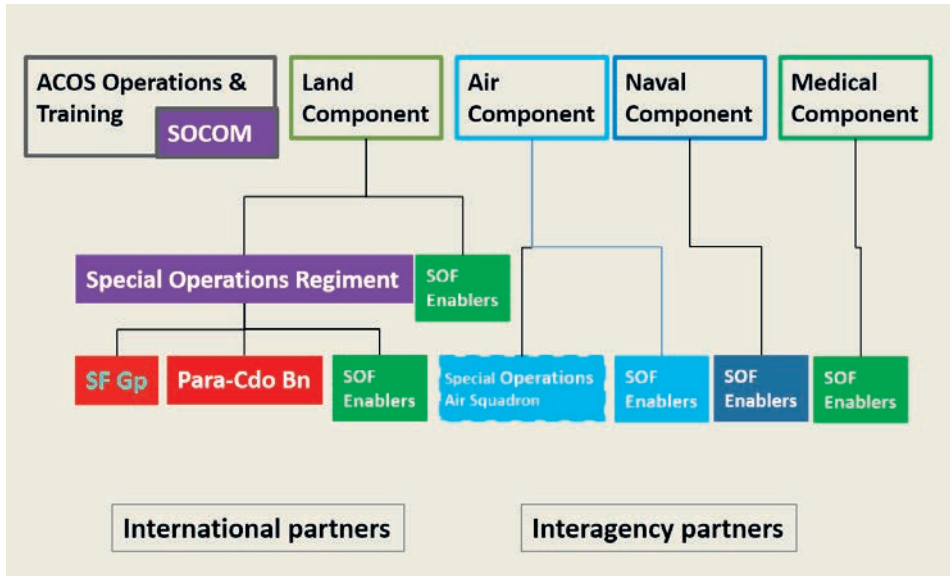

Figure 1. Représentation schématique des partenaires du SOCOM.

LE CENTRE DE COMPÉTENCE DES OPÉRATIONS SPÉCIALES

À elle seule, la réalisation de cette interopérabilité constitue un défi. Chaque capacité dispose de longue date de sa propre filière de formation avec des objectifs adaptés aux besoins respectifs. Lors de l'établissement des besoins en formation, il n'a généralement pas été tenu compte des besoins susceptibles de découler d'une utilisation dans le cadre d'opérations spéciales.

C'est cette lacune que veut notamment combler le nouveau centre de compétence des opérations spéciales situé au sein du SOCOM. Celui-ci a pour mission d'identifier précisément tous les acteurs susceptibles de participer à des opérations spéciales au sein de la Défense et de veiller à ce que leur soient dispensées les formations les plus adaptées pour les préparer à ces missions. Lors de ce travail, il sera impératif de travailler en parfaite symbiose avec les experts des composantes ou des unités en question afin d'intégrer les exigences liées aux opérations spéciales et les impératifs de la capacité d'origine.

LA COOPÉRATION INTERDÉPARTEMENTALE

Cette volonté d'interopérabilité en matière d'opérations spéciales se traduit aussi dans une coopération interdépartementale accrue.

Depuis longtemps, il existe une excellente collaboration entre le SPF Affaires étrangères et la Défense pour tout ce qui concerne la sécurisation des postes diplomatiques à l'étranger. Des militaires spécialement formés assurent la sécurité du personnel diplomatique et contribuent à l'établissement des plans de crise pour les ambassades. Cette coopération s'intensifie encore en cas de crise majeure ou d'opération d'évacuation de compatriotes.

Dans le même ordre d'idées, la collaboration interdépartementale s'intensifie davantage avec les SPF Intérieur et Justice.

Les attentats de 2016 ont amplement démontré les avantages d'une bonne coopération entre les forces spéciales militaires et les unités spéciales de la police. Confrontée à une multitude de demandes d'interventions, l'unité spéciale de la police fédérale a pu, à maintes reprises, apprécier le renfort très efficace des forces spéciales militaires. Toutefois, si l'on souhaite optimiser davantage cette relation de travail, de nombreuses opportunités restent à saisir : l'élaboration de procédures et techniques conjointes, le partage de formations et entraînements spécifiques, voire l'acquisition d'équipements en commun, et ce, en vue d'améliorer l'interopérabilité et la rapidité dans l'action.

Pour mener ces actions avec succès, il convient également de disposer de renseignements à jour et exploitables. Pour ce faire, une coopération avec les services de renseignement civil et militaire a également toute son importance.

Par ailleurs, la présence de forces spéciales belges dans des zones sensibles à l'étranger peut aussi contribuer au développement du renseignement au niveau national, en identifiant par exemple des *foreign fighters* d'origine belge combattant à l'étranger.

Ceci démontre que l'approche interdépartementale est incontestablement une opération qui profite aux différentes parties prenantes.

Compte tenu de l'évolution rapide de l'environnement sécuritaire, il apparaît qu'un effort continu est nécessaire pour garantir une coordination efficace entre ces différentes instances. En ce qui concerne les opérations spéciales, le SOCOM sera un interlocuteur averti. Il pourra s'atteler à cette tâche, tout en veillant en permanence à la légalité des mesures proposées.

L'ANCRAGE INTERNATIONAL

Depuis leur création, les unités spéciales ont toujours travaillé de concert avec des unités équivalentes d'autres pays. Pendant la Deuxième Guerre mondiale, l'escadron SAS belge faisait ainsi partie des SAS britanniques et la 4th Troop² de commandos belges du 10th *Inter-Allied Commando*. Au fil du temps, de nombreux accords de coopération ont vu le jour et sont toujours d'application, que ce soit dans le cadre de l'OTAN, de l'Union européenne, du Benelux ou de coalitions. L'actuelle volonté politique est d'intensifier encore cette collaboration internationale.

C'est ainsi que le 16 février 2017 fut signée une déclaration d'intention visant à mettre sur pied, conjointement avec les Pays-Bas et le Danemark, un état-major de composante pour opérations spéciales. La *Composite Special Operations Component Command* permettra de fournir, dans des délais très brefs, une capacité de commandement pour diriger des opérations spéciales dont l'OTAN a grand besoin. Il sera de la responsabilité du SOCOM belge de contribuer au développement de cette capacité. Des efforts conséquents devront être fournis pour former et entraîner le personnel concerné, pour construire la structure et pour acquérir le matériel nécessaire en étroite coordination avec nos homologues néerlandais et danois.

De surcroît, l'approche internationale permettra, par une mise en commun des expériences et bonnes pratiques, de tirer parti des connaissances et acquis de nos partenaires et de faciliter de la sorte la construction de notre propre SOCOM.

Cette initiative multinationale est d'autant plus importante que l'OTAN la considère à la fois comme un projet phare et un exemple précurseur afin de guider d'autres pays dans le développement de ce type de capacités et, ainsi, de faire face à la demande accrue de SOF *command and control*.

² Appellation de l'époque ; actuellement on parlerait d'une compagnie.

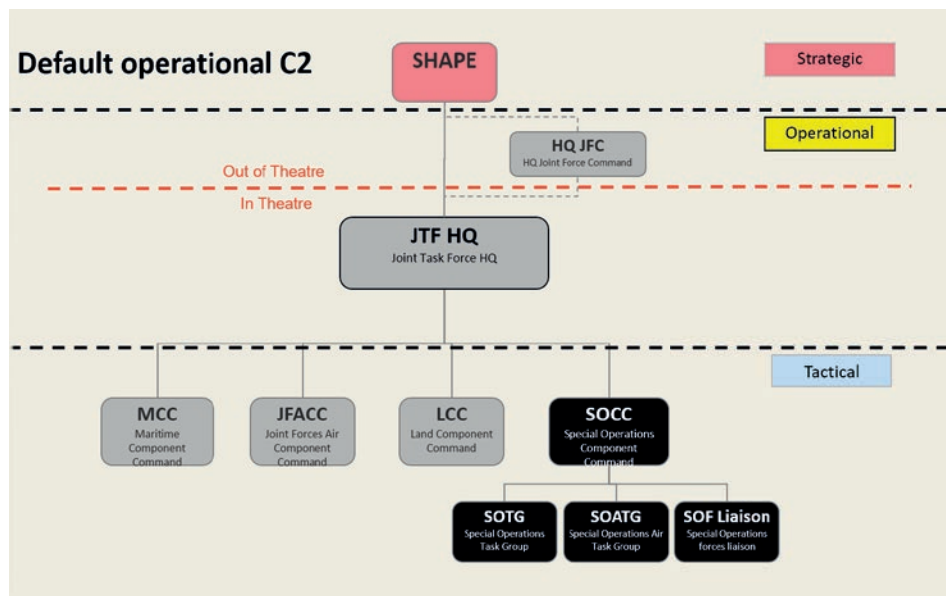

Figure 2. Emplacement du *Special Operations Component Command* dans une structure opérationnelle de l'OTAN.

LA RECONVERSION DES UNITÉS DE PARAS-COMMANDOS EN UNITÉS SOF

L'importance grandissante des forces spéciales dans l'environnement sécuritaire présent et à venir réclame donc un effort supplémentaire dans ce domaine. La vision stratégique prône ainsi l'utilisation des paras-commandos pour élargir et renforcer la capacité des opérations spéciales.

Nos partenaires internationaux partagent cette vision. Non seulement ils investissent dans leur forces spéciales existantes, mais ils élargissent également la capacité en y ajoutant d'autres unités. Ayant au départ quelques aptitudes à participer temporairement et sporadiquement à des opérations spéciales de par leur mission organique, des unités sont dorénavant spécialement équipées et entraînées pour cette fonction. On peut citer en exemple la création d'un bataillon de « rangers » aux Pays-Bas, de la *Spezialisierten Kräfte des Heeres mit Erweiterter Grundbefähigung für Spezielle Operationen* (EGB) en Allemagne, du *Special Forces Support Group* (SFSG) au Royaume-Uni et du 75th Ranger Regiment aux États-Unis.

En vue de réaliser cette transformation, il importe d'abord de comprendre la fin recherchée au niveau politico-stratégique et de traduire celle-ci au niveau d'un bataillon. Ensuite, à partir de la situation existante, il faut déterminer le cheminement optimal vers ces objectifs. Le fait de ne pas partir d'une feuille blanche implique certaines contraintes. La capacité d'évolution dépendra fortement du capital humain initial, autrement dit de l'effectif existant des bataillons et des moyens budgétaires alloués au projet.

Parallèlement à ceci, et pour rendre cette transformation possible, il est également indispensable d'inciter à un changement d'état d'esprit au sein de l'entièreté des unités impliquées dans la transformation. Pour réussir le changement, il faut résolument se tourner vers l'avenir et ne pas se complaire dans certains acquis appartenant au passé. Un leadership transformationnel, inspiré et visionnaire, appuyé sur un plan de communication bien établi, est nécessaire pour mener ceci à bien.

Plus concrètement, en ce qui concerne l'attribution des tâches, l'approche suivie prévoit une distinction entre le niveau d'expertise des différents types d'unités spéciales. Le Special Forces Group est considéré comme une capacité SOF spécialisée, les bataillons paras-commandos comme capacité SOF généraliste. La différence ne se situe donc pas au niveau des rôles, mais plutôt au niveau du taux de spécialisation, des tâches et du mode opératoire en découlant.

La différence au niveau du mode opératoire est parlante. Selon le cas, certaines opérations spéciales peuvent se dérouler dans des endroits sensibles, avec potentiellement un risque politique et militaire élevé. Du succès individuel d'un seul opérateur dépend la réussite ou l'échec de la mission entière. C'est certainement le cas pour les opérations de type *covert*, où la moindre découverte de la présence de l'unité dans la zone d'opération entraîne automatiquement la compromission de la mission et peut avoir de lourdes conséquences pour l'autorité commanditaire. Une opération dite « discrète », où l'on opère sans être vu, doit également être conduite avec le plus grand soin afin de ne pas être repéré, sans quoi la mission est également vouée à l'échec. Pour d'autres missions, une attitude *overt* ne pose pas de problème et permet de voir et d'être vu.

Le schéma ci-dessous illustre les modes opératoires pouvant être utilisés par respectivement les forces spéciales spécialisées (*Special Forces Group*) et généralistes (paras-commandos). Les opérations « discrètes » et de type *overt* peuvent être conduites indépendamment ou conjointement par les deux types d'unités, tandis que les opérations *covert* restent du seul ressort des forces spéciales spécialisées.

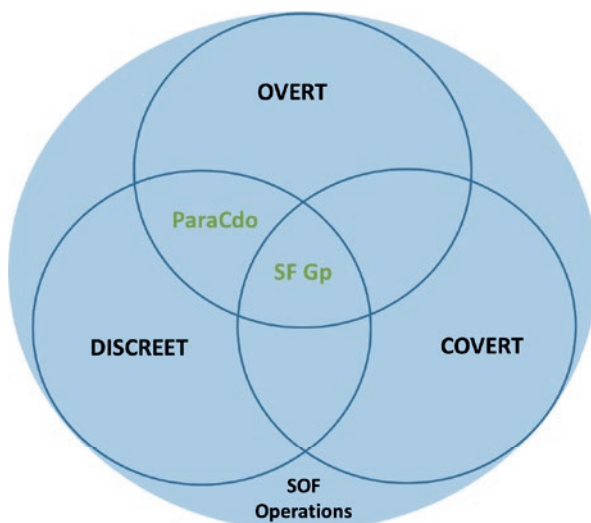

Figure 3. La répartition des modes opératoires entre le Special Forces Group (SF Gp) et les paras-commandos (ParaCdo).

Pour réaliser ceci, les bataillons paras-commandos doivent donc être compatibles et complémentaires au *Special Forces Group*. Ceci entraîne un niveau élevé d'interopérabilité, qui doit être garanti jusqu'aux plus bas échelons, et ce, principalement dans les domaines tactique, technique, médical et des télécommunications. De plus, les bataillons paras-commandos doivent garder leur capacité à mener de façon autonome certaines opérations spéciales ou d'intervention rapide, telles que le rapatriement de ressortissants belges de zones de crise, ce qui implique également un entraînement particulier.

Dans l'approche choisie, la transformation se fait à partir des bataillons paras-commandos existants dans leur constitution actuelle, avec leurs tâches et leurs capacités. A priori, aucune sélection ne sera opérée et l'ensemble du personnel devra être amené au niveau requis. Un plan d'action précis doit aider à enjamber le delta qui les sépare de la situation envisagée en termes d'organisation, de formation, d'entraînement et d'équipement.

Quant aux exigences de flexibilité, de disponibilité et de réactivité, elles ont toujours fait partie des points forts des unités de paras-commandos. En revanche, pour répondre aux besoins opérationnels à venir et être efficaces dans la conduite d'opérations spéciales, ces unités doivent aussi pouvoir travailler de façon très modulaire.

Dans certains cas, il faudra donc, au niveau de l'organisation du bataillon, se distancier des notions classiques de section, peloton et compagnie, et privilégier des modules ad hoc. L'organisation de l'unité devra être dimensionnée en fonction de la mission, les diverses capacités d'appui y étant intégrées selon le cas.

Peloton du 3e bataillon de parachutistes en appui au Special Forces Group durant l'exercice Cold Response en Norvège – 2012 (Collection SF Gp).

De petits modules pouvant être engagés de façon isolée ou en entités constituées est la marche à suivre. Ce mode d'engagement demande un leadership adapté, une bonne faculté d'analyse de la situation, une autonomie médicale ainsi que des moyens de transmission adaptés aux plus bas échelons.

Au niveau de la formation et de l'entraînement, une approche différente s'impose également. Au lieu d'avoir pour cadre de référence systématique et quasi unique une guerre conventionnelle où deux parties s'opposent, il faut évoluer vers un contexte d'entraînement plus réaliste, plus complexe, où une multitude d'acteurs se côtoient, chacun avec son histoire, sa culture, ses intérêts et ses aspirations. Outre les compétences militaires traditionnelles, d'autres aptitudes devront être ajoutées à la formation dans un souci d'efficacité et d'efficience : compréhension de l'environnement, empathie, créativité et sens de l'initiative. Agir à tout moment avec discernement, en étant parfaitement conscient des effets sur la population et sur l'environnement des actes posés ou des armes et munitions utilisées, est plus que jamais indispensable.

30 Dans le même ordre d'idées, l'OTAN attribue un rôle grandissant aux forces spéciales dans la prévention de conflits. La mission d'assistance militaire y prend le dessus sur l'action directe et la collecte de renseignements. L'action militaire vise ici une présence « préventive » dans une zone à risque dans le but d'influencer l'environnement et de désamorcer le conflit avant même qu'il n'ait lieu. Il s'agit ici d'opérer dans la complexité du domaine dit « humain ». Cette nouvelle réalité conforte l'intégration dans la formation des *soft skills*, mentionnées plus haut, en plus des techniques militaires plus cinétiques.

La conception générale de la formation devra également être moins directive. Pour opérer en milieux incertains, il est important, à bas échelons, d'affûter le sens des responsabilités : réfléchir avant d'agir. En l'occurrence, la formation est le moment idéal pour autoriser l'essai et l'erreur. Ce qui importe dans l'exécution d'une mission n'est pas toujours d'exécuter à la lettre ce qui a été planifié, mais plutôt, en tenant compte des circonstances, de viser à atteindre au mieux l'effet escompté par le commandement (*commander's intent*).

La transformation de ces différentes capacités appelées à contribuer aux opérations spéciales ne sera donc pas une sinécure. Toutefois, la difficulté de ce défi peut être atténuée par l'adoption d'une approche réaliste et adaptée. « *Train as you operate* » au lieu de « *Train as you fight* », et ce, de façon progressive : commencer par un peloton, puis une compagnie par bataillon, et ainsi de suite pour finalement parvenir à la reconversion de l'entièreté des unités concernées.

LA TRANSFORMATION

En règle générale, si le changement suscite déjà par définition une certaine opposition, par temps de coupes budgétaires et de restrictions en personnel, il s'avère encore moins aisé de développer une nouvelle capacité.

En termes d'attributions et de responsabilités, certains s'offusquent par exemple de voir diminuer leurs pouvoirs et d'autres, malgré eux, subissent physiquement les conséquences du changement, en devant déménager ou transférer certains de leurs moyens vers d'autres services. Tout ceci n'est pas de nature à faciliter les choses. Même l'application des grands principes de la gestion du changement s'avère compliquée.

La célèbre théorie du changement du professeur Kotter³ nous enseigne que pour entamer une dynamique de transformation avec succès, il faut d'abord et à tout prix faire naître un sentiment d'urgence. Les personnes concernées doivent être convaincues que le changement est indispensable et qu'il leur apportera un mieux. Si ce n'est pas le cas, la démarche est d'autant plus difficile.

En ce qui concerne la mise en place du SOCOM, ceux qui sont déjà initiés dans le domaine en perçoivent bien sûr immédiatement l'urgence et la plus-value. Or, nombreux aussi sont ceux qui ne disposent pas de ces connaissances et pour qui une telle organisation est non seulement superflue, mais entraîne également des coûts supplémentaires tout en alourdissant encore la bureaucratie et les procédures d'état-major. Ils sont très loin d'entrevoir la moindre urgence dans la démarche. En ce qui concerne les paras-commandos, plutôt que de percevoir quelque urgence à changer, c'est plutôt l'inquiétude qui règne au sein des bataillons. Ne sachant pas à quoi s'attendre exactement, certains craignent de voir leur charge de travail s'alourdir, leurs absences encore augmenter et leur vie sociale et familiale en pâtir.

Pour mettre en œuvre la transformation dans ce contexte difficile, deux facteurs s'avèrent décisifs : une information correcte, ciblée et efficace, d'une part, et un leadership persuasif et engagé, d'autre part. Pour convaincre, il faut communiquer. Les premières avancées du projet démontrent que de nombreuses personnes initialement sceptiques à l'idée ont progressivement changé d'avis grâce à des échanges de vues et des séances d'informations. La participation conjointe d'unités de paras-commandos et du *Special Forces Group* à des exercices a également permis des échanges d'informations, levant dès lors le doute sur certains aspects de cette future cohabitation.

Pour d'autres, une position claire du leadership reste également fondamentale. Là où le consensus devient difficile à cause de certains points de vues incompatibles, il appartient à l'autorité de prendre des décisions afin de rendre possible la réalisation de l'entreprise. Dans le cadre présent, la mention explicite du SOCOM dans la vision stratégique et l'implication directe du top management de la Défense se sont avérées fondamentales pour progresser vers l'objectif fixé.

3 J.P. Kotter, *Leading Change*, Harvard Business School Press, Boston, 1996

CONCLUSION

Le SOCOM belge a pris son envol. Il est maintenant du ressort de ceux qui en auront la responsabilité ainsi que de ceux qui le commanderont ou en feront partie, de lui donner sa vitesse de croisière et de devenir l'instrument de prédilection, immédiatement disponible au service du pays en cas de crise.

Le SOCOM n'en est qu'à ses débuts et se doit de garder les principes fondateurs à l'esprit : maintenir une grande disponibilité et capacité d'adaptation à tout moment, être rapide, discret et efficace dans l'action, tout en étant en quête de qualité et d'innovation de manière permanente.

À lui maintenant d'assurer cette cohérence et cette interopérabilité tant nécessaires pour la conduite d'opérations spéciales, qu'elles soient interarmes, intercomposantes, interdépartementales ou encore internationales.

WHO DARES WINS!

Figure 4. Logo du SOCOM belge.

MOTS-CLÉS : *Special Forces*, SOCOM, commandement des opérations spéciales, organisation, évolution

AIDEZ-LES

Rockel / H. Debroux
Rockel / H. Debroux

BELGIAN ARMY

OVG : Analyse critique de l'opération qui paralyse la composante Terre

Philippe ROOMS

Après avoir occupé diverses fonctions au sein de l'artillerie et un passage au sein de la direction générale Human Resources, le major breveté d'état-major Philippe ROOMS a rejoint la division « Integrated Capability Management » à l'issue du cours supérieur d'état-major. Il a également été déployé en Afghanistan et au Congo, respectivement comme commandant de compagnie et conseiller militaire.

Gezien de huidige veiligheidssituatie is de bescherming van de burgers binnen onze landsgrenzen terecht een belangrijke uitdaging geworden. Dit rechtvaardigt ontegensprekelijk de inzet van onze militairen in de straten van het land. Nochtans mag deze steun aan de politie in geen geval de kernopdracht van Defensie worden. De operatie Vigilant Guardian (OVG) heeft ernstige gevolgen op verschillende aspecten van de Landcomponent en werkt vandaag verlamdend op de uitgezonden eenheden. Daarom is een rationalisatie van de aangewende middelen voor deze missie noodzakelijk. Dit artikel beoogt de belangrijkste gevolgen van de missie voor de component te presenteren en tracht om aanbevelingen te formuleren voor een optimale aanpassing van de OVG.

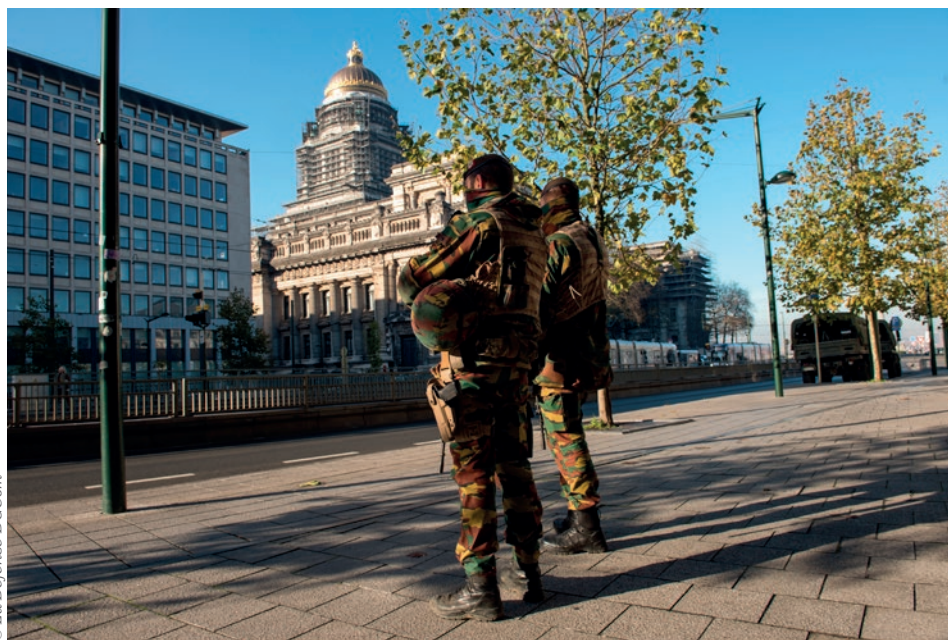
Le nombre important de soldats engagés dans l' « opération » Vigilant Guardian (OVG) met la composante Terre, principale contributrice, en difficulté, d'autant que la mission perdure. En effet, les exigences de la mission OVG prennent une place telle que la composante Terre n'a matériellement plus le temps de s'entraîner, entraînant chez nos soldats un déficit de connaissance au niveau des différents procédés tactiques.

36 L'impact de cette mission sur la sphère psychosociale est également à prendre en compte dans la réflexion : l'exigence de la mission cumulée au temps minimal requis pour l'entraînement fonctionnel fait que le militaire est de moins en moins disponible pour son entourage, ce qui a un impact sur son mental.

Le désir d'utiliser l'outil militaire de manière plus efficiente est présent, il est donc impératif que cette mission évolue, mais dans quelle direction ?

LES FAITS

L'attentat contre le journal satirique *Charlie Hebdo* à Paris, combiné à la neutralisation, à Verviers, d'une cellule terroriste, tous les deux en janvier 2015, ont mené l'Organe de coordination pour l'analyse de la menace (OCAM) à décider de relever le niveau de la menace terroriste en Belgique de 2 à 3 sur une échelle de 4.

© La Défense-DGCCom

Le 16 janvier 2015, le Conseil des ministres approuvait un déploiement de 250 militaires dans les rues de la capitale et d'Anvers. Le 17 novembre, quelques jours après les attentats de Paris, la Défense allait fournir, en appui de la police, 1 000 militaires et 300 réservistes.

Les attentats du 22 mars 2016 dans notre capitale et à Zaventem ont porté le nombre de soldats au maximum : 1 600 militaires effectivement déployés et 250 en guise de réserve.

Finalement, le 28 octobre 2016, le Conseil des ministres a accepté de réduire l'effectif à 1 250 militaires, capacité de réserve incluse. Depuis, ce nombre de soldats s'est stabilisé et semble être devenu la norme. En effet, même si la Défense est autorisée à réduire quelque peu ses effectifs tout en maintenant un niveau de sécurité équivalent, elle doit en permanence être capable d'appuyer la police avec 1 250 soldats.

Force est de constater que le nombre de militaires engagés dans la mission OVG reste conséquent et entraîne des complications pour la Défense. Hormis une décision politique visant à diminuer drastiquement le nombre de militaires impliqués dans la mission OVG, seul un passage du niveau 3 à 2 permettrait de soulager significativement les unités engagées dans cette mission.

Bien que la Défense fournisse un nombre conséquent de militaires en appui de la police, elle n'a été que très peu impliquée dans le processus décisionnel relatif à la mission OVG, se situant surtout en fin de processus, sans avoir réellement eu l'occasion d'effectuer sa propre analyse de la situation. En raison du manque de moyens et vu l'urgence, le ministre de l'Intérieur a paré au plus pressé en émettant une demande de renfort, qui a été transmise à la Défense sous forme d'une liste d'endroits indiquant le nombre exact de militaires à fournir pour chaque lieu.

Même si le service public fédéral (SPF) Intérieur est aux commandes, il serait opportun d'accentuer la collaboration au niveau décisionnel entre la police et les forces armées de manière permanente.

COHÉRENCE DE LA MISSION AVEC LA DOCTRINE

Hormis l'ordre d'opération émis par le chef de la Défense, aucun document officiel ne décrit les principes de la mise en œuvre de la mission OVG. Il existe cependant certains documents de base qui définissent l'emploi de l'outil militaire sur le territoire national comme le précisent la « défense militaire du territoire » (DMT), la « doctrine d'emploi intercomposantes » – qui régit les principes d'engagement des moyens en personnel et matériel – et ... la réalité.

38 Si un engagement de l'outil militaire sur le territoire national dans le cadre de la lutte contre le terrorisme est prévu par ces documents, certains principes ne sont pas respectés.

Premièrement, les critères « urgent » et « provisoire » ne sont plus observés. Un tel déploiement doit être temporaire et ne se réalise que lorsque les moyens civils sont insuffisants ou inadéquats. Après bientôt trois ans, la mission OVG semble s'inscrire dans la durée.

Deuxièmement, le principe d'attribution d'une zone de responsabilité à un commandement militaire, avec la demande d'y produire certains effets, n'a pas été appliqué.

Finalement, les activités d'appui de la sécurité nationale, telles que définies par la doctrine, ne doivent en aucun cas être contraignantes pour la Défense, les moyens mis à disposition étant définis par le ministre de la Défense. Le contexte de la mission OVG est tout autre puisque l'effectif est imposé, entraînant de lourdes conséquences pour le cycle d'entraînement de la composante Terre.

QUELLES CONSÉQUENCES POUR LA COMPOSANTE TERRE ?

L'« opération » Vigilant Guardian a des effets négatifs pour la composante Terre. Il lui est pratiquement impossible de conserver son niveau d'opérationnalité et de se développer si cette mission persiste en l'état.

Pour le moment, les périodes d'entraînement servent uniquement à maintenir les connaissances individuelles de nos soldats. Les unités n'ont plus de temps pour s'entraîner aux niveaux « compagnie » et « bataillon ». Pour exemple, en 2016, le 1/3 bataillon de lanciers n'a pu consacrer que 8 % de son temps à l'entraînement fonctionnel, tandis que la mission OVG a consommé plus de 51 % du temps de travail. Cette situation entraîne, d'une part, une perte de connaissance des différents procédés de combat et, d'autre part, la mise en péril du maintien du niveau des qualifications du personnel.

L'entraînement « interarmes » est quasiment réduit à néant. En effet, les unités de manœuvre n'ont plus l'opportunité de s'entraîner avec les armes d'appui comme le génie ou l'artillerie, puisque ce sont ces dernières qui sont déployées dans les rues pour permettre aux unités de combat de réaliser des périodes d'exercices.

La diminution du niveau opérationnel est à considérer, mais au-delà de cela, il est fondamental de conserver le personnel de nos unités, car il est plus difficile de remplacer un militaire qui quitte la Défense que de remettre à niveau les compétences professionnelles.

Le commandement est mis à mal également, puisque les chefs de section, de peloton, les commandants de compagnie, voire les chefs de corps, n'ont plus l'occasion de développer leur leadership tactique. Cette génération formera les instructeurs de demain au sein des centres de formation. Dans une vision à plus long terme, quelle sera la qualité de la formation si les instructeurs ne peuvent pas apporter leurs expériences personnelles ?

L'aspect « appréciation » et les séquences « reconnaissances et ordres » sont réduits à leur plus simple expression, les chefs militaires ne pouvant plus profiter de leur période de commandement pour développer les compétences professionnelles liées à leur niveau au sein de la structure.

La sphère personnelle est également fortement affectée par la mission OVG. Le temps passé dans nos rues pour assurer la sécurité en plus du temps minimal requis pour l'entraînement fonctionnel fait en sorte que le militaire est de moins en moins présent à son domicile, ce qui peut avoir des conséquences familiales significatives. Dans les bataillons de combat, certains militaires atteignent 200 jours de mission OVG.

Une étude menée par le département d'état-major Well-Being relève que 69 % des militaires interrogés en décembre 2016 jugent que la mission OVG a des conséquences négatives pour leur vie privée, pour seulement 36 % en mars 2016. Un effort « pour la patrie » de ce type peut être consenti sur le court terme, mais les études montrent qu'une telle pression continue se révèle à long terme néfaste pour l'individu.

Si, autrefois, il fallait argumenter avec l'opinion publique sur la nécessité de conserver des militaires en Belgique, ce n'est plus le cas aujourd'hui. L'« opération » Vigilant Guardian a, en effet, un impact positif pour l'image de la Défense, et plus particulièrement pour la composante Terre.

QU'EN EST-IL DE LA COOPÉRATION AVEC LA POLICE ?

Les militaires ne travaillent pas seuls, puisque cette mission se déroule en appui de la police fédérale. Une attention particulière doit également être portée à l'interaction entre les deux ministères (Intérieur et Défense).

40 Il est manifeste que le déploiement de militaires dans les rues du pays a un impact visible et constant qui contribue au sentiment de sécurité de la population, présentant également une série d'avantages pour la police, comme la capacité de tir à longue distance, une spécialisation dans le combat urbain, nos unités de forces spéciales, la capacité de déminage pour n'en citer que les principaux. Toutes les zones de police s'accordent à reconnaître la fiabilité et l'efficacité des soldats. Ne perdons cependant pas de vue que certaines tâches réalisées actuellement par nos soldats représentent une sous-exploitation de l'outil militaire.

Si les deux ministères précités se veulent transparents l'un envers l'autre, l'application de ce principe n'est pas toujours évidente. L'échange d'informations est sans doute l'élément le plus probant de ces difficultés : ce partage de données repose uniquement sur les initiatives que désirent prendre les polices locales, les militaires n'ayant pas accès aux bases de données de la police. Par conséquent, on peut observer la création de bases de données parallèles au sein de la Défense avec tous les travers que ce type de pratique peut engendrer.

De plus, les procédures et modes d'action sont différents. L'établissement d'un périmètre de sécurité selon les directives militaires ou policières n'est pas identique. Les facteurs d'appréciation sont de niveaux différents.

© La Défense-DGCom

L'aspect légal réduit considérablement l'efficacité globale de l'appui des militaires : vu que les soldats n'ont pas les mêmes compétences administratives qu'un policier, ils sont impuissants face à certaines situations jusqu'à l'arrivée de la police. En cas d'accident de la circulation, les militaires ne peuvent, par exemple, pas aider les citoyens, ce qui génère un sentiment de frustration chez les différents intervenants.

L'autonomie de chaque zone de police, combinée à la rotation des détachements militaires, entrave la synergie entre intervenants et entraîne régulièrement de lourdes coordinations. Afin d'améliorer l'efficacité, il semble opportun

de codifier, au niveau national, un processus de travail définissant les attributions de la police et des militaires en fonction des scénarios auxquels ils pourraient être confrontés. Ces procédures s'appliqueraient à toutes les zones de police et permettraient d'exécuter une intervention de manière intégrée et standardisée.

Il est essentiel de garder une distinction entre les tâches de police et les missions que des militaires peuvent effectuer, d'une part, et de prendre en compte le fait que les soldats ont des compétences complémentaires, d'autre part. Afin d'optimiser cette collaboration, une harmonisation des procédures est indispensable au niveau des différentes zones de police. Cette intégration ne doit pas avoir pour conséquence une adaptation des procédés tactiques de la part de la Défense, mais doit représenter une complémentarité de compétences.

QUID DE NOS VOISINS FRANÇAIS ?

La Belgique et la France ont une approche assez similaire de la protection du territoire national. Les difficultés majeures rencontrées par l'armée française dans l'exécution de l'opération Sentinelle sont similaires à celles observées lors de la mise en œuvre de la mission OVG : un accès à l'information, un statut juridique nécessitant encore des clarifications et des conséquences néfastes sur les cycles de l'entraînement fonctionnel.

Les adaptations françaises de la mission à souligner sont :

- la France a allongé la durée des rotations pour passer à 8 semaines, l'objectif étant de faciliter l'entraînement fonctionnel des unités ;

© France - Ministère des Armées

- les Français veulent militariser davantage la mission Sentinelle et ont déjà opté pour un morcellement de la région parisienne en trois zones sous le commandement militaire d'un chef de corps. Les plans développés par les militaires sont maintenant « superposés » à ceux de la police afin de coordonner les actions avant l'exécution des tâches ;

- 42** • l'état-major français désire aussi élargir le mandat des militaires.

Si toutes les mesures envisagées par l'état-major français ne peuvent pas être appliquées à la mission OVG, certaines d'entre elles permettraient d'améliorer la situation, moyennant quelques ajustements.

Si la mission OVG continue dans sa configuration actuelle, deux pistes pourraient être suivies :

- recruter plus de militaires au profit de la composante Terre afin de combler le manque d'effectif dans les unités, l'état-major français ayant, en effet, obtenu cet accord du monde politique ;
- exécuter une seule période plus longue par an afin de permettre aux unités de planifier plus commodément leur programme annuel.

LE CORPS DE SÉCURITÉ

Les implications de la création du corps de sécurité, composé de 1 660 individus, soulèvent des constats et des incertitudes concernant la Défense.

Cet organisme reprendra une partie des tâches des militaires, notamment la mission de surveillance des sites nucléaires. Au vu des tâches qui lui incombent, il ne remplacera pas la mission OVG : tant que le niveau de la menace sera fixé à 3 par l'OCAM, l'apparition de cette nouvelle structure n'influencera pas la prise de décisions quant au déploiement de l'instrument militaire dans nos rues.

Ensuite, le corps de sécurité peut également représenter un danger pour la Défense. Des précautions devront être prises au niveau de la gestion du personnel afin de limiter le nombre de transferts de militaires vers ce nouvel organisme.

Et, finalement, un effort particulier sera nécessaire lors des campagnes de recrutement de la Défense afin de ne pas voir diminuer l'intérêt des candidats au profit de ce nouveau pilier de la sécurité.

CONCLUSION

Au vu de la situation sécuritaire actuelle, la protection du citoyen à l'intérieur de nos frontières est devenue un enjeu majeur et justifie indiscutablement

un déploiement de nos militaires dans les rues du pays. Au sens militaire du terme, il est objectivement difficile de parler d'une réelle opération.

Il s'agit plutôt d'une mission, voire de tâches à exécuter au profit du SPF Intérieur. La mission OVG représente avant tout une mise à disposition de moyens en appui de la police, sans qu'il n'y ait eu de phase d'analyse préalable pour déterminer les moyens nécessaires pour accomplir la mission. Cet appui à la police ne doit pas, en l'état, devenir une mission prioritaire de la Défense.

La mission OVG ne respecte pas certains grands principes de l'engagement de l'outil militaire sur le territoire national. Il est clairement défini que la mise en œuvre doit être temporaire et permettre de combler une carence de moyens civils afin de faire face à une situation impérieuse. Les activités en support de la sécurité nationale ne doivent pas être contraignantes pour les forces armées. On constate cependant que la mission s'inscrit dans la durée et que les unités de la composante Terre sont totalement dépendantes des périodes d'appui à la police : elles ne disposent plus de suffisamment de temps pour réaliser leur cycle d'entraînement, ce qui induit une diminution du niveau d'opérationnalité de la composante Terre.

L'utilité de la mission d'appui à la police n'est pas remise en question par la Défense, mais il est temps de revenir aux principes de base. Cependant, vu la durée indéterminée de la mission et, en regard des conclusions sur l'emploi actuel de l'outil militaire, il est impératif de procéder à une réflexion sur les possibles évolutions à apporter à la mission OVG sans diminuer le sentiment de sécurité de la population.

L'évolution du modèle français permet de tirer quelques enseignements efficaces, notamment si la mission doit s'inscrire dans la durée. En effet, la France a su tirer profit de critiques constructives pour améliorer l'efficacité du déploiement des militaires. Une augmentation du recrutement, la création de zones de responsabilité pour les commandements militaires, la volonté de réaliser des effets sur le terrain ainsi qu'une révision de la durée d'engagement des unités sur le territoire font partie des facteurs clés dont la Défense belge pourrait s'inspirer pour améliorer l'efficacité et l'opérationnalité de la mission OVG.

Actuellement, les différents niveaux de sécurité ne favorisent que très peu la flexibilité. La création d'un ou deux niveaux supplémentaires donnerait plus de souplesse quant à la mise en œuvre de moyens.

44 Le niveau de collaboration avec la police apparaît comme un des facteurs décisifs dont la Belgique doit viser l'amélioration. Il est cependant crucial de maintenir une distinction entre les tâches qu'exécutent les policiers et celles qui doivent être attribuées aux militaires. La spécificité militaire doit constituer une valeur ajoutée pour les forces de police.

Enfin, dans une série de cas les plus probables, des dossiers doivent être établis en concertation entre les deux ministères afin de déterminer des procédures communes. Seule une harmonisation des procédés tactiques police-Défense permettra d'augmenter l'efficacité de cette collaboration.

Globalement, la Défense a plutôt intérêt à diminuer son mandat et à ne pas s'allouer de compétences supplémentaires. Cela ne rendrait que plus difficile la diminution, voire le retrait des militaires des rues. Si ce retrait est un risque trop important pour la sécurité de la population, il est impérieux que la Défense puisse travailler sur la base de zones de responsabilité et y produire des effets plutôt que de suivre un plan imposé.

MOTS-CLÉS : OVG, opération Vigilant Guardian, composante Terre, terrorisme

Een Europese militaire opdracht onder Belgische leiding ten voordele van de Centraal-Afrikaanse Republiek

Herman RUYS

Brigadegeneraal Herman RUYS, oud-commandant van het departement Manoeuvre en van de Koninklijke School voor Onderofficieren. Na zijn deelname aan een zestal opdrachten werd hij van januari tot juli 2017 ontplooid in de Centraal-Afrikaanse Republiek als commandant (mission commander) van de militaire GVDB-opleidingsmissie van de Europese Unie in de Centraal-Afrikaanse Republiek (EUTM RCA).

Jean-Pol BAUGNÉE

Le lieutenant-colonel breveté d'état-major Jean-Pol BAUGNÉE, Ir, a commandé un peloton de reconnaissance, un escadron de chars de combat et un bataillon d'infanterie. Sa carrière a été jalonnée de plusieurs missions à l'étranger, dont la dernière au sein de la mission militaire de formation PSDC de l'Union européenne en République centrafricaine (EUTM RCA) où il a occupé la fonction d'officier entraînement.

Sinds begin 2017 staan drie Belgische generaals aan het hoofd van drie missies in twee Afrikaanse landen: de trainingsmissie van de Europese Unie in Mali (EUTM Mali), de Multidimensionale Geïntegreerde Stabilisatiemissie van de Verenigde Naties in Mali (MINUSMA) en de militaire GVDB-opleidingsmissie van de Europese Unie in de Centraal-Afrikaanse Republiek (EUTM RCA). In dit laatste land is de opdracht enorm: het leger en zijn structuur zijn van nul op te bouwen, de macht van de regering is zeer beperkt, krijgsheren beheersen het land en de VN-vredesmacht is onmondig. Er is bovendien weinig animo bij de Europese landen (met uitzondering van Frankrijk) om zich actief te engageren in een land met weinig economische en geopolitieke belangen. België is “en stoemelings” in deze opdracht verzeild geraakt. Uit solidariteit met de andere landen van het Eurocorps werd beslist om de leiding te nemen in deze opdracht, waarbij een Belgische generaal deel uitmaakte van de tweede rotatie.

48 GEOPOLITIEKE SITUATIE IN DE CENTRAAL-AFRIKAANSE REPUBLIEK

De Centraal-Afrikaanse Republiek is even groot als Frankrijk en België samen, heeft geen toegang tot de zee en telt slechts 5 miljoen inwoners. De grens van meer dan 5.200 km is poreus en buitenlandse infiltraties zijn dus onvermijdelijk. Dit onderontwikkelde land beschikt over enkele wegen naar het westen en het noorden (Kameroen en Tsjaad), maar er is een tekort aan wegen naar het oosten (Soedan en Zuid-Soedan). Bovendien zijn deze assen zelden verhard en daardoor maken ze handel en verkeer zeer moeilijk tijdens het regenseizoen (van mei tot oktober).

Deze voormalige Franse kolonie werd onafhankelijk in 1960. Sindsdien is de politieke geschiedenis van het land een opeenvolging van geweld en staatsgrepen waarbij verschillende prominenten aan de macht kwamen.

De meest bekende (of beruchte) is Jean-Bédel Bokassa die zichzelf tot keizer kroonde in 1976. De democratische verkiezing van Ange-Félix Patassé, president van 1993 tot 2003, was een uitzondering.

In 2003 verdreef generaal Bozizé president Patassé van de macht. Zijn presidentschap was echter omstreden en een eerste verwoestende burgeroorlog brak uit in 2004. Rebellen kregen de controle over de steden in het noorden van het land. Een vredesakkoord kwam tot stand in 2007, maar niet alle opstandelingen sloten zich daarbij aan. In 2011 werd Bozizé herkozen na frauduleus beschouwde verkiezingen. De rebellen verklaarden dat de president het akkoord niet gerespecteerd had en groepeerden zich tot een enkele beweging genoemd "Seleka". Met de hulp van versterkingen uit Tsjaad en Soedan hervatten ze de strijd vanaf eind 2012 en voerden een reeks aanvallen uit. Dit was de start van de tweede Centraal-Afrikaanse burgeroorlog. Het noorden en het centrum van het land werden hierna snel veroverd. Op 24 maart 2013 veroverde de Seleka de hoofdstad Bangui, waardoor Bozizé moest vluchten.

Aan het hoofd van de Seleka (bestaande uit voornamelijk moslims) benoemde Michel Djotodia zichzelf tot president van de Centraal-Afrikaanse Republiek, maar hij slaagde er evenmin in om de orde te handhaven. De door zijn aanhangers gepleegde gewelddaden waren schering en inslag en brachten onrust over het hele grondgebied. Het gevolg was dat zelfverdedigingsgroepen, de "Anti-Balaka"-milities, werden opgericht met de steun van Bozizé. Volgens Frankrijk en de VS leidde de crisis tot een "pregenocidaire" situatie. Naar aanleiding van een VN-resolutie zonden Frankrijk, de Afrikaanse Unie, de Europese Unie en uiteindelijk de VN zelf troepen om de bevolking te beschermen.

De militaire opdrachten Sangaris (Franse interventiemacht in Centraal-Afrika), EUFOR (European Union Force), EUTM RCA en MINUSCA (Multidimensionale Geïntegreerde Stabilisatiemissie van de Verenigde Naties in de Centraal-Afrikaanse Republiek) kwamen tot stand.

Nadat een akkoord werd gesloten tijdens een regionale top in Tsjaad, gaf Djotodia zijn ontslag. Op 20 januari 2014 verkoos de nationale overgangsraad van de Centraal-Afrikaanse Republiek Catherine Samba-Panza tot staatshoofd. Een vredesakkoord werd getekend in Brazzaville in juli van datzelfde jaar. In de praktijk werd het land verdeeld tussen de Anti-Balaka in het zuidwesten en de ex-Seleka in het noordoosten. Daarna werd Faustin-Archange Touadéra op 30 maart 2016 tot president verkozen.

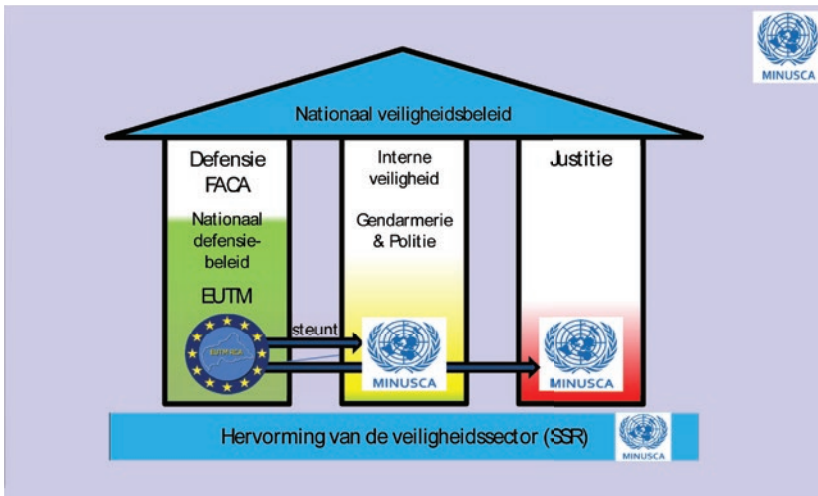
Eind 2015 was de veiligheidssituatie opnieuw aanvaardbaar. De militaire GVDB-adviesmissie van de Europese Unie in de Centraal-Afrikaanse Republiek (EUMAM RCA) loste de EUFOR in dat land af. Op haar beurt werd deze adviserende missie van 60 militairen, bestemd om de hervorming van de lokale strijdkrachten te steunen, vervangen door de militaire GVDB-opleidingsmissie van de Europese Unie in de Centraal-Afrikaanse Republiek (EUTM RCA) in juli 2016. Tevens besliste de VN in september 2015 om de MINUSCA substantieel te versterken met 10.000 militairen en 2.000 burgers en politieagenten.

De oorzaken van deze oorlogen en spanningen zijn veelvoudig. Grote politieke ideologieën krijgen geen vaste voet in de Centraal-Afrikaanse Republiek. De crisissen zijn dus niet alleen het gevolg van de politiek. Naast etnische en religieuze redenen gaat het vooral over de macht en de controle over de natuurlijke rijkdommen. Het land beschikt immers over diamanten, goud, uranium, olie, koper, aluminium, zeldzame houtsoorten, enz. Daarenboven hebben criminele groepen baat bij wetteloze zones waar ze ongehinderd kunnen stropen en hun smokkelactiviteiten (wapens, drugs, mensen) organiseren. Daarenboven is de Seleka een opportunistisch samenraapsel dat dus niet mag beschouwd worden als een moslimbeweging die zich verzet tegen de christelijke Anti-Balaka. Naargelang het nagestreefde doel strijden sommige christelijke groepen zelfs hand in hand met moslims die in het verleden tot de Seleka behoorden. Allianties worden opgericht en ontbonden volgens de omstandigheden.

De socio-economische, sanitaire, humanitaire en veiligheidssituatie in het land is aanzienlijk verslechterd sinds de evenementen van 2013. De levensverwachting is amper hoger dan 50 jaar. Tevens is er heel weinig vernieuwing op het politieke toneel. In 2016 scoorde het land laatste op de index van de menselijke ontwikkeling (human development index) en

50 bevond het zich op de 150ste plaats (op 175 landen) van de corruptie-index. De helft van de bevolking is afhankelijk van humanitaire hulp.

De veiligheidssituatie in het land blijft zeer volatiel, zelfs in de hoofdstad. De invloed van de regering beperkt zich tot de stad Bangui. De MINUSCA staat in voor de veiligheid over het hele grondgebied, maar schermutselingen tussen verschillende rebellengroepen of met de MINUSCA vinden regelmatig plaats. Momenteel zijn er meer dan 400.000 vluchtelingen. Men telt meer dan veertien rebellenbewegingen die zich op papier aansluiten bij het vredesproces. De laatste tijd vinden de gevechten vooral plaats in het oosten van het land.

De MINUSCA is verantwoordelijk voor de strategische hervormingen. In dit kader is ze belast met de twee hoofdprocessen, namelijk de hervorming van de veiligheidssector (*security sector reform* – SSR) die niet alleen het leger omvat, maar ook de gendarmerie, de politie, de rechtspraak, het gevangeniswezen, de douane ...) en de demobilisatie van de voormalige strijders, hun ontwapening, repatriëring en re-integratie (*demobilization, disarmament, repatriation and reintegration* – DDRR). Daarnaast is de hervorming van defensie een EUTM-verantwoordelijkheid. Een nauwe en permanente samenwerking tussen de MINUSCA en de EUTM RCA is dus onontbeerlijk.

DESCRIPTION DE LA MISSION

51

Les forces armées centrafricaines (FACA) ont été presque totalement démantelées durant la crise de 2013-2015. Les soldats seleka ayant pillé la capitale et confisqué l'ensemble des matériels des FACA, celles-ci se retrouvèrent totalement désorganisées et sans aucun moyen (pas d'armes individuelles, seulement une vingtaine de véhicules pour toute l'armée ...). Depuis, leur situation n'a que peu évolué et les défis auxquels elles doivent faire face aujourd'hui sont énormes.

La gestion du personnel doit être revue. Dans le cadre du processus DDRR, l'intégration de certains ex-combattants des groupes armés au sein des FACA n'est pas encore une réalité. En ce qui concerne la conduite des opérations, la chaîne de commandement chargée de conduire en temps réel les unités sur le terrain doit être améliorée. De plus, les bataillons n'ont pas encore retrouvé un mode de fonctionnement normal en raison des énormes difficultés auxquelles doivent faire face les chefs de corps. En effet, l'absence d'infrastructures, de cadres formés et de matériel les empêche d'assurer un entraînement digne de ce nom. La volonté de fournir un appui logistique, quel que soit le domaine (entretien et gestion des matériels, ravitaillement, transport ou appui médical) doit être encouragée. Mis à part la réhabilitation des camps d'entraînement de Kassaï à Bangui et Leclerc à Bouar (grâce à l'aide internationale), l'infrastructure est quasi inexistante.

Enfin, beaucoup d'autres domaines doivent également renaître de leurs cendres : relations publiques, justice militaire (un premier pas a été franchi avec l'adoption du code de justice militaire), retour d'expérience, bien-être ...

Bref, le constat général est le suivant :

- la formation et l'entraînement ont repris tant bien que mal ;
- pour le reste, tout est à recréer ou à améliorer (matériel, processus), mis à part le personnel qui est présent ;
- en raison des frais de personnel, les lignes budgétaires consacrées au fonctionnement et aux investissements sont de très loin insuffisantes.

La mission première de la mission militaire de formation PSDC de l'Union européenne en République centrafricaine (EUTM RCA) est de remettre en selle les FACA, c'est-à-dire contribuer à la création de forces armées centrafricaines autonomes et capables de remplir des missions de

52 sécurité ainsi que de se développer progressivement en autonomie afin de devenir une armée crédible, ethniquement représentative et sous contrôle démocratique. Pour ce faire, l'EUTM RCA s'articule autour de trois piliers : le conseil stratégique, la formation et l'entraînement opérationnel.

Le pilier « conseil stratégique » opère au niveau du ministère de la Défense et de l'état-major des armées. Les membres de ce pilier sont des spécialistes en organisation, opérations, entraînement, renseignement, planification, systèmes d'information et de communication, gestion des ressources humaines, matérielles et financières, ainsi qu'en projets de développement. Ce pilier assure également la liaison avec la Mission multidimensionnelle intégrée des Nations unies pour la stabilisation en République centrafricaine (MINUSCA) afin d'intégrer et de coordonner la partie « Défense » dans le processus plus général de réforme du secteur de sécurité (RSS). Il dispose également d'un conseiller gendarme (pour les missions militaires de la gendarmerie) et d'un juriste qui prend en charge la justice militaire (formation des magistrats militaires au code, à la structure et au processus de justice militaire).

Le pilier « formation » se focalise sur les cadres officiers et sous-officiers, ainsi que sur la formation de certains spécialistes (nouvelles techniques de tir de combat, combat rapproché sans arme à feu, renseignement, éducation physique et sport, secourisme et appui médical au combat, cours statutaires pour l'avancement aux grades d'adjudant, d'adjudant-chef ...).

Enfin, le pilier « entraînement opérationnel » est chargé de l'entraînement collectif des unités des FACA. Il assure la formation d'un bataillon en sept mois. Trois mois sont nécessaires pour atteindre le niveau « compagnie ». Par manque d'instructeurs et d'infrastructures, seules

deux compagnies sont à l'instruction en même temps. Il faut donc six mois pour entraîner les quatre compagnies d'un même bataillon. Ensuite vient une phase d'un mois afin d'entraîner le bataillon à manœuvrer avec ses quatre compagnies. Le premier bataillon formé par l'EUTM RCA a terminé son entraînement fin avril 2017. Le manque d'armement collectif et d'équipement en a cependant hypothéqué une partie.

La mission de l'EUTM RCA s'inscrit dans le cadre de l'approche globale telle que définie par l'Union européenne. Cette approche associe le développement de l'armée aux actions civiles menées par la délégation de l'UE en République centrafricaine. En collaboration avec la MINUSCA, les actions menées par l'EUTM RCA sont donc étroitement coordonnées avec la délégation de l'UE qui est active dans les domaines suivants : la justice, la santé, l'éducation, les infrastructures et la gouvernance.

L'Eurocorps fournit le commandant de la mission et la majorité du détachement des première, deuxième et troisième rotations. Ceci présente l'avantage d'assurer la continuité du mandat et de faciliter la coordination des onze nations participant à la mission (France, Espagne, Belgique, Géorgie, Portugal, Suède, Serbie, Roumanie, Autriche, Pologne et Lituanie) qui compte au total 170 membres.

La deuxième rotation compte 26 Belges, dont le commandant de la mission, contre 10 pour la première rotation (9 pour la troisième).

GEVOLGEN VOOR DE EU, BELGIË EN ONS LEGER

Op 14 januari 2017, tijdens een toespraak in Bangui naar aanleiding van de bevelsovergave van de commandant van de EUTM RCA, was generaal Mikhail Kostarakos (voorzitter van het Militair Comité van de Europese Unie) duidelijk: de actie van de Unie overtreft de initiële verwachtingen en verzekert de veiligheid bij ons thuis. Actie voeren in de Centraal-Afrikaanse Republiek, de Centraal-Afrikaanse strijdkrachten (FACA) opleiden zodat ze de veiligheid en de stabiliteit over het hele grondgebied kunnen verzekeren, werkt de definitieve vestiging van de lokale bevolking in de hand (en beperkt zo de migratiestroom naar Europa) en doet alle types van smokkel richting Europa dalen.

Opleidings- en trainingsopdrachten ten voordele van buitenlandse strijdkrachten zijn een niet te verwaarlozen gedeelte van de westerse militaire operaties (al dan niet onder bevel van de EU). Na Afghanistan (OMLT's, operational mentoring and liaison teams) is het Belgische leger in de Centraal-Afrikaanse Republiek terug actief met trainings- en

54 mentoringopdrachten. Andere voorbeelden zijn onder andere de missies in Irak, in de Democratische Republiek Congo en in Mali. Onze officieren en onderofficieren verwerven daardoor steeds meer ervaring op het vlak van raadgeving en opleiding, waardoor het Belgische leger een betrouwbare partner in dat domein wordt.

PERSOONLIJKE BEDENKINGEN VAN DE MISSION COMMANDER

Ondanks dat het land grotendeels onder controle is van de rebellen, is de internationale gemeenschap zeer terughoudend om de FACA uit te rusten en te bewapenen. Tijdens een conferentie in Brussel op 17 november 2016 werd de Centraal-Afrikaanse Republiek meer dan 2,2 miljard dollar aan giften en kredieten beloofd, waarvan evenwel geen cent bestemd is voor de strijdkrachten. Waar de bevolking eerst nood aan heeft, is veiligheid. Enkel een leger dat in staat is om het hoofd te bieden aan de veiligheidsuitdagingen, kan zorgen voor economische en sociale vooruitgang in een land waar men nog ver van stabiliteit en normalisatie is.

De situatie in Mali is moeilijk vergelijkbaar met die in de Centraal Afrikaanse Republiek. Het is belangrijk te melden dat in Mali de rebellen de hoofdstad nooit bereikt hebben. De stad werd nooit geplunderd en de strijdkrachten en alle bestuurlijke structuren zijn nooit volledig vernietigd geweest zoals in de Centraal-Afrikaanse Republiek. De cultuur en de politiek van de twee landen zijn trouwens heel verschillend. De vergelijking met een andere trainingsopdracht waaraan België resoluut actief deelneemt, is dus gevaarlijk. De taak in Centraal-Afrikaanse Republiek is immens. De hervorming van de veiligheidssector onder leiding van de MINUSCA is een titanenwerk. Een overleg bereiken dat beantwoordt aan de universele democratische waarden en waarmee al de actoren van het land instemmen, is een reële uitdaging. Het nationale veiligheidsbeleid werd onlangs goedgekeurd. Met dit document als vertrekpunt werkt de EUTM RCA nu aan het nationale defensiebeleid dat aan de basis zal staan van een militaire programmatiewet en een gebruikskoncept voor de strijdkrachten. Het strategische doel dat bereikt moet worden, is nog veraf.

De grootste kracht van de EUTM RCA is zijn personeel. Het personeel van de Europese legers verricht ongetwijfeld kwalitatief gezien beter werk dan het gemiddelde. De militairen die de functies van onderrichters en raadgevers uitoefenen en in rechtstreeks contact met de FACA staan, worden gekozen op basis van hun ervaring. Dit geeft een uitstekend eindresultaat. De weersomstandigheden zijn hierbij niet te verwaarlozen.

De militaire oefeningen vinden vooral buiten plaats, met temperaturen tussen 30° en 45°, los van het feit dat het regenseizoen zes maanden duurt en gepaard gaat met hevige stortbuien. Ver weg van de clichés, de Europese militair beschikt over een groot aanpassingsvermogen aan de lokale cultuur, wat ook noodzakelijk is voor een succesvolle opleiding.

Op tactisch niveau werd één bataljon getraind in zeven maanden. Een tweede is in opleiding. Het huidige mandaat voorziet in de vorming van twee à drie bataljons. De FACA bestaan voorlopig uit zes gevechtsbataljons, maar het toekomstige defensiebeleid zal er hoogstwaarschijnlijk meer vereisen. Het Europese politieke niveau moet binnenkort beslissen of het EUTM RCA-mandaat verlengd wordt. Ik ben ervan overtuigd dat dit zal gebeuren.

Uitdagingen zijn er genoeg, en dit op verschillende vlakken. De EUTM RCA heeft geen budget om projecten ten voordele van de training te financieren. Het is bijvoorbeeld financieel onmogelijk om houten schijven voor de schietoefeningen te fabriceren. Om het budget van het nationale leger in te krimpen, bestond voor 2013 een landelijk productiesysteem om

56 de militairen te voeden. De EUTM RCA moest bij de ngo's en internationale organisaties bedelen om een beetje geld voor een waterpomp, een geiten- of een varkensboerderij. Trouwens, de EUTM RCA is nog altijd op zoek naar 6.000 euro voor de aankoop van medische kits voor de lokale onderrichters. Het feit dat deze kleine budgetten niet beschikbaar zijn, zorgt ervoor dat de kwaliteit en het tempo van de training dalen. Dit is zeer jammer, vooral als men bedenkt dat Europa miljoenen schenkt aan ngo's voor projecten waarbij medewerkers rijkelijk beloond worden. Voor de aanwerving van een jurist betaalde de EUTM RCA aan een organisatie meer dan 30.000 euro per maand ...

De actiezone van de EUTM RCA is beperkt tot Bangui en zijn onmiddellijke omgeving. Het kamp van Bouar (ongeveer 450 km ten noordwesten van Bangui) zal binnenkort operationeel zijn, maar de EUTM RCA zal niet in staat zijn om de opleiding daar te verzekeren. Bovendien, wanneer de door de EUTM RCA getrainde eenheden ontplooid worden om een territoriaal netwerk over het hele grondgebied te creëren, zal het niet mogelijk zijn om ze te begeleiden, zelfs in een rustige zone. We zijn dus ver van de opdracht van de NAVO in Afghanistan. De EUTM RCA is een van de talrijke organisaties in de Centraal-Afrikaanse Republiek en is zeker niet de enige die de lokale overheid steunt. De talrijke VN-organisaties, regionale instellingen en ngo's steunen het Centraal-Afrikaanse leger op verschillende manieren. Training verzekeren in een grotere zone (Bouar inbegrepen), zoals de EUTM Mali het doet, zou zeker een toegevoegde waarde betekenen. Centraal-Afrikaanse troepen in operaties begeleiden, zoals de Belgen het gedaan hebben in Afghanistan in het kader van de OMLT-opdrachten, zou echt een verschil kunnen maken.

De levensomstandigheden zijn moeilijk: de 170 EUTM RCA-militairen leven in een kamp van 100 meter op 50, de logementen en het sanitair zijn verouderd en vergen een permanente aandacht. Er is maar een beperkte nationale steun om die toestand te verbeteren.

Op Belgisch vlak komen onze onderofficieren en officieren terug met een pak aan ervaring, na zes maand te hebben geleefd in eenvoudige robuuste omstandigheden, zonder luxe, met beperkte internettoegang, en regelmatig te zijn teruggevallen op rantsoenen.

De Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken toonde duidelijk interesse in deze opdracht, die in het kader van de Belgische kandidatuur voor de VN-Veiligheidsraad goed van pas kwam. Vanuit Defensie werd de Belgische inspanning in de Centraal-Afrikaanse Republiek niet uitgebuit, een gemiste kans zeker aangezien er gelijktijdig drie missies in drie Afrikaanse landen geleid werden door een Belg: de EUTM Mali, de EUTM RCA en de VN-vredesmissie in Mali.

TREFWOORDEN: RCA – EUTM – SSR (*Security Sector Reform*)

La cybergéfense dans l'environnement critique belge : de la protection à l'entraînement proactif

Clément Le Gouellec

Veiligheidsstrategie - Stratégie de sécurité

De digitale wereld moet een betrouwbare omgeving blijven, daarom is cyberveiligheid een niet meer weg te denken begrip voor mensen, ondernemingen en staten. De hieraan verbonden uitdagingen zijn talrijk: bescherming van de persoonlijke levenssfeer, geringere beschikbaarheid van de essentiële diensten, financiële risico's en imagoschade voor de ondernemingen, of zelfs schending van de soevereiniteit in het geval van naties. Vooral de Belgische omgeving is het slachtoffer van cyberaanvallen, aangezien belangrijke internationale organisaties hun zetel in België hebben. Cyberaanvallen vinden veelvuldig plaats, zijn min of meer ernstig en kunnen het werk zijn van actoren die over zeer heterogene vaardigheden bezitten. Het is dan ook onontbeerlijk dat de ingezette menselijke middelen een degelijke voorbereiding genieten en de beschikbare systemen al in een vroeg stadium van de ontwerpfase rekening houden met het aspect "cyberveiligheid".

Om die reden heeft Thales beslist tot de oprichting van een nieuwe trainings- en testomgeving op het vlak van cyberveiligheid: het CyberLab. Dit centrum simuleert alle cyberaanvallen, zelfs de recentste en meest complexe, en helpt trainen op de verdediging van de meest complexe systeemarchitecturen. De opleiding voorziet in een vorming over cyberveiligheid voor operationele teams bij aanvalsscenario's en in de beheersing van cybertechnologieën. Goed opgeleid personeel en veilige IT-voorzieningen bieden bescherming, zelfs bij de gevaarlijkste cyberaanvallen.

60 *Het CyberLab van Thales kan ook systemen simuleren, van de eenvoudigste tot de meest complexe, om hun veerkracht bij een aanval te analyseren. Ingenieurs gespecialiseerd in cyberveiligheid testen de systemen om eventuele tekortkomingen op te sporen. Als men de tekortkomingen van een systeem kent, kan Thales dit systeem beveiligen tegen eventuele cyberaanvallen en veerkrachtiger maken.*

In België begeleidt Thales al 70 jaar de regering en de grote Belgische strategische ondernemingen bij de ontwikkeling en het beheer van hun kritieke systemen, onder meer op het gebied van cryptografie en cyberveiligheid. Soevereiniteit inzake cyberveiligheid is absoluut noodzakelijk wil men succes oogsten bij de strategische uitdagingen die de digitale wereld inhoudt. Wij zijn ervan overtuigd dat deze zelfstandigheid technische vaardigheden op regeringsniveau vereist, waarbij men op redelijke wijze afhankelijk is van betrouwbare nationale industriële.

Ces dernières années ont vu apparaître une évolution majeure : l'intégration des technologies numériques dans tous les systèmes, qu'ils soient industriels, militaires ou dans les services aux citoyens. Le tout numérique, c'est une opportunité majeure pour l'évolution de notre société au sens large du terme, et pour la Défense en particulier. Par exemple, l'opportunité de prendre des décisions plus rapidement ou encore l'opportunité d'optimiser les coûts des fonctions de supports.

Les *cybermenaces* sont le revers de la médaille de la digitalisation. Il est primordial de les prendre en compte, afin que l'univers numérique reste un environnement de confiance. La cybersécurité est donc un enjeu majeur de ce 21e siècle. Les sujets sont multiples : protection de la vie privée, risque financier pour les entreprises, espionnage industriel et atteinte à la souveraineté pour les nations.

L'environnement belge fait souvent l'objet de cyberattaques, avec ses organisations internationales, fédérales et régionales, ainsi qu'avec ses entreprises industrielles de premier plan. La description de la menace par les médias peut sembler superficielle et ne fait pas nécessairement état de la gravité des différents types d'attaque. Nous nous proposons ici d'en faire un rapide tour d'horizon.

Les attaques courantes les plus visibles sont les défigurations de sites Internet d'entreprises ou d'administrations.

L'objectif peut être ludique, ou plus répréhensible avec la diffusion de messages faisant l'apologie du terrorisme. Ces attaques sont aisées et accessibles à un large public.

Début 2015, à la suite des attentats contre *Charlie Hebdo*, il y a eu, par exemple, une vague de défigurations de sites Internet pour afficher des messages favorables aux attentats. Ces « graffitis du web », peu complexes, ont un impact médiatique très fort.

Les attaques par déni de service distribué (désignées par l'acronyme « DDoS », *distributed denial-of-service*) visent, quant à elles, à bloquer les services en saturant les serveurs. Ces attaques peuvent être très complexes tout en n'ayant pour seul impact immédiat l'indisponibilité de ces services.

À l'automne 2016, une attaque DDoS sur les services de redirection d'URL, se manifestant par la prise de contrôle de milliers de caméras connectées, a rendu indisponible une grande partie des géants de l'Internet pendant plusieurs heures. En Belgique, des attaques de ce type ont eu pour cible des administrations publiques.

Par ailleurs, un véritable cyberbanditisme se développe. Les virus ont maintenant trouvé un modèle économique de criminalité classique. Appelés *ransomware* ou rançongiciel (mot-valise de « rançon » et « logiciel »), ces logiciels chiffrent les données pour les rendre inutilisables, exigeant le paiement d'une rançon en échange du déchiffrement.

Les rançons augmentent et les logiciels se complexifient. Ces techniques sont aujourd'hui mises en œuvre par des organisations de plus en plus structurées. L'origine géographique est difficile à détecter, même si de forts soupçons pèsent sur la Chine ou encore sur la Russie.

Depuis le mois de mai, les *ransomwares* Wannacry et NotPetya ont frappé des centaines d'organisations à l'échelle mondiale. Dans les hôpitaux, ces attaques ont des conséquences immédiates sur la chaîne logistique, pouvant aller jusqu'à entraver le fonctionnement opérationnel des services.

D'autres attaques, très silencieuses et discrètes, visent à pénétrer les réseaux d'acteurs industriels ou étatiques afin de voler des informations techniques, stratégiques ou encore commerciales. Ces intrusions nécessitent une connaissance technique pointue, les assaillants étant sous la protection de certains États, ou directement sous les ordres d'un gouvernement.

62 Les exemples sont multiples bien que souvent confidentiels. Aux États-Unis, un vol de données sur les dossiers des habilitations de sécurité a eu lieu. En France, plusieurs cas par semaine sont signalés par les industriels. Il est difficile de détecter ces intrusions car les assaillants souhaitent rester discrets. Si aucune recherche proactive n'est engagée, il est peu probable que les assaillants soient identifiés.

L'étape suivante consiste à prendre le contrôle de systèmes pour agir directement sur ceux-ci. Ainsi, le vol d'informations n'est pas dangereux en soi, mais la modification de paramètres de contrôle l'est. Par exemple, l'altitude d'un avion n'est pas une donnée confidentielle, mais si cette donnée est modifiée, l'accident est assuré.

Nombreux sont les exemples non létaux : la destruction de centrifugeuses du programme nucléaire iranien par des assaillants gouvernementaux ou encore l'interception de drones de combat.

À l'heure actuelle, il existe peu d'exemples de ce type d'attaques complexes ayant entraîné de graves conséquences qui sont connus du grand public. Ce n'est pas une question de faisabilité. L'existence d'organisations capables de mener des actions offensives de mercenariat pour le compte d'acteurs terroristes est un risque très inquiétant.

Les cyberattaques sont nombreuses, de gravité variable et peuvent être menées par des acteurs aux compétences très hétérogènes. Il faut avoir conscience de ces menaces pour être capable de les combattre. Aujourd'hui, la menace s'accroît vers les systèmes d'armes ou aéronautiques : le champ et la pertinence des contremesures doivent s'adapter, les compétences du personnel et l'expertise également.

Le monde est plus digital et plus dangereux, mais aussi plus réglementé qu'auparavant. Certains acteurs, privés ou publics, fournissent des services essentiels à la nation. On peut notamment citer les réseaux de distribution d'eau, les hôpitaux, les fournisseurs d'énergie, les entreprises de transport, les réseaux de télécommunications, les établissements financiers ou encore les administrations critiques. Une interruption de ces services n'est pas acceptable pour la société.

En 2018, deux réglementations majeures entreront en vigueur : la directive SRI et le RGPD.

La directive SRI (directive concernant la sécurité des réseaux et de l'information) oblige les acteurs économiques et gouvernementaux à prendre des mesures fortes pour garantir la sécurité de leurs systèmes

d'information. Les opérateurs concernés devront définir et appliquer une politique de sécurité adaptée au niveau de menace. Par ailleurs, ils devront notifier à l'autorité compétente tout incident lié à la sécurité informatique. Pour ce faire, des moyens de détection devront être mis en place.

Le RGPD (règlement général sur la protection des données) comporte des exigences de sécurité concernant les données personnelles. Les sanctions pour un manquement en matière de sécurité sont dissuasives (4 % du chiffre d'affaires annuel ou 20 millions d'euros pour les organismes publics). Les organisations qui traitent des données personnelles devront mettre en place les mesures techniques nécessaires à la confidentialité des données et en démontrer l'efficacité.

En Belgique, le Centre pour la cybersécurité Belgique (CCB) aura pour charge de transposer la directive SRI en droit national et d'en vérifier l'application. Le respect du RGPD sera, lui, vérifié par la Commission de la protection de la vie privée.

Par ailleurs, la Belgique a défini des intérêts essentiels de sécurité, qui délimitent les domaines stratégiques pour la défense et la sécurité nationales. Le domaine cyber est central dans ces intérêts de sécurité.

CYBERLAB

La cybersécurité est donc un marché en forte croissance (+10 % par an en moyenne), qui alimente un besoin permanent en nouveaux spécialistes. On estime d'ailleurs qu'il manquera quelque deux mille experts en cybersécurité en Belgique d'ici à 2020.

Dans un contexte de croissance de la menace et de la technicité des attaques, certains acteurs souhaitent entraîner leurs équipes (techniques et managériales) et s'assurer de la robustesse de leurs systèmes. Ces entraînements et ces tests de résistance sont difficiles à réaliser en environnement réel, car les conséquences sont peu maîtrisables et susceptibles de mettre en danger les capacités opérationnelles des systèmes d'information. La possibilité de simuler est donc cruciale pour réduire les coûts et les risques.

La cybersécurité avait besoin de son simulateur de vol.

64 Le CyberLab permet de répliquer de façon réaliste les systèmes informatiques d'entreprises et d'acteurs publics, afin de les préparer aux cyberattaques. Il permet de renforcer l'entraînement des spécialistes et de contribuer aux activités de recherche et de développement en cybersécurité. Ce CyberLab est le centre européen de services d'entraînement et de simulation cyber du groupe Thales.

Il ne s'agit pas de se substituer aux organismes de formation en matière de cybersécurité bien établis, mais d'offrir des services sur mesure dans un environnement de confiance, en prenant en compte les spécificités métiers des utilisateurs, en particulier pour les applications de la Défense. Positionné au cœur de l'écosystème des institutions situées en Belgique, le CyberLab s'insère dans l'offre globale de services de sécurité.

La capacité CyberLab est aussi un puissant outil de vulgarisation : il permet de rendre le cyber visuel en montrant l'impact des attaques et l'efficacité des mesures de sécurité mises en place.

Pour proposer des services de type CyberLab de haut niveau, il convient de combiner deux atouts essentiels. D'une part, la maîtrise de l'ensemble de la chaîne de la cybersécurité : c'est-à-dire du conseil en gouvernance à la réponse aux incidents, en passant par la détection d'attaques et par le chiffrement des données. D'autre part, la connaissance des métiers permet de s'adapter au mieux aux enjeux spécifiques des utilisateurs.

Techniquement, une capacité de type CyberLab se base sur trois composants principaux :

- une plateforme de virtualisation de réseaux ;
- un générateur de trafic ;
- des composants réels ou virtuels.

Une capacité CyberLab est pertinente quand elle est destinée à des utilisateurs ayant déjà une certaine maturité en matière de cyberdéfense. Il s'agit donc principalement :

- d'organisations internationales (OTAN, UE) ;
- de l'ensemble des services gouvernementaux ;
- d'entreprises critiques, notamment dans l'énergie, les transports, le spatial, l'industrie, les télécommunications ou encore le monde bancaire.

APPLICATIONS

La plateforme propose trois applications.

La première application porte sur l'entraînement des acteurs de la cybersécurité dans un environnement représentatif des systèmes réels.

Le facteur humain est essentiel pour l'amélioration de la sécurité des systèmes. La cybersécurité n'est pas un enjeu auquel seuls les informaticiens doivent être formés, il doit s'agir d'une démarche collective et coordonnée de toute structure qui souhaite se protéger. Le CyberLab contribue à la sensibilisation aux menaces et aux comportements d'« hygiène de sécurité » à adopter. Par ailleurs, il se profile un enjeu au niveau de l'entraînement des spécialistes.

Le CyberLab permet d'organiser des exercices de gestion de cybercrise, avec des scénarios d'attaque et de défense d'un système d'information. Ces exercices permettent notamment l'entraînement des équipes d'intervention rapide et de la chaîne de défense opérationnelle.

La qualité des scénarios est un élément essentiel pour proposer aux utilisateurs des situations réalistes d'entraînement. On peut distinguer deux types de scénarios : les scénarios généralistes, qui s'opposent aux scénarios « métiers » qui prennent en compte les spécificités du secteur de l'utilisateur.

La deuxième application concerne la validation de la stratégie de protection et du niveau de sécurité des architectures des systèmes d'information.

Cela permet aux États, aux administrations et aux entreprises de tester et de valider leurs systèmes d'information, en toute sécurité et en toute discrétion. Il s'agit de mener des *pen tests* (tests d'intrusion) simulés, sur le réseau d'une organisation reproduit dans le CyberLab.

Il est question ici d'évaluer la capacité de résistance et de résilience d'un État ou toute autre organisation face au cyberespionnage et aux cyberattaques.

Une troisième application est l'accompagnement pendant le développement de produits intégrant la cybersécurité dès leur conception, en les soumettant à une série de tests très exigeants. Demain, les produits non sécurisés perdront toute valeur sur le marché. Il s'agit donc d'accompagner les entreprises dans une approche de *security by design* (autrement dit, une sécurisation dès le stade de la conception) de leurs produits et solutions.

66 Par ailleurs, il est difficile pour les organisations de distinguer les produits de qualité dans l'ensemble de l'offre proposée sur le marché. Ainsi, les tests menés garantissent un certain niveau de qualité pour ces solutions et permettent d'accompagner les entreprises et les administrations pour réaliser les bons investissements.

Ce centre de recherche et d'entraînement est appelé à se développer. Au-delà de l'adaptation permanente à la menace, nous renforçons nos compétences et capacités, notamment en matière de simulation de systèmes industriels et de plateformes militaires.

Enfin, nous avons renforcé notre soutien au master en cybersécurité en lui ouvrant notre CyberLab. Ce cursus, premier du genre créé en Belgique, s'appuiera sur la plateforme pour mettre les étudiants dans des conditions d'attaque réalistes.

CHALLENGES

Nous sommes convaincus que les progrès en cours en Belgique, qui se sont concrétisés notamment avec la création du CCB et l'élaboration du cyberplan d'urgence, doivent encore s'amplifier pour atteindre un niveau satisfaisant en matière de cybersécurité.

La sécurisation du monde digital se nourrit de plusieurs facteurs : compétence technique autonome, formation de spécialistes, souveraineté des solutions mises en place, protection rigoureuse des acteurs critiques et coopération internationale. C'est l'ensemble de ces sujets qu'il convient de traiter. Au niveau gouvernemental, un des enjeux est d'assurer la protection du secret de défense et du secret industriel. Pour y répondre, il convient d'adopter une stratégie ambitieuse dans des domaines larges.

La souveraineté en matière de cybersécurité est absolument essentielle tant le monde numérique est le théâtre d'affrontements qui ne traduisent pas le jeu des alliances du monde physique. Ainsi, la capacité d'autonomie de décision nécessite des compétences techniques au niveau gouvernemental, en s'appuyant de façon raisonnable sur des industriels nationaux de confiance. Les similarités avec le renseignement sont réelles et les modes de fonctionnement de cette compétence peuvent s'inspirer des mêmes méthodes. Il s'agit de déployer une gestion continue des menaces en passant par une veille active sur l'état de l'art et une gestion proactive des configurations déployées par les services essentiels de l'État.

Par ailleurs, il est important que les autorités gouvernementales renforcent leur capacité à réagir face à une situation de crise intense. Cette « force d'intervention rapide » gouvernementale vise à aider les acteurs critiques à retrouver leurs capacités opérationnelles et permet à l'État de répondre si l'attaque provient d'un groupe criminel ou gouvernemental étranger. La cybergdéfense constitue la réponse « interactive » à des cyberattaques : la fulgurance et la professionnalisation des techniques d'attaques imposent une capacité de confinement de celles-ci, via une posture permanente de défense des ressources critiques.

La capacité de résistance d'un État face au cyberespionnage et aux cyberattaques étatiques dépend de la souveraineté, c'est-à-dire de la maîtrise technique de bout en bout, des solutions mises en place. C'est la seule façon de lutter contre les attaques, très silencieuses et souvent très discrètes, qui visent à pénétrer les réseaux d'acteurs industriels ou gouvernementaux afin de voler de l'information. Il nous semble naïf de se reposer sur des acteurs non européens pour fournir des solutions et produits de sécurité, dans le contexte actuel de recrudescence d'espionnage industriel.

Pour protéger ces systèmes sensibles, il faut prendre une avance technologique décisive dans le domaine du chiffrement et de la protection des données. Il s'agit d'initier une dynamique vertueuse pour le développement d'un tissu économique et technologique à haute valeur ajoutée dans ce domaine.

Pour les opérateurs économiques critiques, il convient de prendre des mesures exigeantes pour garantir qu'une cyberattaque n'aura pas de conséquences sur les services rendus. Une capacité de détection des attaques, une adaptation de la gouvernance de ces organisations face à ce risque, ainsi qu'une capacité à répondre rapidement aux incidents semblent être le minimum pour assurer une bonne continuité des services. Les coûts associés à ces mesures ne sont pas négligeables, pouvant représenter jusqu'à 20 % des dépenses en systèmes d'information pour ces acteurs. C'est néanmoins la condition pour assurer la continuité de ces fonctions essentielles à la population.

68 Si la confiance entre les gouvernements est difficile à atteindre en matière de cybersécurité et de cyberespionnage, cela ne doit pas occulter la collaboration entre États, par exemple au niveau européen, sur des sujets bien spécifiques. Il est, par exemple, tout à fait souhaitable d'échanger entre gouvernements des informations sur la menace et sur les vulnérabilités des systèmes.

Aujourd'hui, le cyberspace n'a pas de frontière, les effets de bord ne sont pas à sous-estimer et une protection harmonisée est donc souhaitable. Tel le nuage de Tchernobyl, il ne faut pas croire que les attaques informatiques seront cantonnées à certains pays à travers l'Europe.

Le numérique est un enjeu stratégique pour la Belgique et pour l'Europe. L'ambition européenne est forte et exigeante. Nous devons être à la hauteur.

MOTS-CLÉS : cybersécurité, CyberLab, compétences humaines, entraînements, simulations ultraréalistes, tests de résistance, souveraineté, protection du secret, partenaires de confiance, maîtrise technique de bout en bout

EUROPEAN DEFENCE AGENCY

Een eerste stap op weg naar een volwaardig EU militair strategisch hoofdkwartier?

Frank EVERAERT

Majoor stafbrevethouder Frank EVERAERT werkt sinds juni 2016 voor de Permanente Militaire Vertegenwoordiging van België bij het Militair Comité van de Europese Unie (EUMC). In die hoedanigheid ondersteunt hij de Belgische militaire vertegenwoordiger en vertolkt hij het standpunt van de Defensiestaf in de werkgroep van het EUMC – een bijzonder boeiende functie, zeker in een periode waarin een nieuwe dynamiek heerst voor een nauwere samenwerking op het gebied van veiligheid en defensie.

Le 8 juin 2017 aura marqué d'une pierre blanche la coopération européenne en matière de défense, le Conseil ayant, ce jour-là, approuvé la décision de créer la capacité militaire de planification et de conduite (MPCC, acronyme de « Military Planning and Conduct Capability ») au sein de l'État-major de l'UE (EMUE). Ainsi naquit une version modeste de la proposition initiale lancée par le Premier ministre Guy Verhofstadt en 2001.

Outre son intérêt militaire réel et sa symbolique particulière, la création de la MPCC est également importante du point de vue politique, car elle témoigne concrètement d'une volonté accrue de coopérer plus étroitement entre États membres de l'Union européenne.

Op 8 juni 2017 werd eerder ongebruikelijk en zonder veel ruchtbaarheid de oprichting van het militair plannings- en uitvoeringsvermogen (MPCC, acroniem van “Military Planning and Conduct Capability”) goedgekeurd door de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken, en niet door de ministers van Defensie, die samen met de ministers van Buitenlandse Zaken deelnamen aan de formele Raad Buitenlandse Zaken (FAC, acroniem van “Foreign Affairs Council”) op 18 mei 2017 na het ultieme Britse (ogenschijnlijk terminologische maar in feite) fundamentele verzet

72 tegen het Raadsbesluit betreffende de oprichting van het zogenaamde MPCC. Hoewel het hier voorlopig slechts gaat om een beperkte personeelsuitbreiding van de Militaire Staf van de EU (EUMS, acroniem van “*EU Military Staff*”) voor de planning en aansturing van drie EU-trainingsmissies, zet men een grote symbolische stap op de lange weg naar meer Europese defensiesamenwerking en mogelijk zelfs integratie van militaire capaciteiten. Het is bovendien een eerste stap naar een volwaardig Europees hoofdkwartier, een betrachting die België al bijna 15 jaar geleden uitdrukte.

Hoewel ondertussen een beperkte en tijdelijke planningscapaciteit binnen de EUMS tot stand kwam om de initiële planning voor een mogelijke Europese interventie uit te voeren, kwam het tot nu toe nooit tot een volwaardige structuur voor de planning en uitvoering van operaties. De operaties met een uitvoerend mandaat, zoals de operaties Althea (militaire operatie van de EU in Bosnië en Herzegovina), Sophia (operatie tegen mensensmokkelaars in de Middellandse Zee) en Atalanta (antipiraterijoperatie in de Hoorn van Afrika), vereisen nog steeds een bestaand nationaal operationeel hoofdkwartier van een lidstaat die instaat voor de militaire operationele planning. Voor de trainingsmissies zonder uitvoerend mandaat bestond de artificiële situatie waarbij het Politiek en Veiligheidscomité (PVC) van de EU rechtstreeks fungeerde als het zogenaamde hogere echelon. Dit betekende theoretisch dat de commandant van een trainingsmissie voor vragen of zelfs acute

problemen diende aan te kloppen bij een comité van ambassadeurs. In de praktijk was de voorzitter van het Militair Comité het luisterend oor voor de commandanten van de missies.

Met de oprichting van dit MPCC komt nu hieraan een einde. De directeur-generaal van de EUMS vervult tevens de rol van directeur van het MPCC en treedt dus op als het hogere echelon van de commandanten van de trainingsmissies. Hierdoor kunnen ze zich nu volledig toelagen op hun uitdagingen op het terrein, aangezien ze niet om de haverklap in Brussel verschillende Europese instituten te woord moeten staan en ze voortaan een duidelijk militair hoger echelon hebben.

HISTORISCHE SITUERING

Op 29 april 2003 organiseerden België, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg een vergadering in Brussel waarbij ze pleitten voor een hernieuwde dynamiek voor de Europese Defensie. Deze defensietop, smalend ook wel de “Pralinetop” genoemd, kreeg aanvankelijk felle kritiek van de Verenigde Staten, maar ook van sommige Europese landen, in het bijzonder Groot-Brittannië. Het tijdstip was trouwens slecht gekozen, namelijk tijdens volle Irakcrisis. De vier kregen dan ook het verwijt dat ze de diepe verdeeldheid van de Unie over Irak versterkten. Uiteindelijk leverde de top wel bijzonder concrete voorstellen op.

Zo pleitte men onder meer voor de oprichting van een Europees Defensieagentschap, een uitbreiding van de Petersbergtaken, een solidariteits- en veiligheidsclausule en een permanente gestructureerde samenwerking. Deze voorstellen werden nadien allemaal opgenomen in het Verdrag van Lissabon (december 2009).

Een van de controversieelste voorstellen was ongetwijfeld de oprichting van een autonoom militair strategisch EU-hoofdkwartier (OHQ, acroniem van “*Operation Headquarters*”). De vier bovenvermelde landen argumenteerden dat de Unie enkel autonome operaties kan uitvoeren – zoals expliciet uitgedrukt tijdens de Europese Raad van Keulen in 1999 – indien ze ook over een eigen operationeel hoofdkwartier kan beschikken. Het voorstel kon alleszins rekenen op de steun van toenmalig president Chirac en kanselier Schröder, terwijl vooral de Britten sceptisch waren en erin een ondermijning van de NAVO zagen.

Ook voor België vormde een permanente commandostructuur een onmisbare schakel voor de EU in haar streven naar een zelfstandig optreden op basis van geloofwaardige strijdkrachten en besluitvormingsmiddelen.

74 De Belgische nota die werd opgesteld ter voorbereiding van deze defensietop bepaalde aldus dat “Notre Union doit ambitionner le développement d’une capacité de réaction militaire digne de la puissance économique qu’elle représente” en toenmalig premier Verhofstadt stelde opportunistisch voor om een dergelijk hoofdkwartier onder te brengen in de leegstaande legerkazerne van Tervuren. Het hoofdkwartier in Tervuren is er nooit gekomen, maar in december 2003 bereikten dan toch alle staatshoofden en regeringsleiders een compromis over de oprichting van een civiel-militaire cel binnen de EUMS. Deze cel bestond enerzijds uit een strategisch planningselement en anderzijds uit een permanente nucleus voor het activeren van een beperkt operatiecentrum (OPSCEN, afkorting van “operations centre”). Het strategische planningselement werd in 2010 afgeschaft met de oprichting van het directoraat Crisisbeheersing en Planning (CMPD, acroniem van “Crisis Management and Planning Directorate”) binnen de EDEO (Europese Dienst voor Extern Optreden) en de MAP (*Mission Assessment & Planning*) binnen het EUMS.

Vanaf dat moment beschikte de Unie over drie opties om een GVDB-actie (gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid, beter gekend onder het Engelse acroniem CSDP, “Common Security and Defence Policy”) uit te voeren, namelijk het zogenaamde activeerbare OPSCEN van de EUMS, een van de vijf nationaal ter beschikking gestelde operationele hoofdkwartieren of, ten slotte, een beroep doen op de capaciteiten van de NAVO via de “Berlijn Plus”-regeling, zoals momenteel van toepassing op de operatie Althea in Bosnië en Herzegovina.

VASTSTELLINGEN EN GROEIENDE BEHOEFTE AAN EEN NIEUWE STRUCTUUR

75

Ondanks dat de EU dus al geruime tijd over de mogelijkheid van een autonome commandostructuur beschikt, werd het OPSCEN nog nooit geactiveerd voor operaties of missies. Belangrijke redenen hiervoor zijn de principiële terughoudendheid van bepaalde lidstaten die geen duplicatie willen van bestaande NAVO-structuren, de praktische terughoudendheid van de EUMS om hiervoor bijkomende personeelsleden ter beschikking te stellen en de verouderde terms of reference. Deze laatste twee redenen kunnen echter ook gezien worden als een dekmantel voor lidstaten die zo hun gebrek aan (politieke) wil wensen te verbergen. We stellen trouwens ook vast dat een “civiel-militaire” benadering moeilijk te implementeren is. Reeds op het hoogste planningsniveau, namelijk bij de opmaak van het crisisbeheersingsconcept, opteert men immers voor het uitvoeren van ofwel een civiele ofwel een militaire actie. Vanaf dan zijn er duidelijke verschillen zowel wat betreft financiering als commandostructuren. Bovendien verlopen de acties veelal sequentieel, waarbij militaire operaties civiele missies of niet-executieve militaire trainings- en adviesmissies kunnen voorafgaan.

Ondertussen zijn er ook nieuwe ontwikkelingen die een groeiend bewustzijn creëren dat het bestaande OPSCEN niet meer aan alle

76 verwachtingen kan voldoen. Vooral met het huidige concept van niet-executieve missies stellen we vast dat de mission commanders een gebrek aan steun ervaren voor de planning op strategisch niveau, terwijl ze bij de uitvoering van de missie verantwoordelijk blijven voor de activiteiten zowel op strategisch als op operationeel en tactisch niveau. Bijgevolg dienen ze hun taak op het terrein te combineren met tal van activiteiten in Brussel die hun deelname vereist, zoals meetings op niveau van het EUMC, het PVC of tijdens het *force generation process*. Vaak zijn zij ook niet vertrouwd met de complexiteit van de GVDB-mechanismen, zoals de financieringsmodaliteiten voor operaties of de commando- en rapporteringsketen.

Ten slotte zijn er ook op het gebied van de coördinatie argumenten die steeds meer pleiten voor de oprichting van een permanente structuur in plaats van het tijdelijk activeren van het OPSCEN. Het is immers noodzakelijk dat de transitie van opeenvolgende missies en de hierbij horende overdracht van de lessons identified efficiënter verloopt. Ook de synchronisatie en complementariteit van civiele en militaire expertise is vatbaar voor verbetering. Bovendien is het noodzakelijk dat operaties en missies continu een “overkoepelende” opvolging krijgen, commandanten moeten immers voornamelijk instaan voor het dagelijkse beheer waarbij het onontbeerlijk is dat ze aanwezig zijn in de operatiezone willen ze de nodige leiding geven in geval van incidenten. De veiligheidsomgeving waarin de actuele trainingsmissies zich situeren is immers zeer complex (Mali, Centraal-Afrikaanse Republiek en Somalië). Dit werd in juni 2017 nogmaals aangetoond door de aanslag op een vakantieresort in Bamako waar EUTM-personeel logeerde en één dodelijk slachtoffer te betreuren viel.

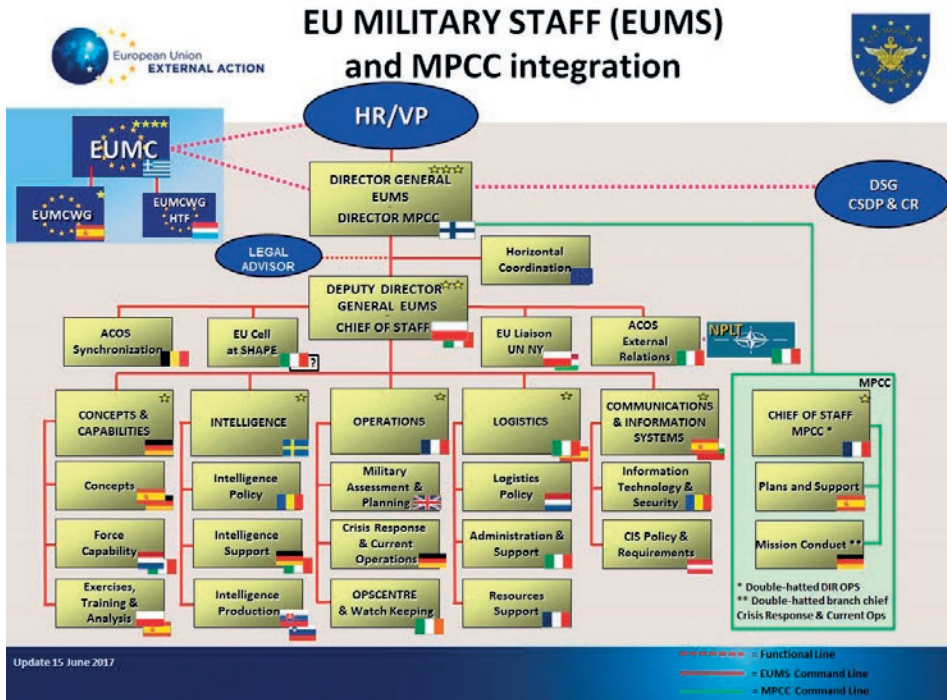
OPRICHTING IN VERSCHILLENDE FASEN

De concrete basis voor de oprichting van het MPCC is te vinden in de Raadsbesluiten van november 2016 met betrekking tot het uitvoeringsplan inzake veiligheid en defensie dat de voorstellen bevat om de integrale strategie voor het buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU (EUGS, acroniem van “*EU Global Strategy for Foreign and Security Policy*”) te implementeren. Een van de erin vermelde actiepunten is het verbeteren van de capaciteit om EU-missies te plannen en te leiden met als doel een sneller, efficiënter en coherent antwoord op crisissen te kunnen bieden. Hierbij dient de bestaande geïntegreerde civiele-militaire strategische planningsaanpak verder geoptimaliseerd te worden.

De hoge vertegenwoordiger van de Unie voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid, Federica Mogherini, mocht voorstellen doen om de

bestaande structuren van de EDEO aan te passen en om de nodige structuren en capaciteiten te ontwikkelen teneinde de planning and conduct van GVDB-missies op permanente basis te verzekeren, vooropgesteld dat de implementatie diende te gebeuren in het eerste semester van 2017 en dat duplicatie met de NAVO vermeden moet worden.

Begin januari 2017 verspreidde de EDEO een ontwerpnota die als basis zou dienen voor de concrete oprichting van het MPCC. Deze paper werd na (intense) discussie in de diverse fora verder uitgewerkt. De consensusstructuur voor het MPCC die hieruit voortvloeide getuigt van pragmatisme en realisme in die zin dat een minimale invulling van extra functies en middelen werd beoogd en dat men streefde naar maximale synergie met bestaande capaciteiten en integratie in bestaande structuren (i.c. integratie in de EUMS-structuur, civiel-militaire coördinatie op ad-hocbasis in de Gezamenlijke Cel ondersteuningscoördinatie).

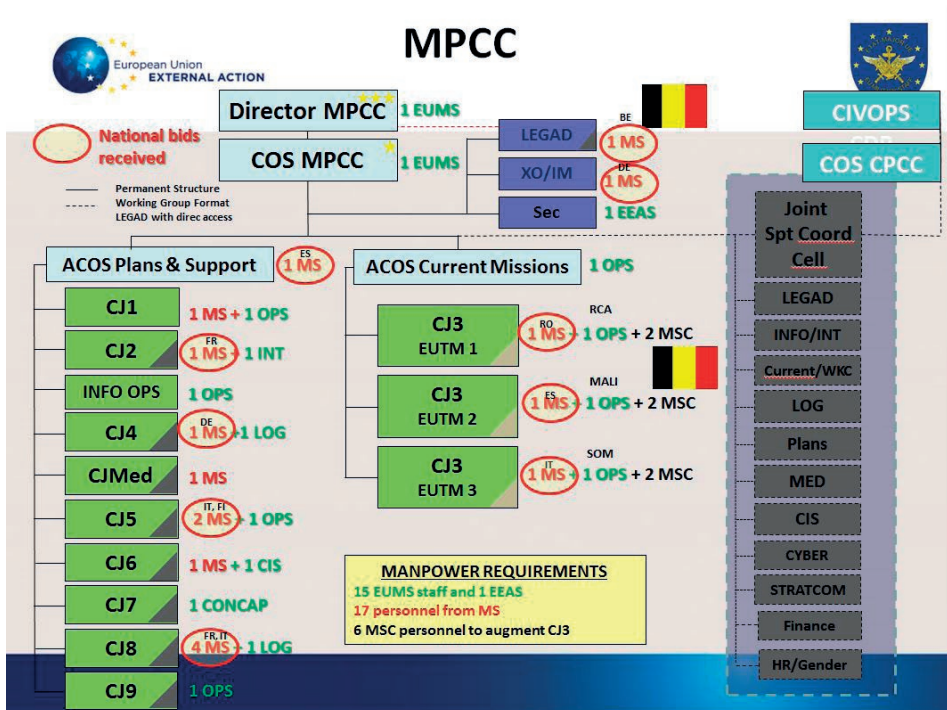

De integratie van het MPCC binnen de EUMS.

In een eerste fase en als short-term deliverable zal het MPCC onder leiding van zijn directeur verantwoordelijk zijn voor de planning en aansturing van non-executieve missies op strategisch/operationeel niveau. In de respectieve theaters blijven de mission force commanders verantwoordelijk voor de operationele en tactische uitvoering. De initiële

78 footprint van het MPCC blijft in deze fase beperkt tot 39 personen, waaronder 15 dual-hatted personeelsleden van de EUMS. Luitenant-generaal Pulkkinen, directeur-generaal van de EUMS, werd benoemd als directeur van het MPCC en zal deze functie dus eveneens dual-hatted uitvoeren. Een evaluatie dient te gebeuren ten vroegste één jaar nadat het MPCC operationeel is, maar niet later dan eind 2018.

Ondanks de beslissing van de Europese Raad op 8 juni 2017 om het MPCC in plaats te stellen, lopen de lidstaten niet echt warm om personeel te leveren voor de functies die niet dual-hatted zijn. Er zijn momenteel nog tal van openstaande vacatures, waardoor het MPCC tot op heden niet alle in de terms of reference beschreven taken kan uitvoeren. Deze tekortkomingen op het vlak van de ondersteuning illustreren nogmaals de spreidstand die bestaat tussen politieke ambitie en daadwerkelijke ondersteuning en uitvoering. Anderzijds is de situatie ook het gevolg van een snelle implementatie, waarbij de lidstaten het moeilijk hebben om dit uit te voeren (denk maar aan de inplaatsstelling van personeel op korte termijn).

Organogram van het MPCC.

De Belgische Defensie levert twee specialisten aan het MPCC: een luitenant-kolonel oefent de functie van juridisch adviseur sinds 4 september 2017 en een majoor vervult de rol van mission support cell voor de militaire missie van de Europese Unie om de Malinese strijdkrachten te helpen opleiden tot het einde van het Belgische commando in januari 2018.

CONCLUSIE – ER WAAIT EEN GUNSTIGE WIND VOOR NAUWERE SAMENWERKING OP VEILIGHEIDS- EN DEFENSIEVLAK

In de aanloop naar de operatie Desert Storm stelde onze toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Mark Eyskens in januari 1991 cynisch: “De Europese Unie is een economische reus, een politieke dwerg, en een militaire worm”. Sinds het prille begin van de EU kwamen met wisselend succes meerdere pogingen en initiatieven tot stand voor een nauwere samenwerking op defensie- en veiligheidsvlak. Dit leidde niet tot duurzame en diepgaande samenwerking omwille van de vaak divergerende gezichtspunten en belangen van de lidstaten wat betreft de invulling van de Europese defensie.

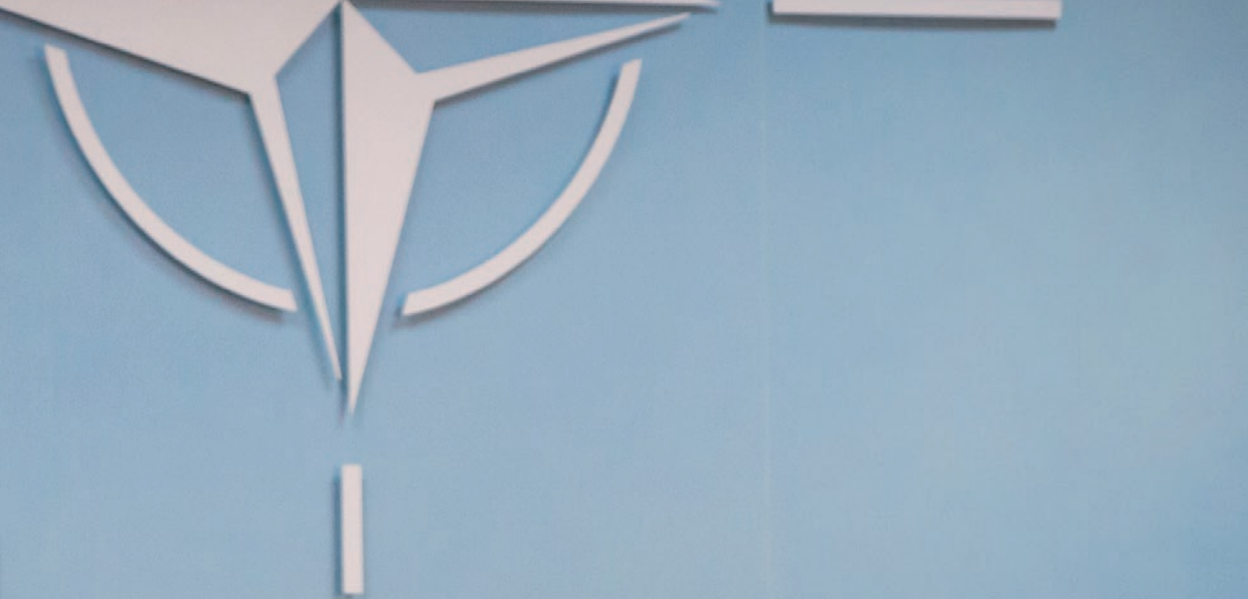
We stellen echter vast dat sinds enkele jaren en vooral sinds de Europese Raad van 2013 (met als credo “*Defence matters*”) een grondige attitudewijziging optreedt bij vele landen. De evolutie van de geopolitieke context en veiligheidssituatie zijn hier niet vreemd aan. Denken we maar aan de vorming van een “boog van instabiliteit” rond Europa, de gewijzigde interne veiligheidsproblematiek ten gevolge van terrorisme, radicalisering en moeilijk te controleren migratiestromen, verminderde interne politieke weerstand door de nakende brexit en een zekere ontzuivering in de trans-Atlantische veiligheidsband door een verschuiving van de Amerikaanse focus. Deze factoren zorgen ervoor dat momenteel een breder maatschappelijk draagvlak is ontstaan en zich een politiek momentum aandient voor nauwere Europese samenwerking op veiligheids- en defensievlak. De redactie van de EUGS vertaalt deze dynamiek in een aantal beleidsbeslissingen waarvan de creatie van het MPCC een belangrijk onderdeel is. Het MPCC is immers het eerste tastbare resultaat van de EUGS-implementatie, waardoor het niet alleen tegemoet komt aan een sinds geruime tijd bestaande militaire noodzaak, maar eveneens een belangrijk politiek en symbolisch element vormt dat de bereidheid en daadkracht van de EU en haar lidstaten op veiligheidsvlak illustreert.

Wanneer we even vooruitkijken, kunnen we ons de vraag stellen of de oprichting van het MPCC in zijn huidige vorm een belangrijke

80 verworvenheid is met een stabiele structuur in de nabije toekomst. Zou het echter ook kunnen dat de klok teruggedraaid wordt of is het huidige MPCC daarentegen slechts een tussenstap op de ingeslagen weg naar een diepere integratie en de voorbode van een verdere uitbreiding van bevoegdheden alvorens uiteindelijk te komen tot een volwaardig Europees hoofdkwartier dat alle operaties en missies plant en aanstuurt? Dit zal in eerste instantie afhangen van de mogelijkheid en de bereidheid van de lidstaten om politieke ambitie en voluntaristische retoriek te vertalen in concrete ondersteuning door de middelen die noodzakelijk zijn voor een correcte MPCC-werking ter beschikking te stellen. Dit is een eerste voorwaarde om de werking van het MPCC tijdens de eerstkomende evaluatie, voorzien voor eind 2018, positief te kunnen beoordelen en op deze basis verder te kunnen nadenken over de opportuniteit van mogelijke uitbreidingen van taken en structuren. Dit is uiteraard verbonden met een nog belangrijker richtinggevende factor voor de toekomst van het MPCC, namelijk de verdere evolutie van de veiligheidstoestand en de politieke visie ten aanzien van de Europese rol hierin. Op basis van de geschetste geopolitieke context, de verwachte evolutie van de veiligheidssituatie en het politieke momentum voor nauwere Europese samenwerking kan men stellen dat het MPCC een belangrijke militaire en politieke verworvenheid is en dat een toekomstige uitbreiding van taken en structuur een mogelijke en logische optie is die past in de tijdsgeest en die de wil tot nauwere militaire samenwerking illustreert.

TREFWOORDEN: Europese defensie – EU militair strategisch hoofdkwartier – *Military Planning and Conduct Capability (MPCC)*

De veranderende Europese veiligheidsanalyse van de NAVO en de impact op de Belgische strategische visie

Rik VAN HOECKE

Majoor stafbrevethouder Rik VAN HOECKE, ir. is afkomstig van de gevechtsgenie.

Zijn internationale ervaring omvat ontplooiingen in Benin en in Libanon, en de cursus aan het *United States Command and General Staff College* in Fort Leavenworth (Kansas, USA). Tijdens de hogere stafopleiding schreef hij een *research paper*¹ met als onderzoeksvraag waarom en hoe de NAVO haar collectieve defensie moet heruitvinden, in het bijzonder in het landdomein, en welke de mogelijke gevolgen zijn voor België.

Les menaces liées aux périmètres européens sud et est posent de multiples défis à l'OTAN auxquels l'Alliance ne semble guère préparée. Depuis 2014, l'OTAN mène donc un nouveau processus d'adaptation. D'une part l'Alliance requiert de ses membres une augmentation nette des capacités en high-end warfare, particulièrement dans le domaine terrestre. D'autre part, le concept modulaire plug-and-play d'éléments de commandement et d'unités de combat et d'appui semble inadéquat envers des opposants near peer. Pour la Défense belge, la vision stratégique de 2016, initiant un nouvel élan de réinvestissement, constitue bien un tournant dans la politique sécuritaire belge. Nonobstant, l'OTAN et l'évolution de l'environnement sécuritaire demandent aujourd'hui une réadaptation de cette vision stratégique pour que la contribution belge reste suffisamment intégrée dans l'effort général. Concrètement, la Belgique se voit pressée de réinvestir dans des capacités terrestres lourdes adaptées au XXIe siècle, de rétablir ses niveaux de brigade et d'en étudier les options d'intégration plus permanente dans des structures internationales de commandement .

¹ VAN HOECKE Rik, De NAVO: sterke klauwen, slappe buik. Waarom en hoe de NAVO haar collectieve defensie moet heruitvinden, verdiepingsprestatie in het domein landoperaties voorgelegd tot het behalen van het diploma van master na master ès arts in de politieke en militaire wetenschappen, Brussel: Defensiecollege, april 2017.

OUDE, NIEUWE EN OUDE NIEUWE UITDAGINGEN

De Europese veiligheidsomgeving is de jongste jaren grondig veranderd, in het bijzonder in het oosten, en krijgt daarom weleens het klinkende etiket van Koude Oorlog 2.0. Naast gelijkenissen zijn er echter ook en vooral opmerkelijke verschillen. Herrijzende mogelijkheden als Rusland en hun creatieve combinatie van irreguliere en conventionele methoden doorspekt met moderne technologieën vereisen immers een aangepaste aanpak waartegen de NAVO, na jaren van optimalisatie voor expeditionaire inzet en “crisismanagement”, allerm minst opgewassen lijkt. Tegelijk vermenigvuldigen ook de interne uitdagingen zich en blijft de Europese zuidflank dermate labiel dat een loutere shift van focus en middelen uitgesloten is.

De dreigingen in het zuiden, oosten en hun effecten binnen de Europese grenzen mogen dan wel fundamenteel verschillend lijken, vanuit een militair standpunt zijn het slechts variaties binnen het spectrum van reguliere en irreguliere conflicten en oorlogsvoering. Wil men daarop een effectief antwoord bieden, is een brede waaier aan zowel militaire als niet-militaire responsopties nodig. De afgelopen decennia heeft de NAVO, en in het bijzonder West-Europa, echter vanuit een luxepositie van quasi-hegemonie sterk ingezet op diplomatieke en economische drukkingsmiddelen, af en toe aangevuld met expeditionaire militaire capaciteiten indien dit absoluut noodzakelijk of economisch winstgevend bleek. De Europese defensiecapaciteiten werden daarom sterk afgebouwd en tegelijk omgevormd tot flexibele, modulaire blokkendozen die slechts onder strikte voorwaarden en dan nog enkel met minimale middelen en risicoaanvaarding mochten ontplooid worden.

In een wereldomgeving die vandaag steeds meer gekenmerkt wordt door diepe onzekerheid is voor de Alliantie en haar lidstaten de behoefte aan een bredere, sterker gestructureerde en coherente waaier aan responsopties opnieuw zeer actueel. Zo niet beperkt het Westen zijn eigen bewegingsvrijheid en slagkracht en ondergraaft het zelf de effectiviteit en geloofwaardigheid van zijn defensie- en ontradingsbeleid. Tegelijk lijkt met name Rusland steeds minder onder de indruk van de westerse diplomatieke, economische en militaire drukkingsmiddelen; getuige de vele recente operaties in en rond Europa, zij het steeds onder een waas van onduidelijkheid en zorgvuldig onder de westerse militaire beslissingsdrempels. Het Westen en de NAVO weten er moeilijk raad mee, maar beseffen intussen wel dat de bestaande responsopties niet langer volstaan.

Het *Readiness Action Plan* (RAP) van de NAVO van 2014 had daarom tot doel de gebreken in de collectieve defensie zo snel mogelijk te verhelpen. Een grondige analyse toont echter dat het plan de doelstellingen onvoldoende

garandeert en dat de NAVO wel heel veel risico's aanvaardt door haar deterrence hoofdzakelijk te blijven baseren op een flitsmachtconcept dat uitgaat van steeds minder gerechtvaardigde hypothesen omtrent eensgezindheid, overwicht, reactietijd en permissiviteit.

Zo kan de fameuze *spearhead force* of VJTF² tegenover een hybride *near peer* vijand bar weinig uitrichten door een gebrek aan voldoende tactische mobiliteit, bescherming en vuurkracht. De lichte, expeditieaire flitsmacht kan tegenover de gemechaniseerde, gepantserde en artillerie-eenheden langs de oostflank, behalve in geval van een eerste snelle reactie, verder immers weinig uithalen. Omwille van de sterke Russische luchtmiddelen en A2AD³-installaties in de regio volstaat het gewoonlijke NAVO-luchtoverwicht bovendien niet om het grondgevecht afdoende te beïnvloeden.

Daarenboven ontbreekt het Europa aan de nodige *high-end warfare*-capaciteiten en reserves met voldoende *readiness* om de eNRF⁴ tijdig te versterken, aangenomen dat deze versterkingen überhaupt ter plaatse raken gezien de steeds sterker betwiste permissiviteit. Uit gedetailleerde *wargaming* blijkt dat het zeer waarschijnlijke resultaat dan ook een pijnlijke nederlaag en een *fait accompli* voor de Alliantie is die vervolgens tegenover een tegenstander met een defensief voordeel staat⁵. De acties in de Krim zijn een uiterst illustratieve demonstratie gebleken. De NAVO en in het bijzonder de Europese lidstaten moeten daarom dringend herinvesteren in *high-end warfare*-capaciteiten, in het bijzonder op het gebied van landcapaciteiten en de bijhorende *joint* ondersteuning.

Daarenboven blijkt het actuele modulaire *plug-and-play*-concept van multinationale commando- en strijdkrachtenstructuren eveneens onder druk te staan tegenover *near peer* vijanden in *high-end warfare*-omstandigheden. Vandaag gebeurt de samenstelling van NAVO-inzetmachten inderdaad op basis van een modulair, flexibel *plug-and-play*-concept waardoor men soepel kan inspelen op een zeer brede waaier aan dreigingen, terwijl het tegelijk zeer kostenefficiënt is in tijden van budgettaire beperkingen. Aangezien men de modulaire logica vandaag echter doorgetrokken heeft tot ver onder het brigadeniveau, staan de Europese, multinationale tactische en operationele staven buiten de *stand-by*rollen tot aan de TOA⁶ quasi volledig los van de eenheden waarover ze het bevel zullen voeren.

² Acroniem van Very High Readiness Joint Task Force.

³ Acroniem van Anti-Access and Area Denial.

⁴ Acroniem van Enhanced NATO Reaction Force.

⁵ David A. Shlapak and Michael W. Johnson, Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank – Wargaming the Defense of the Baltics, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2016.

⁶ Acroniem van Transfer of Authority. De actie waarmee nationale eenheden onder het bevel van de desbetreffende NAVO-commandant komen te staan.

NATO strategy ... under construction?

Het is daarom weinig geloofwaardig te verwachten dat de grotere en coherenter troepenmachten die nodig zijn tegenover de oostelijke dreiging zomaar *on-call* kunnen worden bijeengesprokkeld vanuit de verschillende eenheden en landen om dan – ondanks de beste wil, kennis en ervaring – binnen slechts enkele uren het defensief te organiseren en winnen.

Bovendien verwacht Europa nog steeds dat de VS in een *high-end warfare*-situatie de in Europa ontbrekende, zware en strategische capaciteiten wel tijdig zal aanleveren en vervolgens zonder verpinken onder het bevel van de Europese, multinationale staven zal plaatsen. Vooral dit laatste lijkt zeer twijfelachtig en plaatst bijkomende vraagtekens bij de werkelijke validiteit van het huidige modulaire concept in situaties van dringende collectieve defensie tegen een *near peer*-tegenstander. Willen de Europese, multinationale bevelsstructuren relevant blijven, dient het concept aangepast te worden aan de nieuwe realiteit om zowel in expeditiecrisisituaties als in geval van collectieve defensie tijdig en krachtig te kunnen optreden. Wellicht betekent dit een op zijn minst gedeeltelijke terugkeer naar permanente, hogere strijdkracht- en commandostructuren op divisie- en korpsniveau. De Duits-Nederlandse samenwerking in de Eerste Duitse Pantserdivisie kan daarbij zeker als inspiratie dienen.

REALITEITSZIN, RISICO EN STRATEGISCHE PARTNERSCHAPPEN

En dan volgt de onvermijdelijke vraag wie dat alles zal betalen? Zoals altijd de VS? De onlangs verkozen president Trump heeft al herhaaldelijk laten verstaan dat de NAVO ook voor de VS een meerwaarde moet blijven bieden en dat Amerika niet eeuwig zal opdraaien voor de Europese bondgenoten om nota bene Europa te beschermen. Bovendien impliceren concepten als de *pivot to Asia* en *America First* dat Amerika mogelijk elders in de wereld sterk geëngageerd is en bijgevolg slechts beperkt of laattijdig in Europa kan tussenkomen. Los van de duidelijke operationele gevolgen hebben de VS bovendien wel een punt wanneer zij Europa eraan herinneren dat solidariteit van twee kanten moet komen. Wil Europa de VS overtuigen van het blijvende nut van de samenwerking, moet elk lid inderdaad een “juiste” bijdrage leveren, zowel in lasten als in risico’s. Tegelijkertijd kan Europa zo eindelijk de gewenste, grotere strategische onafhankelijkheid realiseren.

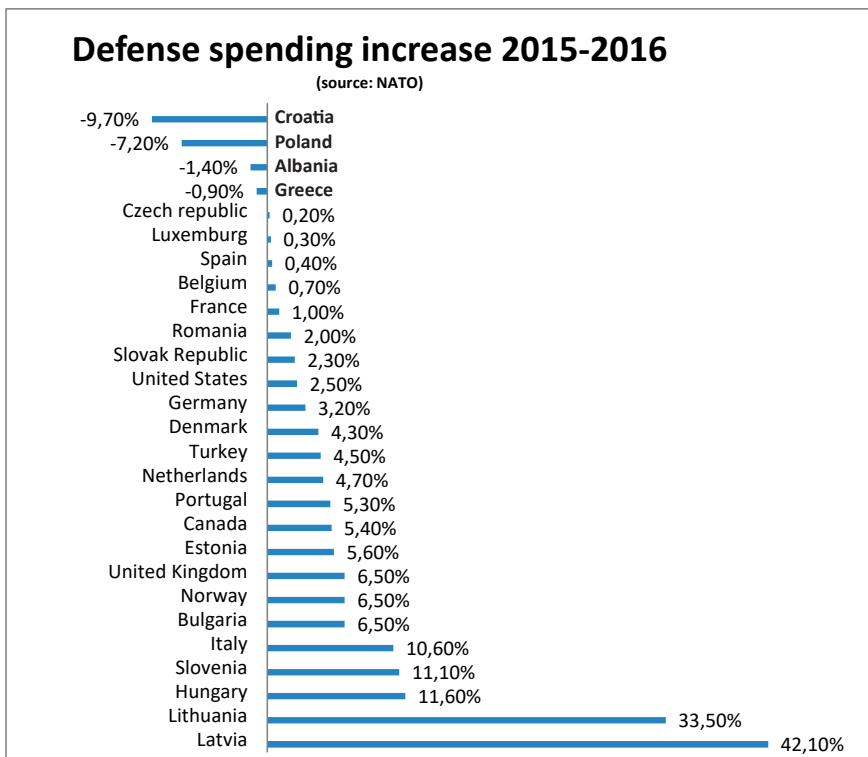
België is wat dat betreft wel een enthousiaste voortrekker van samenwerking, maar tegelijk niet zelden minder solidair in de effectieve deelname aan alle risico’s en lasten. Vanuit een louter Belgisch standpunt mogen de budgettaire, capacitaire en operationele keuzes dan wel perfect te verantwoorden zijn, vanuit het perspectief van sommige van de Alliantieleden lopen we wellicht al te vaak de kantjes ervan af. Zo blijft het verschil tussen wat de NAVO vraagt via het NDPP⁷ en de DIP⁸, enerzijds, en wat ons land aanbiedt in de strategische visie van juni 2016, anderzijds, ondanks alles opmerkelijk groot. Inderdaad, hoewel de lidstaten, inclusief België, zich in 2014 hebben geëngageerd om de defensie-uitgaven op te trekken tot 2% van het bbp, zien we dat België nu 1,3% vooropstelt tegen 2030. Bovendien vraagt de NAVO in het kader van de veranderende veiligheidsomgeving aan alle lidstaten en dus ook aan België om meer bij te dragen aan de broodnodige *high-end warfare*-landcapaciteiten. Het visiedocument verwerpt deze optie echter expliciet om louter budgettaire redenen en blijft daarentegen focussen op expeditieaire lichte en gemotoriseerde landcapaciteiten.

⁷ Acroniem van NATO Defence Planning Process. Vierjaarlijkse cyclus waardoor de NAVO de nodige capaciteiten identificeert en de tijdelijke en coherente ontwikkeling en aankoop door de lidstaten bevordert. Zie: The NATO Defence Planning Process (Brussels: NATO, 2012), geraadpleegd op 29 december 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm.

⁸ Acroniem van Defence Investment Pledge. Zie: Wales Summit Declaration (Wales: North Atlantic Council, september 2014).

88 Onze bondgenoten stellen dus vast dat België tegen 2030 wel in grote investeringsinspanningen voorziet, maar qua capaciteiten blijft steken op het NAVO-concept van 2010 en daardoor ver blijft afwijken van de expliciet uitgedrukte, toekomstige noden van de Alliantie. Gezien de mentaliteitsverandering bij de bondgenoten is het dan maar de vraag of zij dit zullen blijven aanvaarden en of het lopende NDPP het Belgische visiedocument van juni 2016 niet dreigt te doorkruisen.

Diezelfde strategische visie heeft tegelijk echter wel een mentaliteitsverandering in de Belgische defensiepolitiek op gang gebracht die parallel loopt met een groeiend besef onder de bevolking van de veranderende veiligheidsomgeving. De nu voorgestelde defensie-investeringen waren tot voor enkele jaren inderdaad ondenkbaar. In plaats van de visie dus goedkoop te bekritisieren, dringt daarom langzaam het besef door dat de strategische omgeving intussen zodanig is geëvolueerd dat een actualisering onvermijdelijk is, wil Defensie de bal niet missen, maar daarentegen de geboden opportuniteiten volledig uitbaten.

Ten eerste lijkt dus ook voor België de tijd gekomen om naast de lichte, expeditieaire en gemotoriseerde inzetcapaciteiten opnieuw te investeren in

high-end warfare-capaciteiten aangepast aan de 21ste eeuw, in het bijzonder wat betreft de landstrijdkrachten. Zo zijn bij wijze van voorbeeld onbemande of gerobotiseerde oplossingen dankzij de technologische (r)evolutie van de afgelopen decennia niet langer pure sciencefiction en kunnen ze tegelijk een antwoord bieden op de westerse slachtoffergevoeligheid. Ten tweede zijn de beperkingen van het modulaire *command and force*-concept in *high-end warfare*-omstandigheden tegenover een *near peer* intussen duidelijk en dringt een op zijn minst gedeeltelijke terugkeer naar grotere, permanente en coherente paraatstelling- en inzetstructuren zich op.

Enige realiteitszin toont hierin onmiddellijk de meerwaarde van een verdere Europese defensiesamenwerking en -integratie, naar het voorbeeld van de lopende initiatieven met onder meer Nederland, Denemarken en Frankrijk. Enerzijds kan dit de Europese NAVO-lidstaten inderdaad stimuleren om de dringende doch dure investeringen in *high-end warfare*-landcapaciteiten en de bijhorende interwapen en *joint* ondersteuning gezamenlijk en binnen hogere, permanente structuren op divisie- en korpsniveau te organiseren. Anderzijds kan dit ook de interoperabiliteit en de gemeenschappelijke, maatschappelijke dreigingsperceptie onder de Europese lidstaten en bevolking verhogen. In het licht hiervan vormt de recente *letter of intent* voor een Frans-Belgische samenwerking op het niveau van de gemotoriseerde landcapaciteit zeker een beloftevolle aanzet. Onder de voorwaarde van het behoud van voldoende brigade-echelons en bijhorende capaciteiten

De Franse voertuigen GRIFFON en JAGUAR (foto THALES)

en competenties maakt een dergelijke samenwerking het voor België immers mogelijk om te blijven deelnemen aan multinationale divisie- en korpshoofdkwartieren en daarvoor vervolgens inderdaad ook eenheden aan te bieden op een meer permanente en gestructureerde basis.

Veel meer dan alleen maar interessante herinvesteringsopportuniteiten, bieden deze initiatieven tevens het vooruitzicht van een hernieuwde versterking van de interoperabiliteit en de interwapen en *joint* cultuur. Vanuit

90 een louter Belgisch perspectief kan ons land dankzij dergelijke strategische partnerschappen en synergieën dan weer beter voldoen aan de gestelde NAVO-verzoeken zonder daarom het budgettaire en personeelsvraagstuk te verzwaren. Tot slot biedt de Belgische context vandaag een *window of opportunity* dat gevormd wordt door enerzijds het actuele personeelsbestand waarbinnen de *high-end warfare*-ervaring nog net aanwezig is en anderzijds de strategische visie en groeiende publieke erkenning die voor de broodnodige herinvesteringsruimte zorgen. Het moment lijkt dus gunstig.

West-Europa staat vandaag inderdaad op een kantelmoment en zoekt naar een nieuw evenwicht tussen de diverse oude en nieuwe uitdagingen, de collectieve en nationale belangen en de noodzaak voor budgettaire redelijkheid. Vanuit een Belgisch perspectief en economische realiteitszin lijkt het pad naar een sterkere collectieve defensie van de NAVO daarom onvermijdelijk langs een diepere Europese defensie-integratie te lopen. De strategische visie biedt Defensie daarbij een ongekende opportuniteit, op voorwaarde dat we bereid zijn deze mee te laten evolueren met de snel wijzigende omgeving. Inderdaad, alleen met een wervend, toekomstgericht en ambitieus project kan Defensie de interessante samenwerkingspartner, aantrekkelijke werkgever en effectieve veiligheidsprovider worden die ze wil zijn.

SLEUTELWOORDEN: NAVO, strategische visie, *high-end warfare*, *brigade level*.

Changement d'orientation de la politique africaine de la Belgique. Un risque pour l'expertise et l'influence belge en Afrique centrale ?

Michaël MUSEUR

Le major breveté d'état-major Michaël MUSEUR a participé à trois missions portant sur la réforme du secteur de la sécurité en République démocratique du Congo. Sur la base de cette expérience professionnelle, il a approfondi le sujet du positionnement stratégique de la Belgique en Afrique dans le cadre du cours supérieur d'état-major au sein du Collège de défense (2016-2017)¹.

Sinds de koloniale tijd richt het Belgische buitenlands beleid in Afrika zich vooral op het Grote Merengebied. Als gevolg echter van onder meer de nieuwe veiligheidsuitdagingen paste België zijn externe beleid voor dit deel van de wereld aan, waarbij het zwaartepunt van zijn buitenlandse politiek geleidelijk van Centraal-Afrika naar de zuidflank van Europa verschoof.

Deze koerswijziging kan, algemeen genomen, beschouwd worden als relatief homogeen, maar eigenlijk dekt ze een realiteit die veel genuanceerder is. Een grondige analyse van de drie hoofdaspecten van het externe optreden brengt immers aan het licht hoezeer de visies uiteenlopen bij de vraag welke van de twee regio's prioriteit moet krijgen in het huidige beleid van België ten aanzien van Afrika.

Tant du point de vue économique que démographique ou bien encore sécuritaire, le continent africain joue un rôle toujours plus actif sur l'échiquier mondial. Certains des facteurs stratégiques qui impactent aujourd'hui fortement l'Europe trouvent d'ailleurs leurs racines en Afrique.

¹ MUSEUR, Michaël, *Changement de stratégie en Afrique ?*, prestation d'approfondissement en sécurité et défense présentée pour l'obtention du diplôme de master après master ès arts en sciences politiques et militaires (Bruxelles : Collège de défense, avril 2017).

94 C'est ainsi que les phénomènes de flux migratoires et la question du terrorisme international occupent une place prépondérante dans le débat public actuel, influençant de manière puissante les orientations politiques des pays européens, dont la Belgique.

Sur la base d'une appréciation permanente de l'évolution de l'environnement politico-militaire et sécuritaire international, la Défense considère avec raison l'Afrique comme une de ses sphères d'intérêt prioritaires dans le monde. En effet, si l'on fait abstraction des missions menées sur le territoire national, l'Afrique est actuellement le principal théâtre des opérations de la Défense belge. Aux engagements opérationnels s'ajoutent par ailleurs de nombreuses activités bilatérales. Les orientations stratégiques nationales concernant ce continent sont donc primordiales pour nos forces armées.

Ces dernières années, celles-ci prennent part de manière très significative aux efforts de la communauté internationale dans la région du Sahel afin de contribuer à renforcer la stabilité dans cette région. Bien qu'elle représente une opportunité réelle en termes d'acquisition d'expérience et de visibilité sur la scène internationale, cette participation active dans un cadre multilatéral n'est cependant pas exempte de certains risques sur le moyen et le long terme. En effet, elle peut notamment contribuer, par une trop grande redistribution de nos moyens sur cette seule zone, à une perte d'influence et d'expertise en Afrique centrale, ce qui n'est pas, comme nous le verrons plus loin, sans conséquence.

ZONES D'INTÉRÊT PRIORITAIRES EN AFRIQUE

Malgré l'importance considérable que revêt l'Afrique dans la géopolitique mondiale et dans l'agenda politico-militaire belge, l'analyse de la politique menée par le gouvernement ces dix dernières années révèle l'absence d'une véritable stratégie nationale pour le continent africain. Ce manque de vision stratégique, que les Anglo-Saxons nomment de façon pertinente « *grand strategy* », découle, en partie, de l'affaiblissement progressif du pouvoir fédéral belge dû aux périodes de crises politiques répétées et aux réformes successives de l'État. Ce paysage institutionnel singulier contribue à donner un rôle central aux partis politiques dans le processus décisionnel et dans les actions menées par les différents départements fédéraux. Outre cette absence de posture stratégique vis-à-vis de l'Afrique, l'examen du positionnement politique à l'égard de ce continent au cours de cette dernière décennie dévoile un contexte général d'où émergent clairement deux zones d'intérêts de la politique africaine belge contemporaine.

*Changement d'orientation de la politique africaine de la Belgique.
Un risque pour l'expertise et l'influence belge en Afrique centrale ?*

La première est un pôle d'intérêt historique qui se situe dans la région des Grands Lacs. Depuis la période coloniale, la politique africaine de la Belgique est en effet fortement orientée vers la région de l'Afrique centrale et, plus particulièrement, vers la République démocratique du Congo (RDC), le Rwanda et le Burundi. Depuis plus d'un siècle, notre pays y assume un héritage où se mêlent non seulement un devoir de protection et d'assistance aux ressortissants belges y séjournant, mais également une responsabilité historique et morale. Bien que la Belgique n'y ait plus d'intérêts stratégiques vitaux depuis longtemps, des liens de toute nature n'ont cependant cessé de subsister entre la métropole et ses anciennes colonies, notamment par l'entremise d'une diaspora importante établie sur notre territoire. La diversité et la profondeur de ces relations ont mené progressivement au développement d'une expertise régionale unique. Cette expertise mondialement reconnue permet à notre pays de renforcer son rôle sur la scène internationale en lui conférant un levier d'influence diplomatique plus important que ce que le poids de ses facteurs de puissance lui permettrait d'avoir, et l'incite à y jouer un rôle de premier

96 plan. Ceci est d'autant plus vrai que dans une période où l'attention de l'Europe est focalisée sur l'Afrique méditerranéenne et sahélienne, au détriment de l'Afrique centrale, nos partenaires européens semblent, plus que jamais, compter sur l'expertise belge dans cette région.

L'évacuation de Kolwezi en 1978 (photo US Government)

Cependant, malgré l'attrait que continue d'exercer l'Afrique centrale, une certaine forme de lassitude dans les relations émerge, tant du côté belge que de celui de nos partenaires traditionnels. Certains diplomates constatent en effet que « le lien historique est en train de se détendre et que certains ponts sont sur le point d'être coupés ». À cette lassitude s'ajoute une détérioration générale du climat politique au Burundi et en RDC où les dirigeants s'accrochent au pouvoir à tout prix, d'une part, et, dans une moindre mesure, au Rwanda où le manque d'ouverture démocratique et d'espace politique fait l'objet de critiques récurrentes de la communauté internationale, d'autre part. Cette situation remet incontestablement en question les modalités traditionnelles de notre engagement dans la région. De plus, la dégradation de la situation actuelle, notamment en RDC et au Burundi, en une crise nationale ou régionale majeure, pourrait bouleverser complètement le fragile équilibre de l'ensemble de la sous-région et signifier la sortie de facto de notre pays du champ politique et diplomatique de l'Afrique centrale. Parmi d'autres

facteurs, ce scénario du pire plaide donc indubitablement en faveur d'un élargissement de l'action belge au-delà de cette région.

Le deuxième pôle d'intérêt de la Belgique en Afrique est un vaste espace géopolitique qui regroupe l'Afrique méditerranéenne et la « bande sahélo-saharienne » (BSS). S'agissant des pays situés en Afrique du Nord, l'attention de la Belgique se porte principalement vers des pays du Maghreb (Maroc, Algérie, Tunisie) tandis qu'au Sahel, ce sont les pays appartenant au G5 Sahel (Groupe des cinq pays du Sahel) qui concentrent l'essentiel de notre intérêt dans cette région. L'attention s'y porte en effet avant tout sur le Mali, le Niger et le Burkina Faso, mais également, dans une moindre mesure, sur le Tchad et la Mauritanie.

Parallèlement à la déliquescence de la situation politique en Afrique centrale et à l'affaiblissement des liens que nous entretenons avec cette région, une attention grandissante pour l'Afrique méditerranéenne et le Sahel s'est développée ces dernières années. Les raisons de cet intérêt croissant, de nature avant tout objective, cadrent avec la sauvegarde de nos intérêts sécuritaires nationaux. En effet, les défis auxquels ces régions sont confrontées et les craintes d'externalisation sécuritaire en termes de migration, de terrorisme, de trafics, de changements climatiques et de démographie ne peuvent laisser notre gouvernement indifférent, offrant incontestablement des motifs légitimes d'y intervenir. Sur ce dossier, à la différence de l'Afrique centrale pour laquelle nous avons développé un intérêt national spécifique, nous faisons d'ailleurs cause commune avec la plupart des pays européens. En effet, la dégradation rapide des conditions de sécurité consécutive aux « Printemps arabes » et aux nombreux conflits qui en ont résulté, s'est rapidement imposée, tant sur le plan international que national, comme une priorité incontournable des politiques étrangères occidentales.

AFRIQUE CENTRALE ET SAHEL, DES DYNAMIQUES DIFFÉRENTES

Comme nous venons de le voir, chaque pôle possède donc sa propre dynamique. Là où l'Afrique centrale, région pour laquelle l'intérêt européen diminue sensiblement, fait face à des défis de nature essentiellement politique, le flanc sud de l'Europe retient toute l'attention de la communauté internationale, car il est confronté à une crise sécuritaire aiguë dont les effets se font sentir jusqu'en Europe. Sur le plan national, le développement de cette nouvelle conjoncture sur le continent africain a coïncidé avec une recomposition politique et l'avènement, en 2014, d'une coalition gouvernementale inédite en Belgique. Cet état de choses a entraîné, de facto,

98 une inflexion de la politique étrangère belge qui, ces dernières années, a déplacé progressivement son centre de gravité de l'Afrique centrale vers le flanc sud de l'Europe, c'est-à-dire l'Afrique du Nord et la région du Sahel.

En effet, au-delà de préoccupations sécuritaires évidentes, il est clair que les évolutions constatées en matière de politique extérieure vis-à-vis du continent africain sont en partie guidées par des considérations politiques purement nationales. En effet, la ligne idéologique des partis politiques, qui sont les acteurs clés dans le processus d'élaboration des

© BE Defence/Daniel Orban

politiques au niveau national, ainsi que la volonté de satisfaire une certaine frange de l'opinion publique ne sont pas des facteurs à négliger dans l'analyse de la politique extérieure belge en Afrique.

Si elle fait entrevoir une nette réorientation des priorités gouvernementales vis-à-vis de l'Afrique, la perception au niveau fédéral ne met, par contre, pas au jour les nuances, voire les différences d'interprétation qui existent au niveau des instruments de politique extérieure. En effet, en l'absence de stratégie globale clairement définie et en présence d'une coalition où les trois départements impliqués dans l'action extérieure sont dirigés par des

ministres issus de formations politiques différentes, chaque service public fédéral et ministère dispose d'une marge de manœuvre confortable pour mener sa propre politique.

Ce n'est que par l'examen détaillé des principaux facteurs d'influence de la politique étrangère que sont l'action diplomatique, la coopération au développement et les opérations extérieures menées par la Défense qu'il est possible de mettre en lumière les accents spécifiques qui caractérisent l'action des différents départements. Le bilan qui peut en être fait est le suivant.

MOBILISATION DES INSTRUMENTS DE POLITIQUE EXTÉRIEURE, UN TABLEAU NUANCÉ

Les Affaires étrangères considèrent l'Afrique centrale, malgré la situation de blocage politique qui y règne, comme la pierre angulaire de la diplomatie belge en Afrique. Néanmoins, la dégradation sécuritaire dans la partie nord du continent africain incite nos diplomates à tourner de plus en plus leur regard vers cette autre partie du continent, à savoir le Sahel. Dans cette région, la Belgique tente d'augmenter sa visibilité en inscrivant les actions qu'elle y entreprend dans une vision politique cohérente. Elle espère ainsi en retirer des bénéfices sur le plan diplomatique et politique sans toutefois avoir la prétention d'y acquérir un crédit comparable à celui que lui confère la région des Grands Lacs. Pour cette raison, il semble plus indiqué de parler de diversification plus que de véritable réorientation des centres d'intérêt diplomatique. En effet, à l'inverse des deux autres départements fédéraux, les Affaires étrangères, en s'appuyant sur un réseau diplomatique étendu, peuvent se permettre de faire, de manière rhétorique, le grand écart entre ces deux régions.

La situation est toute différente si l'on considère le cas de la Coopération au développement. Celle-ci, en proie à une diminution drastique de ses budgets depuis 2010, a fait le choix de concentrer son aide sur les pays les moins avancés en Afrique en s'y limitant à treize pays partenaires. Sur le continent africain, la Coopération répartit actuellement ses actions entre deux pôles, le Sahel et l'Afrique centrale. Jusqu'à ce que ce recentrage produise ses effets budgétaires, la baisse de l'aide publique au développement a été répercutée quasi exclusivement sur cette dernière région. Ce choix est en lien direct avec les priorités exprimées par le nouveau ministre, la paix et la sécurité d'une part et la migration d'autre part. Cette attention toute particulière portée aux flux migratoires et à la

100 manière de les réduire par le biais de la politique de développement est une tendance générale qui se retrouve par ailleurs au niveau européen. Le ministère de la Défense est sans conteste le département fédéral pour lequel la réorientation apparaît de la façon la plus manifeste. En effet, en raison de considérations sécuritaires évidentes, la Défense concentre désormais clairement son effort au Sahel et en Afrique du Nord. Dès son entrée en fonction en octobre 2014, le ministre de la Défense a redéfini les lignes de force de la Défense en axant ses engagements opérationnels sur la lutte contre le terrorisme et le radicalisme, tout en voulant lui faire jouer un rôle dans la crise des migrants. C'est donc tout naturellement que l'action de la Défense se concentre actuellement sur le flanc sud de l'Europe, dût-elle être moins présente en Afrique centrale. Là, dans le cadre d'une approche orientée sur la diplomatie de défense, on se limite à un accompagnement minimal des projets qui y ont été développés ces dernières années. La crise dans cette région, de nature essentiellement politique, ne représente guère de menace sécuritaire immédiate. Le Sahel, où les raisons objectives d'intervenir sont par contre nombreuses, représente un environnement plus « naturel » pour la Défense qui peut tenter d'y jouer un rôle direct au travers d'activités spécifiquement militaires.

AFRIQUE CENTRALE, UNE PRÉSENCE ESSENTIELLE ?

La poursuite de notre présence historique dans la région des Grands Lacs peut donc, à première vue, apparaître à certains comme un luxe superflu. En effet, les budgets opérationnels sont de plus en plus limités et les enjeux sécuritaires auxquels fait face l'Europe sur son flanc Sud sont beaucoup plus concrets. Cependant, plusieurs arguments plaident en faveur du maintien d'une présence active en Afrique centrale.

Tout d'abord, la Défense a le devoir d'y conserver, par la poursuite de son engagement sur le terrain, une expertise opérationnelle lui permettant de mener à bien des opérations d'évacuation de ressortissants. Ceci est d'ailleurs d'autant plus d'actualité que cette région traverse une période de turbulence dont personne ne peut prédire l'issue. Le deuxième argument péremptoire est la nécessité de maintenir une expertise spécifique dans le domaine du renseignement en Afrique centrale. Cette particularité nous procure à la fois une réactivité et une autonomie en cas de crise soudaine. Elle nous garantit également une crédibilité et une monnaie d'échange vis-à-vis de nos partenaires internationaux dans le domaine du renseignement.

Pour y parvenir, il semble plus que jamais opportun de consolider nos réalisations dans les domaines du développement capacitaire et de la formation en Afrique centrale, en particulier en RDC. Malheureusement, le 11 avril 2017, la RDC annonçait de manière unilatérale la suspension de la coopération militaire avec la Belgique². Le gouvernement congolais justifie cette décision par les « multiples déclarations des membres du gouvernement belge tendant à s'immiscer dans les affaires intérieures de la RDC [...] ». Face à ces difficultés, il n'en reste pas moins essentiel de garder ouverts les canaux de communications et de poursuivre le dialogue avec les autorités politiques et militaires de la région. Ceci nous permettra d'y rejouer, dès que les conditions politiques locales le permettront, un rôle moteur dans le développement d'initiatives dans un cadre bilatéral ou multilatéral qui reste à définir. En effet, c'est en restant un partenaire fiable au sein des actions multilatérales promouvant les processus de renforcement de la sécurité et de la stabilité que la Belgique conservera son rang d'acteur régional clé.

De plus, que ce soit en Afrique du Nord, dans le Sahel ou bien encore en Afrique centrale, l'engagement de la Défense doit impérativement se concevoir et s'inscrire dans le cadre d'une approche interdépartementale globale de type 3D-LO³, telle que mise en avant par le gouvernement actuel. Celle-ci vient de faire récemment l'objet d'une note stratégique qui en définit le concept, en fixe le cadre de référence et propose une méthodologie pour sa mise en œuvre⁴.

Cette approche est d'autant plus vitale que la Belgique ne dispose pas de stratégie globale qui trace les lignes directrices de son action sur l'échiquier africain. Concrètement, cela signifie la mise en place d'une coopération systématique, structurée et orientée sur le long terme entre les départements des Affaires étrangères, de la Défense et de la Coopération au développement, dans tous les dossiers relatifs à l'Afrique. Cette collaboration pourrait idéalement se réaliser au travers de la création d'un nouvel organe dédié à la conduite des phases du cycle de vie des projets et des actions initiées dans le cadre du concept d'approche globale. Cette cellule interdépartementale de coordination pourrait parfaitement être implémentée au niveau du SPF Chancellerie du Premier ministre.

2 Compte rendu intégral avec compte rendu analytique traduit des interventions, Commission de la Défense nationale, 19 avril 2017, p. 7, disponible en ligne sur <http://www.dekamer.be/doc/CCRI/pdf/54/ic643.pdf>, page consultée le 14 août 2017.

3 Acronyme de « Defence, diplomacy, development, law and order ».

4 Service public fédéral Affaires étrangères, Note stratégique Approche globale, Note stratégique 2017A32510.030, (Bruxelles : Affaires étrangères, juillet 2017).

Le Ministre et le Chef de la Défense en visite auprès des généraux belges commandant les opérations de l'ONU et de l'UE au Mali (© BE Défense/Malek AZOUG)

Sous réserve d'une volonté politique claire, le futur accord de gouvernement à l'issue des prochaines élections fédérales apparaît comme une opportunité pour obtenir un consensus sur l'établissement d'une telle cellule. Cette action tangible en faveur d'une approche coopérative élargie ne peut qu'être bénéfique non seulement sur le plan interne, en termes d'efficacité et de cohérence dans la mobilisation des instruments et moyens de réalisation de notre politique étrangère, mais également sur le plan externe en renforçant le positionnement et la crédibilité de notre pays. Ce n'est que par la recherche permanente d'une convergence entre les actions diplomatiques, la politique de défense et les activités de développement que notre pays pourra maintenir son statut de partenaire fiable sur le théâtre africain, tout en posant les bases pour le développement d'une pensée stratégique nationale digne de ce nom.

MOTS-CLÉS : Politique africaine de la Belgique, expertise en Afrique centrale, approche globale

Het Female Support Team: Vrouwen bij de Special Forces Group

Bob DUFRANE

Luitenant-kolonel Robert (Bob) DUFRANE is momenteel Belgisch verbindingsofficier bij de *Special Operation Forces* (SOF) te Roosendaal (Nederland) in het kader van de Benelux-defensiesamenwerking. Dankzij zijn achtergrond als officier paracommando, voormalig korpsoverste van de *Special Forces Group*, en zijn brede operationele ervaring kan hij met kennis van zaken bijdragen tot conceptuele ontwikkelingen in het SOF-domein.

Jan WEUTS

Kapitein Jan WEUTS is de Belgische verbindingsofficier bij het Kenniscentrum Speciale Operaties in het Nederlandse Roosendaal. Eerder was hij onder meer operator en instructeur planning aan het International Special Training Centre in Pfüllendorf (Duitsland). Hij behaalde een master in *leadership en management* aan de universiteit van Portsmouth (Verenigd Koninkrijk).

Les forces spéciales belges cherchent activement des femmes pour rejoindre leurs rangs. Le but n'est pas la diversité en soi, mais plutôt d'utiliser cette diversité comme atout pour mieux observer et manœuvrer d'une façon précise dans le domaine humain. Le domaine humain est le centre de gravité dans la « stratégie de localisation » – une traduction belge du special warfare américain – indispensable dans tout conflit où la population est à la fois enjeu et moyen.

HET SPECTRUM VAN SPECIAL FORCES-OPERATIES

Een wijdverbreide perceptie – die zelfs binnen Defensie nog leeft – met betrekking tot *special forces* (SF) betreft de aard van hun operaties. Onder invloed van populaire boeken en Hollywoodfilms overheerst bij het publiek immers de idee dat SF's vooral korte en hevige verrassingsaanvallen uitvoeren (de zgn. *direct action*, DA). Binnen de Belgische strategische cultuur voorziet het DA-scenario vooral in het bevrijden van gijzelaars (de zgn. *hostage rescue operation* te land en de *opposed boarding operation* ter zee) of het arresteren van terroristen (de zgn. *deliberate detention operation*). De SF's besteden veel tijd en moeite aan de voorbereiding van deze opdrachten – een vereiste vermits een tactische mislukking

106 immers verstrekkende strategische en zelfs politieke gevolgen kan hebben. Aangezien zowel het politieke als het militaire leiderschap dit strategische karakter onderkennen, worden SF's uitgerust met hoogtechnologisch materiaal die zij vervolgens optimaal inzetten gebruikmakend van de *SF tactics, techniques and procedures* (TTP's). Wij kunnen bijgevolg stellen dat direct action-operaties zich vooral binnen het fysieke domein situeren. DA vereist immers een chirurgische precisie, vooral om collaterale schade te vermijden.

Nochtans is het spectrum van SF-operaties veel breder. De meeste SF-opdrachten betreffen immers de opleiding van lokale veiligheidsdiensten, of het verlenen van (passieve of actieve) militaire bijstand bij de uitvoering van hun opdracht. In essentie betreft dit vaak een vorm van ontwikkelingssamenwerking. De SF's bereiken hiermee indirecte effecten, vermits ze "naast, samen met en door" lokale civiele en militaire actoren werken (hetgeen een diep cultureel besef noodzaakt). De capaciteit en de legitimiteit van het gastland (*host nation*) staan centraal. Vanzelfsprekend vergt dit tijd. Indien SF's deze opdracht invullen door een actievere participatie, spreken de Amerikaanse SF-collega's over *special warfare* (SW). Deze operaties vereisen niet alleen een chirurgische precisie binnen het fysieke domein, maar tevens binnen het menselijke domein (human domain). Bijgevolg dienen TTP's te worden aangevuld met een brede culturele en communicatieve kennis en met een aangepaste vorming. De *Special Forces Group* heeft een strategie ontwikkeld om diep in andere

gemeenschappen te kijken én te opereren: de localisation strategy, die verder in dit artikel kort aan bod komt. Het *Female Support Team*-concept (FEMST) past vooral (maar niet exclusief) binnen deze strategie.

De derde SF-opdracht betreft *special reconnaissance* (SR): het vergaren van inlichtingen. De manier van uitvoering van SR is vooral afhankelijk van de plaats in het spectrum waarin een SF-operatie gebeurt: in steun van DA maakt SR gebruik van vooral hoogtechnologische sensoren (waarbij de operatoren zich verbergen), terwijl in steun van MA vooral de bevolking een bron van inlichtingen vormt (waarbij de operatoren zich vaak openlijk onder de bevolking begeven). Vanzelfsprekend is deze classificatie niet absoluut. Ook is hier een rol weggelegd voor het FEMST.

DE GEOSTRATEGISCHE CONTEXT & SF IN HET MENSELIJKE DOMEIN

De meeste huidige conflicten zijn irregulier (al bij al een verwarrende term, vermits conventionele conflicten eerder de uitzondering vormen). Irreguliere conflicten zijn bevolkingcentrisch. Dit wil zeggen dat de uiteindelijke loyaliteit van de plaatselijke bevolkingsgroepen (d.w.z. de sociale orde) de finaliteit van het conflict bepaalt (in tegenstelling tot conventionele conflicten waarbij de vernietiging van de bedreiging de finaliteit van de militaire optie vormt). De bevolking (of delen ervan) is dus zowel de bron als de inzet van deze conflicten. Tegelijk ligt de sleutel tot een oplossing echter bij de bevolking. Deze analyse leidde tot de notie van een menselijk domein.

Het belang van bevolkingcentrisme als scherp punt¹ bij conflicten lijkt alleen toe te nemen: urbanisatie (in Afrika alleen zal in 2035 meer dan 50 procent van de bevolking in stedelijke agglomeraties wonen), demografie (extrapolaties wijzen voor de Sahel op een verdubbeling tot een verdriedubbeling van de bevolking in 2030, resulterend in een overwegend erg jonge bevolking), en woestijnvorming (competitie voor grond, migratiestromen naar steden en naar Europa) vormen contribuerende factoren.

Bovendien opereren de SF's vaak in de grijze zone² : mogelijk zijn de vijandelikheden weliswaar nog niet voluit uitgebroken, maar kampt het land wél met een veiligheidsprobleem (left of bang). Tussen vrede en oorlog liggen immers vele tussenvormen: sommige vormen worden internationaal onderkend (en kunnen vervolgens resulteren in "officiële interventies"), andere niet. Bijgevolg gebeuren sommige MA-taken in coalitieverband en onder een militair mandaat (zoals nu in Irak), terwijl andere

¹ In de clausewitziaanse betekenis: strategisch en cognitief aangrijpingspunt van de krachten.

² Grijze zones: volgens de betekenis zoals gedefinieerd in "White Paper: the Gray Zone", US Special Operations Command, 9 september 2015.

108 MA-taken puur op bilaterale basis gebeuren en onder *defence diplomacy* ressorteren. Belangrijk is dat het praktische onderscheid tussen de verschillende MA-verschijningsvormen in de pallet aan “grijstinten-conflict” op het terrein vaak vaag blijft.

Heel vaak gebeuren deze SF-operaties daarenboven diep in permissief, onzeker of vijandelijk gebied, ver verwijderd van andere troepen (als zij er al aanwezig zijn) en van hun basis. Zij vinden dus vaak plaats in het spreekwoordelijke hol van Pluto. Dit is geen toeval: enkel SF's worden intensief getraind en gevormd om zeer lang en in kleine groepen geïsoleerd, autonoom en zonder veel aansturing of externe steun opdrachten uit te voeren. Zo wordt het risico bij dit soort opdrachten immers beperkt.

DE LOCALISATION STRATEGY

De *Special Forces Group* vult deze MA-opdracht in met de nationale vertaling van SW, met name de *localisation strategy* (LS). Deze strategie stelt het menselijke domein centraal in de SF-operaties en als scherp punt in de probleemanalyse. Daarbij steunt de LS op een opzettelijk nagestreefd minimalisme. Minimalistische oplossingen dragen bij tot een hogere weerbaarheid (*resilience*) van plaatselijke samenlevingen, vermits zij rekening houden met het algemene gebrek aan materiële en immateriële middelen. Maximalistische oplossingen dreigen het plaatselijke menselijke ecosysteem grondig te verstoren. Minimalistische ontplooiingen, daarentegen, faciliteren een chirurgische invloed op het menselijke domein en zijn lang vol te houden (tijd is de meest kritieke factor). SF's kunnen zelden terugvallen op formele macht, zij zetten invloed centraal. Bijgevolg voorziet de LS in een bredere definitie van “SF-macht” (gaande van empathie, over o.a. overtuiging tot het gebruik van directe, militaire macht). Het aanwenden van directe, militaire macht heeft weliswaar een onmiddellijk effect dat echter snel verdamppt eens de militaire *footprint* zich verplaatst. Indirecte invloed vereist meer tijd, maar genereert meer blijvende effecten. In fine vormt de *resilience* van het gastland immers de strategische *endstate* van de LS. Onze SF-operaties uit het verleden gebeurden steeds met een kleine voetafdruk (een kwantitatieve notie). Het opzettelijke minimalisme van de LS sluit niet alleen aan bij een Belgische militaire traditie, maar transformeert deze kwantitatieve notie naar een kwalitatieve. Bijgevolg maakt de LS een werkelijke sterkte van een gepercipieerde zwakte.

HET SF HUMAN DOMAIN SYSTEM EN ZIJN COMPONENTEN

De onderkenning dat conventionele, militaire macht in bevolkingcentrische conflicten dient te worden geherdefinieerd ten voordele van “SF-macht” (met de nadruk op invloed) en dat het scherpvoegpunt in deze conflicten binnen het menselijke domein ligt, leidde binnen de *Special Forces Group* tot de ontwikkeling van het SF *human domain system*.

Dat *human domain system* werd in het leven geroepen om de analyse, de planning en de uitvoering van de LS (in MA en in SW) te ondersteunen. Het *human domain system* bestaat uit drie componenten: een eerste is de *human domain analyst* (HUDAD). De HUDAD staat het commando bij in het beschouwen van bevolking-centrische probleemstellingen. De HUDAD ondersteunt eveneens de planning en de uitvoering van de LS-operaties. Bovendien vormt de HUDAD de motor achter het *human domain system* en verzorgt vormingen aan zijn componenten, aan de staf van de *Special Forces Group* en aan de operatoren. De tweede component zijn de *deep development teams* (DDT's). De DDT's bestaan uit operatoren die instaan voor de toepassing van de LS. Zij bewegen zich op de nexus van beïnvloedingsoperaties, special operations en inlichtingen. Zij moeten ervoor zorgen dat in elke tactische SF-handeling de human domain-centrische beschouwingen en effecten, ook al staan ze niet centraal, toch minstens in rekening gebracht worden. De DDT's kunnen aan teams worden toegevoegd, of kunnen zelfstandig worden ontplooid om meer klaarheid te scheppen in de grijze zone. Ten slotte vormt het Female Support Team (FEMST) de derde component.

Australisch Female Support Team-lid bevraagt kinderen in Tarin Kot, Afghanistan (publicatie met toestemming van het Australische ministerie van Defensie)

DE NOODZAAK VAN HET FEMST

Twee macrofactoren maken de rol van het FEMST binnen het *human domain system* cruciaal: demografie en cultuur. Beide macrofactoren zijn bovendien nauw met elkaar verweven.

In vele strategisch relevante gebieden is de demografische situatie specifiek. Volwassen mannen vormen er een minderheid. Vrouwen en (vooral) kinderen maken de overgrote meerderheid uit van een snelgroeiende bevolking. Het betreft vaak grote, kroostrijke gezinnen. Cultureel beperkt de rol van de moeder zich nog vaak tot het huishouden. Deze taak kan echter eveneens het schoolonderwijs en de sociale opvoeding behelzen³. Hoewel het vaak patriarchale samenlevingen betreft, heeft de vrouw vaak directe invloed op het huishouden en op het reilen en zeilen binnen het gezin. Vermits kinderen bovendien gerekruteerd kunnen worden als kindsoldaten, al dan niet binnen gewelddadige jihadistische en/of terreurbewegingen, vormen moeders een hoeksteen in de preventie, in de beperking én in de bestrijding van dit fenomeen. Bovendien maken culturele gevoeligheden het mannen (zeker vreemde, “westerse” mannen) meestal onmogelijk om zelf enige invloed uit te oefenen op deze belangrijke aspecten. In sommige culturen mogen mannen zelfs niet spreken tegen vrouwen.

Het FEMST verschaft dus toegang tot het overgrote deel van de bevolking, namelijk de vrouwen en hun kinderen, met wie mannelijke operatoren geen contact mogen hebben.

Dit bevordert het opbouwen van *situational understanding* (SU) en geeft dus een beter zicht op de complexiteit van het menselijke domein. De FEMST levert bijgevolg een bijdrage aan de immer evoluerende *human domain*-analyse door vanuit een ander perspectief alternatieve en rijkere inzichten aan te reiken.

De *human domain*-analyse zal tevens de krijtlijnen uitzetten waardoor het FEMST kan communiceren met en, uiteindelijk, invloed uitoefenen op deze zeer belangrijke sociale groep (vrouwen en kinderen). Vanzelfsprekend heeft het FEMST tevens een belangrijke rol in de collectie van inlichtingen (de SR-taak binnen het menselijke domein).

Het FEMST kan tevens vrouwen fouilleren en ondervragen, om de culturele gevoeligheden in acht te nemen. Dit draagt direct bij aan *force protection*.

Het is echter niet de ambitie van het FEMST om vrouwelijke SF-operatoren te vormen, noch om onafhankelijk of zonder directe ondersteuning opdrachten uit te voeren.

³ Goodhue, Emily, The Role of Mothers in Muslim Families in Ouakam, Dakar: Navigating Traditional Gender Roles in a Modern Context (2012). Independent Study Project (ISP) Collection. Paper 1404.

Het streefdoel is over een organiek FEMST binnen de *Special Forces Group* te beschikken: het niveau van specialisatie verbonden aan het gezochte profiel van deze vrouwen ligt te hoog om deze functie boven op een andere (primaire) functie te kunnen invullen.

HET FEMST: VEREIST PROFIEL

Hoewel FEMST-leden niet onafhankelijk inzetbaar zullen zijn, is het wel duidelijk dat deze dames over een aantal eigenschappen dienen te beschikken die hun inzet in SF-verband mogelijk maken, naast de complementaire eigenschappen specifiek aan hun rol. Polyvalentie, zelfredzaamheid en wil tot continue zelfontwikkeling en zelfstudie zijn vanzelfsprekende vereisten. Bovendien zullen ook hoge eisen op fysiek, karakterieel en cognitief vlak gesteld worden, weliswaar niet op operatorniveau. De doorslaggevendste factoren zijn echter de goede interculturele, communicatieve en sociale vaardigheden.

Na internationale benchmarking zal de FEMST-projectofficier de laatste hand aan het uiteindelijke inzet- en vormingsconcept leggen. Sommige buitenlandse SF-eenheden hebben immers reeds FEMST-initiatieven op touw gezet; de verschillen in oriëntatie, tewerkstelling en ambitieniveau zijn echter aanzienlijk.

Een *Female Support Team* van het Amerikaanse leger in actie bij een vrouwen-shura (raad) in de provincie Paktika, Afghanistan.

112 **VROUWEN ALS EXTRA TROEF VOOR DE SPECIAL FORCES: EEN ONTWIKKELINGSPLAN NODIG**

De *Special Forces Group* heeft, in het kader van de genderverrijking, haar deuren al lang opengesteld voor vrouwen. Haar reputatie en de zeer hoge fysieke eisen voor operatoren hebben echter verhinderd dat vrouwelijke operatoren de *Special Forces Group* versterken.

Niettegenstaande dames al deel uitmaken van de staf van de *Special Forces Group*, blijkt de stap naar SF-operator voor vrouwen te groot. Maar het FEMST-initiatief biedt nu vrouwelijke militairen de mogelijkheid om volwaardig deel uit te maken van de operationele SF-*footprint* en een cruciale bijdrage te leveren aan *special operations* waartoe enkel zij in staat zijn. Maar niet alleen dat. Operationele ervaring heeft aangetoond dat bij sommige SF-opdrachten binnen een VUCA-omgeving⁴ de operatoren nood hebben aan specialistische ondersteuning, de zogenaamde “SF enablers”. Een aantal van deze kritieke *enabling capabilities* zijn intussen geïdentificeerd, waaronder het FEMST. Het is echter inefficiënt – ook vanuit trainingsoverwegingen – voor SF-operatoren om zich daarin te specialiseren. Uit dezelfde overwegingen hoeven deze enablers a priori geen opleiding tot SF-operatoren te ondergaan. De ondersteunende taakstelling bepaalt het vereiste vormings- en trainingsniveau. Deze *enabling* rol – met aangepaste fysieke vereisten – verhoogt voor vrouwen de toegankelijkheid tot de SF-operationele *footprint* en biedt dus een unieke opportuniteit tot genderverrijking, wat de SF’s hard nodig hebben om in het menselijke domain effectief te kunnen opereren. Het FEMST-project is hier leidend en toonaangevend omdat deze functies, door de aard van de opdracht, enkel opgesteld kunnen worden voor vrouwen.

Dit proefproject, met een initiële behoefte van drie teamleden, is cruciaal en verdient dan ook alle slaagkansen. Allereerst komen enkel de beste kandidaten aan bod, wat wil zeggen dat er een Defensiebrede rekrutering moet plaatsvinden. Daarnaast verdient het de nodige aandacht, middelen en tijd (minimum drie jaar) om zowel de kandidaten te vormen en trainen als om hen in te passen in de organisatie en, last but not least, de organisatie aan hen aan te passen, met een operationele inzet als kers op de taart. Uiteraard sluit het project af met een evaluatie waarmee het concept – zo nodig – bijgestuurd kan worden alvorens het FEMST formeel te integreren als organiek onderdeel van de *Special Forces Group*.

⁴ VUCA: Volatile, uncertain, complex & ambiguous. Stiehm, J. and Townsend, N. (2002), The U.S. Army War College: Military Education in a Democracy, Philadelphia, Temple University Press.

Een *Female Support Team* van de Marines escorteert een “Afghaanse vrouw” tijdens een rollenspeltraining.

Enkel op deze wijze kan het FEMST een blauwdruk generen voor de generieke competenties van de SF *enablers* en dus de weg openen voor vrouwen binnen de Belgische SF, niet als doel op zich maar als middel tot een grotere effectiviteit in de LS.

BESLUIT

De FEMST-ambitie van de *Special Forces Group* gaat niet over het nastreven van gendergelijkheid an sich. Het betreft het invullen van een internationaal onderkende operationele SF-behoefte. Dit past in de bredere ambitie van de SF's om zich als een evoluerende, innoverende en lerende organisatie continu aan te passen aan de veranderende omgeving. De verwachting is dat het FEMST, als component van het *human domain system*, op kritieke wijze zal bijdragen aan het succes van SF-operaties in bevolkingcentrische conflicten, maar ook de ban zal breken voor vrouwen in een operationele rol bij de *Special Forces Group*.

SLEUTELWOORDEN: *Special Operations Forces, diversiteit, vrouwen, Localisation Strategy, Special Warfare*

De maritieme mijnenbestrijdingscapaciteit van de toekomst: “Samen toonaangevend”

Pascale VAN LEEUWEN

Korvetkapitein stafbrevethouder Pascale VAN LEEUWEN bekleedt sinds juli 2016 de nieuwe functie van hoofd van de afdeling Naval Mine Counter Measures (NMCM) van de Marinecomponent. Naast het paraat stellen van de Belgische en Nederlandse mijnenbestrijdingseenheden treedt ze op als eerste adviseur voor de Marinecomponent op het gebied van maritieme mijnenbestrijding. Tijdens de North Sea Unmanned (NSU) MCM Trials dit jaar trad ze op als taakgroepcommandant en haar dienst ondersteunt actief het verwervingsproces van de toekomstige MCM-capaciteit.

Yvo JAENEN

Op 1 januari 2017 keerde reservekorvetkapitein Yvo JAENEN, na een jarenlange actieve carrière binnen de maritieme mijnenbestrijding, terug naar de Marinecomponent (afdeling NMCM) om daar in het kader van de vrijwillige encadreringsprestatie (VEP) zijn kennis en ervaring door te geven aan de nieuwe generatie. Voor de commandant van de Marinecomponent heeft hij het stappenplan van de huidige capaciteit uitgetekend en, samen met zijn Nederlandse collega's, het operationele concept van de toekomstige MCM-capaciteit geschreven.

Des drones pour neutraliser des mines navales ?... Ce sera bientôt une réalité ! Vu le besoin de renouvellement de la capacité de guerre des mines actuelle, les marines belge et néerlandaise, fidèles à leur réputation dans ce domaine, ont repris l'initiative pour faire un bond en avant: l'action adaptable et à distance. Pour davantage d'efficacité et de sécurité ! Maintenant, ce sont les drones qui effectuent le travail dangereux, les opérateurs restant en dehors de la zone critique. Plus important encore, le mode d'opération sera composé « à la carte »: en fonction de l'objectif tactique, la menace et les conditions environnementales, le commandant choisit parmi les modules les systèmes à mettre en œuvre.

2023 NEXT GEN MCM: SAMEN TOONAANGEVEND.

Zo luidt de visie van de mijnenbestrijdingsdiensten in België en Nederland. Het jaartal verwijst naar dat jaar waarin het eerste schip operationeel bruikbaar moet zijn. Samen, want opnieuw gaan we in zee met onze bevoorrechte partner, de Nederlandse Koninklijke Marine. Toonaangevend, want we kiezen resoluut voor een nieuw concept, nemen het initiatief in vele werkgroepen over maritieme mijnenbestrijding en heel wat Europese marines volgen ons met veel interesse. Getuige daarvan de *Industry and Technology Days* die op 15 en 16 juni laatsleden plaatsvonden in Zeebrugge als afsluiter van de succesvolle NSU MCM Trials die een talrijk internationaal militair en industrieel publiek wisten te lokken.

Als we even teruggaan in de tijd, zien we dat het opruimen van mijnen na WO II door de inzet van mijnenvegers gebeurde, waarbij het schip effectief over de mijn passeerde en de mijn activeerde door middel van haar veegtuig. Deze mijnenbestrijdingstechniek kostte heel wat mensenlevens. Ten gevolge van vernieuwde technieken in de mijnlogica moesten marines op zoek gaan naar nieuwe methodes om de mijn te bestrijden en de schepen en hun bemanningen te beschermen. Al vlug deed de sonar zijn intrede. De sonar laat toe om de bodem vóór het schip af te speuren. Zo gaat ze de mijnen detecteren en vervolgens neutraliseren zonder eerst erover te varen. Hiervoor moet het zich echter wel nog altijd in het mijnengevaarlijke gebied wagen.

Zeemijnen blijven een reële bedreiging, zeker als men bedenkt dat een zeemijn die de toegang tot de haven van Antwerpen stremt, 25 miljoen euro economische schade per dag veroorzaakt. Alsmaar meer landen krijgen toegang tot mijnenvoorraden en zeemijnen vereisen geen complexe capaciteiten om ze te leggen. De dreiging gaat niet alleen uit van gekende mijninventarissen met gesofisticeerde zeemijnen. Een nieuwe uitdaging is tegenwoordig ook het gebruik van geïmproviseerde explosieven onder water, die eenvoudig en dus goedkoop te fabriceren zijn.

Naast een steeds meer gevarieerde mijnendreiging, met onder andere mijnen met eigen voortstuwing die autonoom "ontplooiën", is er ook een continue evolutie in de mijn technologie zodat ze alsmaar moeilijker te bestrijden is. Zeemijnen beschikken tegenwoordig over intelligente afvuurmechanismen, wat ervoor zorgt dat het klassieke mijnenvegen weinig effectief is. Verder krijgen ze geluidsabsorberende bescherm lagen aangemeten en een design dat ervoor zorgt dat de mijn zichzelf begraaft. Op die manier zijn ze ook zeer moeilijk te detecteren met een traditionele sonar, wat het mijnenjagen dan weer bemoeilijkt.

DE HUIDIGE MIJNENBESTRIJDINGSCAPACITEIT: “TIJD VOOR VERNIEUWING”

117

In de jaren 80 werd samen met Nederland en Frankrijk de Tripartite-mijnenjager gebouwd. Dit type schip was destijds een waar succes en heeft zijn kwaliteiten ten volle bewezen tijdens de Golfoorlog in 1991. België, Nederland en Frankrijk waren toen duidelijk de koplopers op het gebied van de mijnenbestrijding, een reputatie die we willen voortzetten.

Na meer dan dertig jaren trouwe dienst raakt onze Tripartite-mijnenjager echter verouderd en beantwoordt ze niet meer aan de huidige operationele noden. Zowel het platform als de systemen kunnen de wedloop niet meer aan. Zo kan de huidige mijnenjager geen gelijke tred meer houden met een maritieme taakgroep in expeditionaire operaties omwille van zijn lage transitsnelheid en beperkt uithoudingsvermogen en daarenboven beschikt hij over onvoldoende commando- en controlesystemen die integreerbaar zijn in het tactische netwerk.

Figuur 2. Duitse en Engelse oppervlaktedrones met hun onderwatersensoren.

(© BE Navy)

Bovendien is hij met zijn systemen niet in staat om drijvende mijnen te detecteren, beschikt hij niet over de capaciteit om amfibische operaties te ondersteunen (zeker niet indien dit onopgemerkt of *covert* moet gebeuren) en is de snelheid waarmee een gebied mijnenvrij gemaakt wordt ontzettend laag.

118 Ten slotte, zoals in de andere domeinen van oorlogsvoering, verplaatst de focus in de mijnenbestrijding zich van platformgerichte oorlogsvoering naar een oorlogsvoering waarbij het geïntegreerde netwerk, de wapensystemen en de sensoren centraal staan, waarvoor er evenmin een oplossing bestaat met de huidige capaciteit.

De MCM-specialist moet echter niet alleen oplossingen vinden om deze kritieke tekortkomingen op te lossen, maar er is ook een maatschappelijk luik: een mensenleven wordt vandaag zo goed mogelijk beschermd. Wat onbemand kan gebeuren, geniet de voorkeur. De gangbare tendens is om de militair zo ver mogelijk buiten het mijnengevaarlijk gebied te houden en het gevaarlijke werk door onbemande tuigen, de zogenaamde drones, te laten opknappen. De ontwikkeling van onbemande systemen opent daarbij de deur voor nieuwe concepten in mijnenbestrijding. Het tijdperk van de drones dient zich aan. Maar zijn de technologie en de industrie er al klaar voor? En vooral, zijn de Marinecomponent als organisatie en zijn personeel er klaar voor?

HET BENL NG MCM-CONCEPT: "VAN OP AFSTAND EN BETER"

Om een antwoord te krijgen op deze vragen dient eerst duidelijk beschreven te worden aan welke behoefte deze nieuwe capaciteit moet voldoen en hoe de Belgische en Nederlandse marines in de toekomst mijnenbestrijdingsoperaties zullen uitvoeren. Daartoe ontstond het binationale mijnenbestrijdingsconcept voor de capaciteit van de volgende generatie dat vol voor het stand-offprincipe gaat. Hierbij blijft het moederplatform (het bemande schip) buiten het mijnengevaarlijke gebied en lanceert het van daaruit zijn wapen- en sensorsystemen, de onbemande mijnenbestrijdingstoolbox, om, zo nodig, de geïdentificeerde mijnen te neutraliseren. Naast deze kerneigenschap hebben de bevelhebbers van de Belgische en Nederlandse marines een aantal krachtlijnen uitgezet. Zo zal op technisch gebied de toekomstige mijnenbestrijdingscapaciteit effectiever en efficiënter dan de huidige moeten zijn en zal ze volledig geïntegreerd moeten kunnen opereren met andere maritieme eskaders.

Als operationele krachtlijn moet ze tevens wereldwijd inzetbaar zijn in een groot aantal diverse scenario's en in het volledige geweldspectrum. Deze scenario's behelzen uiteraard de bescherming van de nationale kustwateren die de belangrijkste toegang vormen tot onze vitale wereldhavens Antwerpen en Rotterdam (*homeland defence scenario*), maar eveneens expedities voor het vrijwaren van het zeeverkeer in de maritieme communicatielijnen, met belangrijke knelpunten of *choke points* zoals het Nauw van Calais, Bab el Mandeb of de Straat van Hormuz.

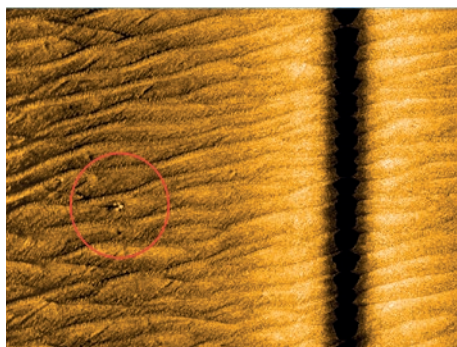
Ten slotte moet de capaciteit ook inzetbaar zijn voor het vrijwaren van de militaire maritieme communicatielijnen en ondersteuning kunnen bieden aan amfibische operaties, indien nodig covert, zowel in het NAVO-verdragsgebied als daarbuiten.

Om deze veelheid aan scenario's en taken succesvol (d.w.z. zoals het operationele tempo het vereist) uit te voeren, zal de toekomstige capaciteit in staat zijn het watervolume van de *operational objective area* snel te doorzoeken en, waar nodig, mijnenvrij te maken. Daartoe moet ze beschikken over een *toolbox* van sensoren en effectoren die vanaf kleine (signatuur), onbemande (snel en veilig) tuigen ingezet worden in de drie dimensies (onderwater, bovenwater en in de lucht) om een optimaal gebruik te verzekeren. Deze onbemande vaartuigen, onderwatervehikels en luchtdrones vereisen een aangepast platform voor hun inzet, maar kunnen ook vanaf de wal gelanceerd en aangestuurd worden indien de operationele omstandigheden dit toelaten. Door het gebruik van een *toolbox* met verschillende, netwerkverbonden componenten kunnen deze zich snel en eenvoudig aanpassen aan de evoluerende technologie of gewijzigde operationele noden.

Figuur 3. Gesleepte SSS aan boord van een Israëlische oppervlaktedrone.

(© BE Navy)

Figuur 4. Oefenmijn op SSS-beeld.

(© BE Navy)

Door de opkomst van nieuwe sonartechnologieën, zoals de *side scan sonar* (SSS) en synthetische apertuursonar (SAS), kan in een veel korter tijdsbestek de zeebodem worden afgespeurd dan nu het geval is. Door de grote resoluties en hoge jaagsnelheden kunnen ook veel meer bodemobjecten gedetecteerd worden. Terwijl de operator vroeger nood had aan hulp van *automated target detection* (ATD), wordt bij de nieuwe generatie sonars het probleem verlegd naar het classificeren van al gedetecteerde objecten. Daardoor ontstaat nu de noodzaak tot het inbouwen van functionaliteiten met betrekking tot *automatic target*

120 *classification* (ATC) of *automatic target recognition* (ATR). De laatste stap in het proces van het opsporen van mijnen, de identificatie, zal in de nabije toekomst nog steeds visueel gebeuren door op afstand bestuurde vehikels voorzien van videocamera's of door duikers, maar de opkomst van elektro-optische sensors aan boord van onbemande tuigen is veelbelovend om in de toekomst de mens volledig uit het mijnenveld te houden.

Een volgende kritieke tekortkoming waarin vooruitgang werd geboekt, is de snelheid en het volume waarmee tactische data verwerkt en verspreid kan worden binnen een maritieme taakgroep. Door het zendbereik en de bandbreedte van de huidige generatie van zenders/ontvangers kan men een veelheid aan tactische informatie (sonarbeelden, onderwateropnames, radarbeelden ...) versturen en delen met eenheden op zee en commando's aan wal. De mijnenbestrijder aan wal zal weldra van "achter zijn bureau" kunnen beoordelen of het gedetecteerde object effectief een mijn was, van *stand-off* gesproken!

Misschien wel het vernieuwendste kenmerk van het *stand-off MCM-concept* is het feit dat de *toolbox* tegemoetkomt aan de belangrijkste voorwaarde voor een succesvolle uitvoering van de opdracht, namelijk het minimaliseren van de tijdsduur. In combinatie met gerichte *intelligence*, die al moet starten vooraleer de operaties aanvangen, zal de mijnendreiging voldoende gereduceerd worden zodat militaire eenheden, alsook de daarmee gepaard gaande economische scheepvaart, hun activiteiten vrij kunnen voortzetten.

Ook het platform moet zich aanpassen aan de nieuwe operationele noden. Het concept voorziet in een platform dat een hoge levensduur moet garanderen en tegelijkertijd ook marges moet bieden voor toekomstige aanpassingen van de *toolbox*. Ze moet over voldoende transitsnelheid en uithoudingsvermogen beschikken om volwaardig deel te kunnen uitmaken van een maritieme taakgroep. Door het voorzien van bijkomende staf ruimte kan het platform zelfs optreden als stafschip voor een MCM-taakgroep waardoor het de taken van het huidige commando en logistieke steunschip A960 Godetia kan overnemen. Ten slotte zal het platform ook over voldoende zelfbeschermingsmiddelen en *force protection*-modules tegen asymmetrische dreigingen moeten beschikken om de bemanning alsook de mijnenbestrijdingssystemen te kunnen beschermen en zo de overlevingskansen tijdens risicovolle missies te vrijwaren.

Zoals hierboven beschreven is de kerneigenschap van het concept gebaseerd op het *stand-off* principe. Net zoals in de chirurgie, waarbij de chirurg zich op een andere fysieke locatie bevindt dan zijn patiënt, is er in het *stand-off*-concept ook een fysieke scheiding tussen het

moederplatform met de operatoren en zijn sensoren- en wapensystemen. Dit concept zorgt er ook voor dat de mijnenbestrijding zal evolueren van een statische (zogenaamde *attrition*) oorlogsvoering naar een dynamischere (zogenaamde manoeuvrist) versie. Het komt erop neer dat de operationele commandant in functie van zijn tactische en operationele prioriteiten, de operational objective area laat afspeuren om vervolgens zo snel mogelijk een route mijnenvrij te verklaren. Door het veelvoud en de snelheid van complementaire systemen in de *toolbox* kunnen tegelijkertijd meerdere routes onderzocht worden en kan er in functie van de mijnendreiging en de complexiteit van het gebied gekozen worden voor de route die het minste *clearance*-inspanning vraagt.

Hoewel er met het neerschrijven van het BENL NG MCM-concept een goed beeld is ontstaan van hoe de toekomstige capaciteit eruit moet zien, was nog allesbehalve zeker of dit wel door de industrie kan gerealiseerd worden op technologisch vlak. Een aangewezen methode van risicobeheersing is om voorafgaandelijk aan de verwerving testen met betrekking tot de *concept development and experimentation* (CD&E) uit te voeren, met als doel het toetsen van de maturiteit van de huidige technologie en na te gaan of onze plannen wel te verwezenlijken vallen. Bovendien geeft deze CD&E ook een duidelijk en concreet beeld of deze technologie ook de kritieke tekortkomingen van de huidige capaciteit oplossen.

Figuur 5. Licht (70 kg) en zwaar (1000 kg) autonoom onderwatervaartuig op het achterdek van P902 Pollux tijdens MCM trials. (© BE Navy)

METEN IS WETEN

Het is evident dat het BENL NG MCM-concept natuurlijk ook een aantal risico's inhoudt waarvan men zich terdege bewust is en waaraan grotendeels verholpen werd door uitgebreide CD&E-testen in 2016 en 2017. Zo zullen niet alleen langdurende studies over onder andere het automatisch lanceren en oppikken van onbemande tuigen worden afgerond, maar zullen er tevens documenten worden opgesteld die de juridische implicaties van de inzet van onbemande militaire systemen in kaart zullen brengen. Het NG MCM-concept zelf is al getoetst op zijn haalbaarheid tijdens twee aanvullende sessies van de concept development and assessment games (CDAG), waaraan ook vertegenwoordigers uit het toekomstige Frans-Britse MCM-project deelnamen.

Als afsluiter van deze CD&E-cyclus werden voor de Belgische kust de NSU MCM Trials uitgevoerd, operationele evaluaties van een zeer groot aantal vrij in de handel verkrijgbare MCM-systemen die afkomstig zijn van verscheidene toonaangevende firma's actief in de onderwatertechnologie en mijnenbestrijding. Deze testen hebben het Belgisch-Nederlandse projectteam een goed beeld gegeven van de haalbaarheid van de technologieën die de nucleus vormen van de toekomstige capaciteit.

Figuur 6. Personeel van Northrop Grumman (US) samen met Belgische waarnemers in controleruimte van P902 Pollux. (© BE Navy)

Figuur 7. Videocamerabeeld van een Duits mijnenvernietigings-systeem aan boord van een oppervlaktedrone. (© BE Navy)

We leerden vooral dat sonarresoluties, detectieafstanden, het doorsturen van data over grote afstand, precieze plaatsbepaling, herlokalisatie van bodemcontacten en de vaarsnelheid voor de sensoren geen probleem meer vormen. Ook met betrekking tot het nieuwe platform is het pad geëffend. De industrie zal wel nog moeten investeren in ATR/ATC-algoritmes, alsook in het robuuster maken van de onbemande tuigen zodat ze in de meest barre weersomstandigheden inzetbaar zijn.

En aangezien de toekomstige stand-offcapaciteit in grote mate zal afhankelijk zijn van de snelle data-uitwisseling tussen haar onbemande systemen en het moederplatform, zal ook zwaar ingezet moeten worden op cyberveiligheid: we willen zeker voorkomen dat een mogelijke tegenstander de operationele data intercepteert of het dataverkeer verstoort, en al zeker niet dat hij onze onbemande systemen kaapt. Maar dit blijkt een haalbare kaart als we ons mogen baseren op alle informatie verkregen uit CD&E en de snelheid waarop de technologie zich verder ontwikkelt.

In juli van dit jaar werden de resultaten van de CD&E-testen besproken met industriële partners en de laatste technologische onzekerheden werden weggewerkt. In overleg met vakexperten van de verschillende onderdelen van de capaciteit (platform, sensor- en wapensystemen) werd onderzocht of er op de huidige markt nog showstoppers bestaan voor de realisatie van een onbemande stand-offcapaciteit, gebaseerd op de huidige en de te verwachten technologische ontwikkeling en is bekeken hoe deze overwonnen kunnen worden.

TRANSFORMEREN OM BETER TE PRESTEREN

Het transformeren naar deze nieuwe aanpak zorgt ook voor heel wat niet-technologische uitdagingen. Het is niet zomaar een nieuw schip dat wordt aangekocht, maar een volledige nieuwe denkwijze die we ons moeten eigen maken. Doctrines en tactieken zijn aan volledige herziening toe. We gaan immers niet meer met één sensor het mijnenveld binnen, maar met een hoeveelheid aan sensoren en effectoren die tegelijkertijd de volledige *detect to engage cycle* aanpakken. Bovendien wordt de MCM-taakgroep niet meer afgezonderd van de maritieme taakgroep, maar maakt ze er integraal deel van uit, wat dan weer een impact zal hebben op het toekomstige commando- en controlesysteem. Ook op het gebied van bedrijfsvoering slaan we een nieuwe bladzijde om. Een kernbemanning vormt de nucleus en wordt aangevuld met ingeschepte personeelsmodules naargelang de opdracht. Dit vereist aanpassingen in de personeelsopleiding voor deze modules alsook in het aftesten ervan. Daarmee kan niet worden gewacht tot de nieuwe capaciteit er is. Tijdens de *war games* van de CD&E werd dan ook al volop nagedacht hoe dit zal worden aangelopen.

Hoewel maximaal gebruik zal worden gemaakt van onbemande systemen, impliceert dit niet dat er kan worden ingeboet aan personeel doordat er nu meerdere en meer complexe systemen tegelijkertijd worden ingezet.

- 124** De basisfuncties van dronebesturing en sensorbediening zijn dan wel geautomatiseerd, de aansturing en uitbating vereist evenwel hooggekwalificeerd personeel voor een gerichte inzet van de *toolbox*, aangepast aan het soort opdrachten.

SAMEN TOONAANGEVEND

Met de aanpak voor de verwerving van de nieuwe mijnenbestrijdingscapaciteit bewijzen de Belgische en Nederlandse marines dat ze in staat zijn om het voortouw te nemen in grootschalige projecten. België en Nederland worden stevast uitgenodigd voor alle NAVO- en EDA-werkgroepen over mijnenbestrijding omwille van hun expertise binnen dit domein. Ook op internationale fora en beurzen ingericht door de industrie worden ze uitgenodigd om te komen spreken. Recente voorbeelden hiervan zijn de conferentie "*Underwater Defence and Security*" in Portsmouth (Verenigd Koninkrijk) en de beurs "*Undersea Defence Technology*" in Kiel (Duitsland). En als België en Nederland het initiatief nemen en *war games, trials* of studies organiseren, dan zijn de interesse en respons bijzonder groot. Samen toonaangevend.

TREFWOORDEN: *Marinecomponent – Mijnenbestrijding – Toekomstige MCM-capaciteit – North Sea Unmanned MCM Trials*

Special warfare aviation¹: een capaciteit voor het heden én de toekomst

Jan WEUTS

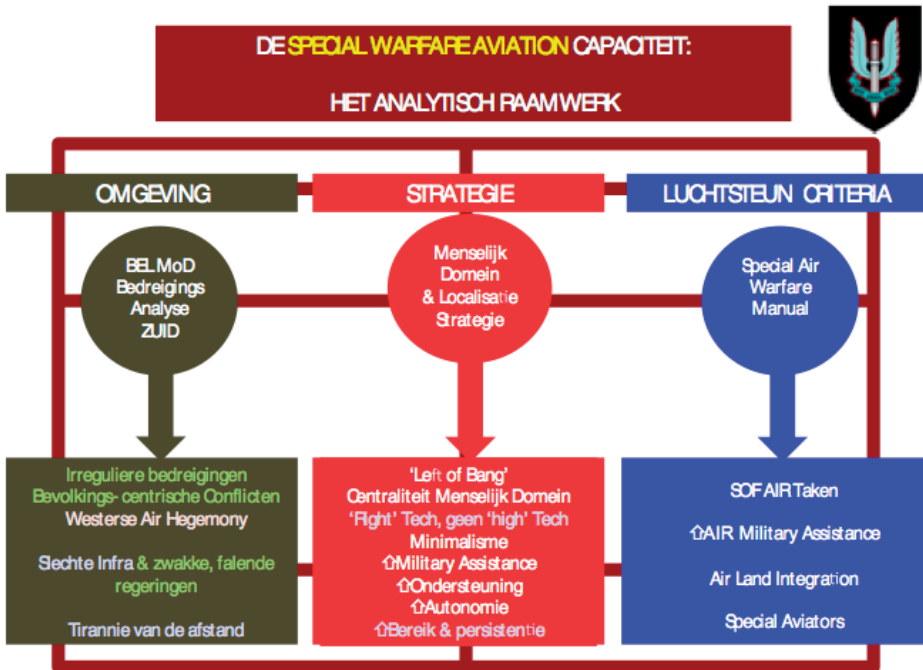
Kapitein Jan WEUTS is de Belgische verbindingsofficier bij het Kenniscentrum Speciale Operaties in het Nederlandse Roosendaal. Eerder was hij onder meer operator en instructeur planning aan het International Special Training Centre in Pfüllendorf (Duitsland). Hij behaalde een master in *leadership en management* aan de universiteit van Portsmouth (Verenigd Koninkrijk).

De legendarische Pilatus PC-6 Porter, hier in Oostenrijkse kleuren. In gebruik voor specialeoperaties bij sommige geallieerden en Europese landen.

¹ Dit artikel is een niet-gerubriceerde samenvatting; een uitgebreidere versie kan op eenvoudig verzoek verkregen worden via de auteur op janweuts@gmail.com

128 *La vision stratégique pour la Défense prévoit, pour la période 2025-2027, l'acquisition de quatre avions à décollage et atterrissage court (ADAC) pour les forces spéciales (FS) belges. Cette capacité est nécessaire pour appuyer les multiples opérations spéciales en cours dans la région « Sud ». Ces moyens peu onéreux sont particulièrement adaptés aux spécificités de l'environnement et de l'ennemi, et donc à la stratégie des FS qui y sont déployées. Cette capacité sera l'expression d'une ambition et d'une vision stratégique afin de contribuer à la crédibilité internationale de notre pays. Cependant, son application ne se limitera pas à la région « Sud » ni aux FS. Elle intéresse d'autres acteurs internes et externes à la Défense. Aussi, l'acquisition de seulement quatre avions peut s'avérer insuffisante. En plus, d'une utilité immédiate, il est remarquable que l'acquisition n'est planifiée que pour 2025- 2027.*

De strategische visie voor Defensie voorziet, voor de periode 2025-2027, in de oprichting van een luchtmachtcapaciteit voor de *special operations forces* (SOF) met de aankoop van vier STOL-vliegtuigen (acroniem van “*short take-off and landing*”), vliegtuigen met een korte start en landing.

De titel van dit artikel vat de essentie van de capaciteit samen: luchtsteun aan *special warfare*. Wat betekent “*special warfare aviation*” en aan welke criteria moet het voldoen? Waarom is deze capaciteit zo relevant voor de Belgische *special (operations) forces* en, bij uitbreiding, voor andere actoren bij Defensie? En als het zo relevant is, is een vroegere verwerving van meer dan vier toestellen dan niet *opportuener*?

Deze vragen krijgen een antwoord aan de hand van een analytisch raamwerk waarin theorie en praktijk een wisselwerking aangaan. Deze wisselwerking steunt op een triangulatie van methodes, waarbij de omgevingsfactoren, de *special forces’ special warfare-strategie* (in antwoord op deze factoren) en de criteria voor luchtsteun aan *special (operations) forces*, interageren. Hierdoor kunnen we de optimale voorwaarden voor luchtsteun distilleren en vertalen naar één type luchtmiddel.

DE OMGEVING

De regering heeft, na de analyse van het kabinet met betrekking tot de strategische oriëntatie “Zuid”², de **omgevingsfactoren** onderschreven: “grensoverschrijdende extremistische groeperingen, interne en regionale conflicten, een sociaal- economische situatie zonder perspectief op beterschap en zwakke en/of autoritaire regimes met beperkte interne en externe legitimiteit”³.

Deze irreguliere conflicten zijn bevolkingcentrisch. Deze conflicten vormen eerder een test van wil, dan een test van kracht. Tijd is hier de kritiekste factor.

Irreguliere strijdmachten leven, al dan niet afgedwongen, van en verborgen onder het volk. Zij communiceren via commerciële systemen, zoals mobiele of satelliettelefoons, walkietalkies ... of via menselijke netwerken. Zij verplaatsen zich vooral met onopvallende, commercieel verkrijgbare terreinwagens.

² Hoewel de capaciteit speciaal ontworpen werd voor inzet in de regio “Zuid”, overstijgt het nut deze geografische bepaling. Ook in de regio “Oost” kan de capaciteit de hybride bedreiging(en) in de “grijze zone” helpen het hoofd te bieden. Alleen in een regelrecht conventioneel conflict tegen een technologisch geavanceerde tegenstander zal het nut beperkt zijn.

³ De strategische visie voor Defensie, 29 juni 2016.

130 Ze maken gebruik van onconventionele wapens en tactieken, zoals bermbommen en zelfmoordaanslagen, en zijn gewapend met lichte wapens en raketwerpers, maar ontbreken iedere vorm van significante luchtverdediging. Een luchtmacht heerst in dit type conflicten over het luchtruim, met als enige dreiging draagbare luchtverdedigingssystemen (MANPADS, acroniem van “*man-portable air defence systems*”), die een vrij kort bereik hebben.

De regio “Zuid” omvat een enorm uitgestrekt gebied. Infrastructuur is er onbestaand of verkeert in slechte staat. Grote gebieden liggen in steen- of zandwoestijnen, of in steppegebieden. Hier geldt de “tirannie van de afstand”. Militaire operaties vertonen veeleer de karakteristieken van een zeeoorlog dan van een landoorlog. De geschiktste luchtmiddelen vertonen bijgevolg enkele kenmerken van maritieme patrouillevliegtuigen: de toestellen dienen over voldoende vliegbereik te beschikken om vanuit een goed uitgerust vliegveld zelfs de meest afgelegen locaties te bereiken.

Door de karige begroeiing vormt het gebied bijna een aaneenschakeling van mogelijke landingspistes, tenminste indien de vliegtuigen in staat zijn door een uitermate korte startaanloop (*ground roll*) gebruik te maken van geïmproviseerde en sterk geaccidenteerde startbanen. Vandaar de nood aan zogenaamde “super”-STOL-toestellen (SSTOL) met een versterkt landingsstelsel om gemakkelijk geïsoleerde plaatsen te bereiken.

In dit paradigma, waarin “tijd” de kritiekste factor is, is het bovendien belangrijk dat de middelen langdurig kunnen ontplooid blijven zonder het daaraan verbonden operationele nadeel van uitgebreide en dus dure logistieke ondersteuning.

DE STRATEGIE⁴

De *localisation strategy* (LS) is onze nationale vertaling van onder andere special warfare. Dit omhelst *special forces*-activiteiten (SF) om lokale strijdkrachten op te bouwen en te ondersteunen in het kader van *military assistance*-opdrachten (MA), met *resilience* (zelfredzaamheid en weerbaarheid) van de lokale organisatie/gemeenschap als finaliteit. De LS definieert het menselijke domein als het werkelijke scherpunct⁵ en streeft opzettelijk naar zowel een materieel als een immaterieel (procedures e. d.) minimalisme.

⁴ Zie voor een uitgebreidere onderbouwing het FEMST-artikel in dit tijdschrift.

⁵ In de clausewitziaanse betekenis: strategisch en cognitief aangrijpingspunt van de krachten.

Door de indirecte benadering – effecten worden “via, samen met én door” de lokale partners gerealiseerd – zijn kleine teams actief over lange ontplooiingsperiodes. Dit opzettelijke minimalisme, gecombineerd met de indirecte benadering van de LS, maakt van een gepercipieerde (kwantitatieve) zwakte (*small footprint*) een werkelijke (kwalitatieve) sterkte (*light footprint*).

Bovendien situeert de MA-taak zich vaak in de grijze zone⁶: tussen vrede en oorlog liggen vele tussenvormen van conflict die het ontplooiën van de “grote” middelen niet altijd rechtvaardigen of voor de internationale gemeenschap aanvaardbaar maken.

Doordat de SF voor dit type operaties zich onder de bevolking bevinden, zijn ze meestal ver verwijderd van andere troepen of van bases. Gezien het *self-supporting* karakter van de SF-teams bestaat dan ook de behoefte aan eigen, organieke luchtmiddelen.

Het opzettelijke minimalisme van de LS vereist technisch betrouwbare en eenvoudige luchtmiddelen met een onopvallend profiel, waardoor slechts kleine personeels- en logistieke enveloppes nodig zijn. Dit resulteert in de behoefte aan specifieke luchtmiddelen.

SPECIFICATIES OP HET GEBIED VAN SF-LUCHTSTEUN

De *Special Air Warfare Manual* bevat een lijst van de luchtsteuntaken voor speciale operaties.

Special air transport omvat de **tactische insertie** en **extractie** van operatoren door middel van stormlanding of parachutering, **herbevoorrading door de lucht en medische evacuatie** (MEDEVAC). Transportvliegtuigen of -helikopters voeren deze taken uit in het “conventionele” patrimonium. Deze middelen zijn echter niet efficiënt inzetbaar voor een langere duur in het geval van rechtstreekse steun aan kleine SF-entiteiten. De hier voorgestelde luchtmiddelen zijn wél gedimensioneerd om deze steun te leveren.

De medische evacuatie- en extractietaken zijn het bepalendst voor de uiteindelijke karakteristieken van het toestel. De onderliggende idee is eenvoudig: als “we” ergens operatoren ontplooiën, moeten “we” ze ook snel kunnen ophalen. Hoe korter en hoe geaccidenteerder de start- en

⁶ Voor een grondige beschouwing over grijze zones (en wat SOF hier kan betekenen), zie White Paper: the Gray Zone, US Special Operations Command, 9 september 2015, <https://army.com/sites/army.com/files/Gray%20Zones%20-%20USSOCOM%20White%20Paper%209%20Sep%202015.pdf>.

132 landingsbaan, hoemeer “occasionele start-enlandingsbanen” beschikbaar zullen zijn, waarbij het aantal opties niet lineair maar exponentieel stijgt naarmate de benodigde startaanloop daalt. Bijgevolg zijn kleinere SSTOL-vliegtuigen zonder neuswiel en van het type hoogdekker het geschiktst.

De vliegtuigen moeten over ruimte beschikken om een aangepaste MEDEVAC-suit gemakkelijk en snel te plaatsen en te verwijderen.

Intelligence, surveillance, target acquisition & reconnaissance (ISTAR) omvat het ontvangen van informatie via airborne sensoren en het samenvoegen ervan in reële tijd om een bruikbaar situationeel beeld te verkrijgen. Behalve beeldmateriaal registreren en uitbaten moet een menselijk domeincentrische ISTAR-capaciteit, binnen het bestaande wettelijke kader, in staat zijn om radio- en telefoonverkeer te monitoren (signaalinlichtingen). Hierdoor is een geolokalisatie van belangrijke doelwitten, bijvoorbeeld terroristenleiders, mogelijk. Een radar kan hun snelle verplaatsingen in voertuigen registreren, ook bij slechte weersomstandigheden, om zo alle bewegingen te volgen.

Naast dit ISTAR-pakket is er ook nood aan een “driedimensionale (3D) *mapping*”-capaciteit voor het aanmaken van kaarten. Zeker in de regio “Zuid” zijn vele kaarten hopeloos achterhaald. Een gedetailleerd 3D-beeld van een doel (bv. een terreingedeelte) ondersteunt dan weer de planning van speciale operaties, zowel “rechtstreeks”, zoals voor de bevrijding van gijzelaars, als “onrechtstreeks”.

De huidige en de voorziene tactische *medium-altitude long-endurance* (MALE) onbemande luchtvaartsystemen (UAS, acroniem van “*unmanned aircraft systems*”) – in de volksmond “*drones*”, leiden echter tot een aanzienlijke personeelsomvang, vereisen “harde” airstrips en zijn dus weinig verenigbaar met de LS. *Microdrones* vormen een noodzakelijke (supplementaire) capaciteit, maar hun actieradius en sensor-uitrusting blijven beperkt. Er is dus nood aan een gecombineerde *ISTAR-mapping suit* die niet alleen verenigbaar maar vooral snel en eenvoudig configureerbaar is aan boord van de gezochte vliegtuigen.

Vuursteun, met name vuursteun vanuit de lucht, kan van vitaal belang zijn: het faciliteert het losmaken van een SF-team bij een vijandelijk contact en draagt dus bij aan *force protection*. Afhankelijk van het mandaat en het wettelijke kader is het ook bruikbaar om doelwitten zoals hierboven aangehaald te neutraliseren. Dit kan zowel in ondersteuning van de eigen SF als van lokale veiligheidseenheden zijn.

De huidige luchtvuursteuncapaciteit van Defensie, de F-16-vliegtuigen, vormt door de bijhorende personeels- en logistieke enveloppes geen realistische optie om steun te leveren aan SF in MA-opdrachten of bij de uitvoering van de LS. Er is dus behoefte aan een kinetische suit, bestaande uit precisiegeleide wapens, die net zoals de *ISTAR-mapping suit* verenigbaar en vooral snel en eenvoudig configureerbaar is aan boord van de gezochte vliegtuigen. Om veiligheidsredenen dient het toestel eveneens uitgerust te worden met een self-defence suit, zoals bij helikopters, tijdens de kwetsbare landings- en opstijgfase.

De AC 208, een aangepaste Cessna 208 Caravan met o. a. een ISR- en kinetische suit.

De combinatie van de *ISTAR* met een kinetische suit ondersteunt een belangrijk deel van de *special operations targeting-cyclus* (“*Find, fix, finish*”). Het evasieve en volatiele karakter van irreguliere strijdkrachten vereist immers een zo kort mogelijke cyclus. Geen enkel andere middel binnen het patrimonium van Defensie ondersteunt *targeting* zo efficiënt als *special warfare aviation*. Deze vaststelling wijst opnieuw op het belang van een eigen, specifiek middel.

SPECIAL WARFARE AVIATION: HET VLIEGENDE ZWITSERS ZAKMES

Er bestaat een duidelijk onevenwicht tussen de waaier aan beschikbare conventionele luchtmiddelen, die vaak broodnodig zijn voor de SF, en de kleine SF-entiteiten die ze in duur (weken tot jaren) en over de ruimte (de tirannie van de afstand) moeten ondersteunen. Dit onevenwicht leidt tot persistente *air capability gaps*.

134 De logische oplossing is om de noodzakelijke capaciteiten uit deze conventionele middelen te distilleren en ze vervolgens te integreren op een eenvoudig en robuust *multirole* luchtmiddel, aangepast aan de operationele omgeving van de LS.

De *special warfare aviation* beantwoordt met de combinatie van snel verwisselbare *suits* aan de behoeften en aan de vergelijking met een Zwitsers zakmes. Alle capaciteiten die zij verenigt zijn bescheidener dan die van de conventionele luchtmiddelen, de gesofisticeerde *toolbox*. Maar een Zwitsers zakmes past gemakkelijk in een broekzak en blijft dus discreet. Bovendien overtreffen bepaalde van de voorgestelde capaciteiten (*“Find, fix, finish”, 3D mapping*) zelfs de efficiëntie van (veel duurdere) conventionele militaire capaciteiten in bevolkingcentrische operaties.

Daarenboven kan je een Zwitsers zakmes steeds bijhouden en is het gemakkelijk draagbaar – het is er wanneer je het nodig hebt. De kwalificatie “nabijheid” is belangrijk voor de effectiviteit. En dit leidt ons tot de *special operations air land integration* (SOALI).

SPECIAL OPERATIONS AIR LAND INTEGRATION

De opdrachten van Special Operations Forces noodzaken een naadloze synchronisatie en een naadloze integratie van de luchtdimensie. De orkestratie van land- en luchtelementen die toelaat om collectieve effecten te genereren wordt Air Land Integration genoemd.⁷

De meest uitgesproken sterkte van *special warfare aviation* ligt echter in de kwalitatieve notie van “nabijheid”, zowel fysiek als mentaal.

Special airmen or airwomen moeten, zoals SF-operatoren, langdurig inzetbaar zijn in een fysiek uitdagende omgeving. Indachtig de minimalistische aanpak van de LS dienen ze niet alleen de basisfunctie “piloot” te vervullen, maar eveneens een veelvoud aan taken, onder andere die van *forward air controller*, van boordwerktuigkundige of van systeemoperator. Met een profiel dat deze van bush piloten benadert, leunen ze dicht aan bij de polyvalentie en zelfredzaamheid van SF-operatoren.

Deze fysieke en mentale “nabijheid” van crews en operatoren leidt automatisch tot vertrouwen in elkaars kunnen en een doorgedreven begrip van elkaars mogelijkheden, beperkingen en behoeften.

Het uiteindelijke resultaat is autosynchronisatie of SOALI, waarbij *crews*

⁷ NSHQ Special Air Warfare Manual, vrije vertaling

zelfs het materieel op innovatieve en onconventionele wijze gebruiken om de gemeenschappelijke doelstelling te bereiken.

SOALI houdt ook een technisch aspect in: operatoren en crews moeten elkaars situationeel begrip niet enkel mentaal kunnen delen, maar ook letterlijk hun situationeel beeld kunnen uitwisselen. Het gebruik van dit luchtmiddel als een *airborne command and control hub* biedt de SF-commandant een beter overzicht van een situatie.

Doorgedreven SOALI maximaliseert de intrinsieke kwaliteiten van de capaciteit, terwijl de beperkingen worden geminimaliseerd.

DE VLEIGTUIGROMP

De hierboven beschreven taken, de omgevingsfactoren en de LS-strategie leiden tot de definitie van de geschiktste vliegtuigromp: een technisch eenvoudig, moduleerbaar *multirole* SSTOL-vliegtuig met een grote actieradius.

Het is evident dat de uiteindelijke effectiviteit van de capaciteit nauw verbonden blijft aan de mate waarin het in aanmerking genomen vliegtuigtype aan deze vereisten beantwoordt.

BELANG VOOR SF

De beschreven capaciteit lijkt een vreemde eend in de bijt, in het bijzonder naast conventionele luchtmiddelen op de tarmac in Europa. Haar natuurlijke habitat is echter de regio “Zuid”, waar conventionele luchtmiddelen niet echt thuishoren. De capaciteit werd dan ook speciaal ontworpen om irreguliere bedreigingen het hoofd te bieden, getuige de kinetische/sensor suit-combinatie zoals de “*find, fix, finish*”-tool par excellence.

Geen enkele geplande SOF-capaciteit zal meer return on investment opleveren dan *special warfare aviation*. De veelvuldige SF-operaties zullen de steun krijgen van een *multirole* middel dat als een *force multiplier* optreedt. De geloofwaardigheid, de capaciteit, de flexibiliteit en de effectiviteit van MA- en LS-opdrachten wordt verveelvoudigd. SF-entiteiten beschikken over een eigen MEDEVAC-middel, hetgeen force protection ten goede komt.

ANDERE MOGELIJKE TAKEN VOOR DEFENSIE

Het nut van *special warfare aviation* is, gezien de intrinsieke flexibiliteit, breder dan steun aan de *special forces* alleen.

Eerst en vooral is er de MEDEVAC taak. Deze taak kan zowel uitgevoerd worden in steun van grootschalige operaties als in steun van van kleine geïsoleerde detachementen. Bij massadroppings kan dankzij dit toestel in de meeste gevallen een MEDEVAC plaats vinden vanop de dropzone(s) terwijl dit anders dient te gebeuren met een airstrip, aangepast aan een C-130 of A400M, na inname en beveiliging ervan. Op deze wijze draagt deze capaciteit bij aan het herstel van massadroppings als een (politiek) acceptabele optie. *Defence diplomacy*- of trainingsopdrachten in Afrika zijn voorbeelden van de tweede categorie.

Bovendien maken de maritieme patrouillevliegtuig-achtige karakteristieken en de ISR-suit het vliegtuig erg geschikt voor ISTAR-opdrachten, zoals de beveiliging van de EU-buitengrenzen. De combinatie van ISR- en de SIGINT-suit kan haar nut zeker ook bewijzen bij terrorismebestrijding op het nationaal grondgebied.

BEDENKINGEN

Als men de mogelijke *return on investment* beschouwt, is het vreemd om vast te stellen dat de aankoop van deze capaciteit slechts voor de periode 2025-2027 voorzien wordt . De toestellen hadden immers hun nut al kunnen bewijzen in alle voorbije en lopende SF-operaties. Bovendien heb ik aangetoond dat de capaciteit ook in de toekomst broodnodig zal blijven. Het lijkt bovendien aangewezen om deze verwerving te synchroniseren met de uitfasering van de C-130. De vervanging van de C-130 door de veel grotere A400M dreigt de luchtsteun aan kleine entiteiten nog meer onder druk te zetten door efficiëntieoverwegingen en verminderde beschikbaarheid.

Vier toestellen lijken te weinig: bij een ambitieniveau om geen twee maar drie toestellen simultaan in een theater te houden, is een 24-uursinzet mogelijk. Deze schaarse middelen zullen bovendien ook voor niet-SF taken bruikbaar zijn. Bovenal is *special warfare aviation* echter een uitdrukking van een relevante, nationale strategische ambitie.

Special warfare aviation: een capaciteit voor het heden én de toekomst.

De K650T van Sherpa Aircraft op een geïmproviseerde piste maakt duidelijk waarom een hoogdekker met conventioneel landingsgestel onontbeerlijk is voor extractie en forward MEDEVAC.

SLEUTELWOORDEN: *Special Operations Forces, Special Warfare, Aviation, Localisation Strategy.*

Photo: LA(Phot) Paul Halliwell/MOD [OGL (<http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/1/>), via Wikimedia Commons from Wikimedia Commons

Een actieve, Belgische bijdrage in de onderzeebootbestrijding? Een “blik” onder water

Ralf OTTO

Fregatkapitein stafbrevehouder Ralf OTTO werkte onder andere als onderzeebootbestrijdingsofficier op de E-71-fregatten, als stafofficier anti-submarine warfare (ASW) in het Canadian Forces Maritime Warfare Centre en als instructeur onderzeebootbestrijding in de Nederlands-Belgische Operationele School in Den Helder. Hij was stafofficier operaties in het Maritiem Hoofdkwartier Benelux in Den Helder en is nu commandant van de F930 Leopold I.

Après un silence de 30 ans, la menace sous-marine refait surface – sans mauvais jeu de mots. Pendant que les marines occidentales étaient engagées dans des missions de sécurité maritime, le sous-marin et la connaissance de l’arme sous-marine se propageaient au Moyen-Orient et en Extrême-Orient. Après une période de paix froide, les sous-marins russes opèrent à nouveau dans nos eaux et en Méditerranée. Ils disposent d’équipements renouvelés et font preuve d’une capacité accrue d’interdiction et de projection de puissance. Il est temps que nous réinvestissions dans la lutte anti-sous-marine. Cet article reprend des pistes pour réacquérir cette capacité, indispensable pour assurer la liberté de la mer.

De laatste zestig jaar heeft de filmwereld ons een blik gegund van de “stille dienst”. Films zoals *Das Boot* (1981), *The Hunt for Red October* (1990) en *Crimson Tide* (1995) staan in de top van onderzeebootfilms, maar geen recente films. Is de onderzeeboot een wapen uit de vorige eeuw of is hij opnieuw “in”?

De onderzeeboot¹ is, naast een middel tot machtsprojectie, waaronder de nucleaire afschrikking, vooral een ideaal wapen voor het expeditionair uitvoeren van *sea denial*, het gebruik van de zee aan de tegenstander

¹ Een onderzeeboot (“submarine” in het Engels) is niet hetzelfde als een duikboot (“submersible”): eerstgenoemde kan zelfstandig onder water varen en opereren, in tegenstelling tot een duikboot die enkel kan duiken voor het uitvoeren van zijn werkzaamheden.

140 ontzeggen, zoals de toegang tot bepaalde zeegebieden door *anti-access/area-denial-operaties* (A2/AD). De onderzeeboot is stil, onzichtbaar en kan voor een lange periode zelfstandig opereren, ook in zeegebieden waar de tegenstander het overwicht heeft. Onderzeebootbestrijding is dus essentieel om voor zichzelf het ongehinderde en effectieve gebruik van de zee – *sea control* – te verzekeren.

Voor de tactische bestrijding van onderzeeboten² bestaat er een waaier aan middelen. In afnemende mate van effectiviteit doen we dit met eigen onderzeeboten, met specifiek maritiem luchtmiddelen (patrouillevliegtuigen, helikopters, zoals onze Caiman (NH90) in zijn ASW-versie, en drones) en met schepen zoals torpedobootjagers en ASW-fregatten. Deze volgorde vinden we ook terug in de vlootverbanden in het laagde verdedigingssysteem tegen onderzeebootaanvallen.

Onderzeeboten vinden en volgen doe je actief, met eigen sonaruitzendingen, of passief, door analyse van het geluid onder water, door identificatie van de aan het doel gerelateerde bronfrequenties, door triangulatie en frequentieverschuivingen³, en door positiebepaling van het doel. De eerste is de snelle methode, waarbij je relatief dicht bij het doel moet zijn en waarbij je je eigen positie prijsgeeft. De passieve methode vraagt veel tijd en voorkennis van bronfrequenties van het doel, maar is toepasbaar van op grote afstand zonder dat de eigen aanwezigheid verraden wordt.

² Hierna aangeduid met het acroniem "ASW" (anti-submarine warfare).

³ Eventueel door eigen manoeuvres.

Onderzeebootbestrijding was na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 niet langer hot door het verminderde belang van de Noord-Atlantische herbevoorradingroutes en de snelle afbouw van de Russische onderzeebootvloot. De laatste decennia hielden de Europese marines zich bezig met maritieme beveiligingsopdrachten, zoals de opbouw van maritieme capaciteit, wapenembargo's, het bestrijden van mensensmokkel en antipiraterij-operaties. De keerzijde hiervan is dat onze expertise in en middelen voor onderzeebootbestrijding verloren ging.

Terwijl men in het Westen de expertise verloor en de middelen voor onderzeebootbestrijding afbouwde, zorgden de export en reverse engineering toch voor vernieuwing van het onderzeebootwapen en voor de proliferatie ervan in het Midden- en Verre Oosten. De interesse van deze landen voor onderzeeboten duidt op het toegenomen belang van de zee als vooruitgeschoven verdedigingslinie. Het gaat hier om de toegang tot de Perzische en Arabische Golf te ontzeggen (Iran) of om een voortzetting van de onderlinge rivaliteit (India-Pakistan). India wil zich manifesteren als regionale mogendheid met invloed op het gebruik van de Indische Oceaan waar China steeds prominenter aanwezig is. Door hun groeiende beschikbaarheid worden deze eenheden steeds meer expeditionair ingezet. Zo weten we dat sinds het uitbreken van de burgeroorlog in Jemen in de Golf van Aden en de zeestraat Bal el Mandeb, twee cruciale scheepvaartknooppunten voor onze oliebevoorrading, ook Iraanse en Chinese onderzeeërs opereren. China schuift de Negen-strepenlijn, diep in de Zuid- en Oost-Chinese Zee, naar voren om de soevereiniteit op te eisen over grote gebieden, inclusief Taiwan. De omringende landen betwisten deze ambitie van sea control. In 2010 nog torpedeerde een Noord-Koreaanse onderzeeër een Zuid-Koreaanse fregat.

In en rond het NAVO-gebied zien we ook een forse toename van onderzeebootactiviteiten. De Russische Federatie is een van de vijf landen grenzend aan het Arctisch gebied dat zwaar inzet in de wedloop naar de grondstoffen en grote investeringen maakt voor de exploitatie ervan. Het zwaartepunt ligt hierbij onderzee en Moskou zet veel onderzeese middelen in om dit gebied te claimen en te ontginnen. Russische onderzeeërs bewaken vooral dit gebied en hun marinebastions⁴.

Rusland demonstreerde in de Middellandse Zee zijn capaciteiten toen het zijn belangen in het Midden-Oosten verdedigde. De eerste demonstratie in het kader van machtsprojectie vond plaats in het najaar van 2015 toen de onderzeeër van de Kilo-klasse B-237 Rostov aan de Don⁵, een dieselelektrisch aangedreven onderzeeboot, na beproevingen in de Baltische Zee naar de Barentszee was gevaren om een Kalibr-raket

⁴ Marinebasissen bij Severomsk, Kaliningrad, Sebastopol en Vladivostok.

⁵ Letterlijke vertaling van het Russisch.

142 af te vuren. Hierna vertrok de onderzeeboot naar de Zwarte Zee via de Noordzee, waar patrouillevaartuig P901 Castor ze escorteerde bij doortocht van onze exclusieve economische zone (EEZ). De Rostov aan de Don schaduwde later in de oostelijke Middellandse Zee kort het verband rond het Franse vliegdekschip Charles de Gaulle, waar onder andere de F930 Leopold I dienst deed als ASW-escorte, alvorens aan te sluiten bij de Russische taakgroep voor de Syrische kust. Hierbij voerde hij een aanval op land uit met kruisraketten – de eerste vanuit een Russische onderzeeboot – waarna hij wegvoer naar zijn nieuwe thuishaven op de Krim.

Iets later, in 2016, demonstreerde de Russische marine haar kunnen in *sea denial* door tegelijk twee nucleair aangedreven Oscar II-onderzeeërs uit het Sovjettijdperk, gebouwd om vliegdekschepen aan te vallen, in de Middellandse Zee te ontplooiën om twee westerse vliegdekschepen te schaduwen. Dit was de eerste keer sinds het begin van de jaren negentig dat deze grote onderzeeërs zich opnieuw in de Middellandse Zee waagden. De F931 Louise-Marie kreeg op de terugreis van operatie Sophia voor de Libische kust de opdracht om tijdens de doortocht door de Middellandse Zee mee te werken aan de ontradingsoperatie onder leiding van het *Allied Maritime Command* van de NAVO.

Nieuw is het Kalibr-raketsysteem dat we terugvinden op alle nieuwe en vernieuwde schepen. Deze raket heeft een bereik tot 2500 km (in een LACM-versie⁶) of tot 370 km in een *antischip*-versie met mach 5-eindfase. Kortom, met dit raketsysteem is de Russische onderzeeërsvloot, meer bepaald de dieselelektrische onderzeeërs, meer *multirole* inzetbaar geworden. We mogen gerust zeggen dat ze opnieuw een geduchte tegenstander is.

Op de NAVO-top in Wales in 2014 werd de eerste stap gezet met het politieke besef dat we ons opnieuw moeten gaan uitrusten voor en trainen in onderzeebootbestrijding. De tweede en derde stap, de opmaak van een NAVO-visie en een *NATO Roadmap for ASW*⁷, zijn in volle ontwikkeling.

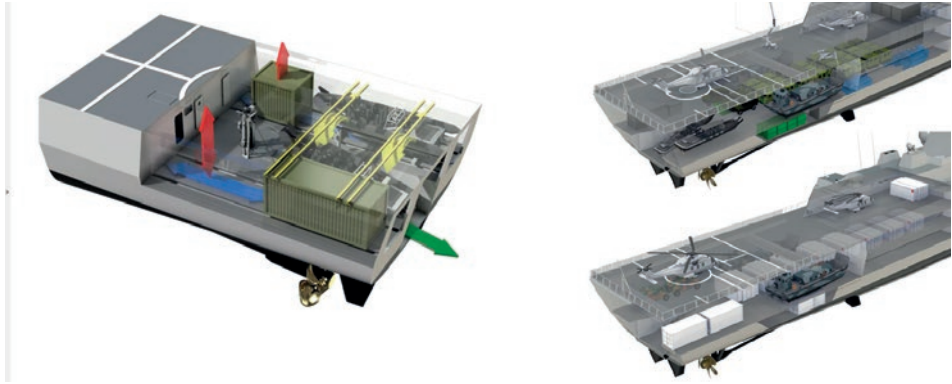
Wat kan de Belgische Defensie doen om binnen onze bondgenootschappen hogergenoemde onderzeebootdreiging tegen te gaan? De *Roadmap anti-submarine warfare*⁸ beschrijft hoe we tot een haalbare en onderhoudbare ASW-capaciteit komen die gemakkelijk te integreren is met die van de EU/NAVO en identiek aan of complementair zal zijn met die van onze strategische partner Nederland.

⁶ Acroniem van “land-attack cruise missile”

⁷ Gezien de classificatie wordt hier verder niet op ingegaan

⁸ Versie 1.0(RD) van 19 mei 2017

We willen dit bereiken via drie krachtlijnen: (1) het herwinnen van een aanvaardbaar niveau voor de onderzeebootbestrijdingscapaciteiten op de huidige fregatten, (2) het opnieuw en versneld verzamelen van de ASW-kennis, inclusief de technologische kennis en die van het onderwatermilieu, en (3) het verzekeren van de overgang naar de nieuwe ASW-capaciteit (2017-2030).

In de eerste krachtlijn is trainen in ASW broodnodig. Doordat onderzeebooteenheden voor trainingsdoeleinden schaars zijn, ligt bij internationale ASW-oefeningen de nadruk en prioriteit bij het trainen van de operatoren en zoekt men naar maximale interactie tussen schepen, helikopters en onderzeeërs. Deelname aan zulke oefeningen met onze fregatten is dus noodzakelijk om de ASW-ervaring aan boord te borgen. Het hogere stafniveau, waarvoor een diepgaande kennis van het onderwatermilieu en de verschillende ASW-middelen onontbeerlijk is, krijgt bij dergelijke oefeningen en aan boord van onze schepen niet de gelegenheid om ASW-operaties te plannen en middelen efficiënt in te zetten. We moeten hiervoor alternatieven zoeken door selectief posten in internationale staven, zoals die van de permanente NAVO-eskaders, te ambiëren en in te vullen.

Voor het verwerven van diepgaande kennis in de tweede krachtlijn moet de jonge generatie commandocentrale-officieren (CCO) de mogelijkheid krijgen cursussen in geavanceerde onderwateroorlogsvoering bij onze buitenlandse partners te volgen. Boven op de intensieve training voor operatoren, CCO's en ASW-staven moeten we alles eraan doen om bestaande buitenlandse posten en functies, zoals de militaire uitwisselingsprogramma's met de Verenigde Staten, Canada en Frankrijk, effectief te bezetten met CCO's. Naast de invulling van bestaande posten dient de Marinecomponent het creëren van nieuwe ASW-gerelateerde functies te overwegen om jonge officieren te betrekken bij operationeel

144 onderzoek van wapens, sensoren en doctrines en bij de operationele analyse van testen en oefeningen. Training, doctrines en tactieken in de onderzeebootbestrijding is één zaak, maar de opbouw van oceanografische expertise is even belangrijk om onderzeebootbestrijdingsmiddelen effectief in te zetten. Kennis van oceanografie is noodzakelijk voor het doelmatig plaatsen van onderwatersensoren om onderzeeërs te detecteren en aan te vallen of om de eigen positie te maskeren, maar ook om fenomenen zoals bioluminescentie te voorspellen en uit te baten. Net als meteorologie voor de luchtvaart draagt de kennis van het onderwatermilieu onmiddellijk bij tot de tactische exploitatie ervan. Deze kennis moeten we beter beleggen en dit niet alleen bij de CCO's, maar ook en vooral bij de onderofficieren ASW-detectie. De reden hiervoor is dat deze onderofficieren een generieke opleiding doorlopen voor de fregatten en de mijnenbestrijdingsvaartuigen. Zij kunnen later doorstromen op het loopbaanpad "sensoroperator" aan boord van de maritieme gevechtshelikopters (Caiman (NH90)⁹). Voor hen is oceanografie dus een investering met een lange rendementsperiode.

⁹ In zijn maritieme versie als de NATO Frigate Helicopter (NFH).

Om de technisch-wetenschappelijke expertise verder te optimaliseren, moeten we naast het verzamelen en borgen van de kennis inzake onderzeebootbestrijding en oceanografie ook blijvend investeren in academische studies of onderzoeksprogramma's. Om deze reden dient de Marinecomponent, maar ook de onderzoekscentra van Defensie, de werkprogramma's van onderzoekcentra, zoals het Centrum voor Maritiem Onderzoek en Experimenten in Italië, nauwgezet op te volgen en nieuwe onderzoeken naar voren te schuiven. Vanzelfsprekend moeten we hier inzetten op de personele ondersteuning.

Om de overgang naar de nieuwe ASW-capaciteit te verzekeren, is een keuze voor de mode actief, passief of de combinatie noodzakelijk. Actief ASW is realiseerbaar op korte en middellange termijn met onze maritieme gevechtsmiddelen, het fregat en de Caiman. Hoewel passief ASW doelmatiger is, vereist dit een database die bestaat uit talrijke scheeps- en onderzeebootbronfrequenties waarvoor de dataverzameling lange tijd vergt. Uitwisseling van deze geheime data gebeurt één tegen één en opleidingen zijn pas mogelijk na afspraken met derden. Passief ASW is dus niet haalbaar. Daarom pleit ik voor actief ASW.

Het huidige fregat beschikt niet over de configuratie voor actieve sonars met lage frequentie (LFAS, acroniem van "*low frequency active sonar*"), in tegenstelling tot de Nederlandse zusterschepen. Deze configuratie is wel nodig om de huidige en volgende generatie onderzeeboten doeltreffend te bestrijden. In de komende transitieperiode naar de nieuwe oppervlaktegevechtsschipcapaciteit kunnen we van de huidige fregatten de ASW-capaciteit versterken vanaf 2021 door de integratie voor te bereiden van een tactische drone, een *maritime tactical unmanned aerial system* (MTUAS), die we de komende jaren zullen leasen en testen met verschillende sensoren, in de aanloop naar een definitieve verwerving vanaf 2021, samen met de verdere integratie van de maritieme gevechtshelikopter Caiman. De beoogde hefschroef-MTUAS kan een gecombineerde last dragen tot 50 kg met een actieradius van 90 km tijdens een vlucht van 6 uur. Voor de maritieme versie van de Caiman voorziet men in 2023 in de verwerving van de ASW-module met een sonarsysteem en lichtgewichttorpedo's (LWT)¹⁰. Ondertussen kunnen we wel een doctrinaire en tactische voorsprong nemen door vliegploegen met sensoroperatoren en tactische controllers (TACCO) nu al op te leiden samen met Nederland dat voor de Caiman al over een ASW-capaciteit beschikt.

¹⁰ Kaliber < 450 mm

146 Voor de toekomstige fregatten wordt voorzien in een gesleepte LFAS en voor de Caiman en voor de MTUAS zijn actieve sonarboeien, ook sonoboeien genoemd, als optie opgenomen in de plannen. Sonoboeien zijn canisters die, na dropping, bij contact met het water een vlottende *radiotransmitter* ontplooiën, terwijl een lijn met hydrofoons afzakt naar de geselecteerde diepte. Dergelijke sonars voor eenmalig gebruik passen in het multistatische concept, waarbij één actieve geluidsbron en meerdere externe ontvangers samenwerken om een onderzeeboot te lokaliseren en te volgen.

Daarbij hebben huidige LFAS-systemen een veel groter bereik dan onze huidige sonar. Onderzeeërs kunnen door een schip afgevuurde LWT's ontwijken door zich buiten de wapenenvolpe te manoeuvreren als de torpedo's op enkele mijlen van hun positie gelanceerd zijn. Daarom moeten we toekomstige ASW-wapens dicht bij het doel kunnen inzetten. De gemaakte keuze om nieuwe LWT's ook verticaal te kunnen lanceren vanuit een multifunctionele lanceerinstallatie, naast het gebruik als ASW-wapen voor de Caiman, draagt bij tot het verhoogde verrassingseffect, de slagkracht en de overlevingskans van het toekomstige fregat.

De materieelverwerving plannen we al samen met Nederland. Zij hebben de kennis, de ervaring en het netwerk op het vlak van ASW waarop wij mogen vertrouwen. Daarom pleit ik ook voor een verdere samenwerking op het vlak van doctrine, operationele analyse en ASW-opleidingen. Een investering met enkele medewerkers lijkt me een haalbare kaart. Als we kiezen voor actief ASW, bouwen we voort op onze huidige opleidingen, ervaring en kennis, met een uitbreiding op het gebied van geavanceerde onderwateroorlogsvoering, oceanografie en onderwaterakoestiek. Haalbaar? Ik zeg alvast: "Actie(f)".

SLEUTELWOORDEN: onderzeebootbestrijding, fregat, onderwater

Naar een betere verstandhouding met de Arabische wereld

Frederik DEROLEZ

Kolonel stafbrevethouder Frederik DEROLEZ is sinds 2013 defensieattaché bij de Belgische ambassade in Tunis en is geaccrediteerd voor Tunesië, Algerije en Libië. Voordien was hij vier jaar werkzaam bij de ambassade in Nairobi. Hij was commandant van het 1ste Bataljon Parachutisten, oefende diverse staf- en managementfuncties uit en nam deel aan buitenlandse operaties in o.a. Somalië, Rwanda en Afghanistan.

Les conséquences directes et indirectes du Printemps arabe ont profondément perturbé les équilibres qui existaient dans le monde arabe avant 2011. À l'enthousiasme avec lequel l'Occident a salué les grands changements dans la région, a rapidement succédé un retour à la réalité et, aujourd'hui, nul ne sait quelles formes les nouveaux équilibres vont prendre. Entre-temps, la relation entre l'Occident et le monde arabe semble être devenue plus complexe. Confronté aux phénomènes du terrorisme extrémiste religieux et de la migration incontrôlée, l'Occident, et plus particulièrement l'Europe, a tout intérêt à bien comprendre le monde arabe et tirer les enseignements du passé récent. Appuyé par son expérience, l'auteur du présent article fait des recommandations dans ce sens.

Met de aanslag in het Joods Museum van Brussel in april 2014 begon een reeks terreuraanslagen in Europa waarbij het in vrijwel alle gevallen ging om uitingen van moslimextremisme. Tijdens mijn verblijf in Noord-Afrika, waarvan sommige landen zelf geteisterd werden en worden door religieus extremisme, heb ik over onze relatie met de Arabische wereld enkele bedenkingen opgetekend.

DE NASLEEP VAN 9/11

Kort na de 11 septemberaanvalen startten de VS hun *War on Terror* en ondernamen in 2003, onder foutieve voorwendselen, de militaire interventie tegen het Irak van Saddam Hoessein. Bovendien stelde president Bush eveneens in 2003 zijn Freedom Agenda voor, die neerkwam op het massaal promoten van democratische hervormingen in (vooral Arabische) dictaturen.

150 Tijdens de Arabische Lente volgde op de NAVO-interventie in Libië de voorspelbare, totale ineenstorting van het land, terwijl in Syrië buitenlandse steun aan het regime en aan een aantal rebellenorganisaties de toestand in die regio verder heeft gecompliceerd.

Terzelfdertijd getuigde onze communicatie met en over de Arabische wereld van weinig situational awareness. Na jarenlang bijzonder goede relaties ermee te hebben onderhouden, zijn we figuren als Saddam, Ben Ali, Kadhafi en Assad beginnen veroordelen, hebben we rechtstreeks en/of onrechtstreeks meegeholpen om hun val te versnellen en achteraf de bevolking het puin laten opruimen. Verklaringen als “Saddam Hussein and his sons must leave Iraq within 48 hours” (president Bush in een televisietoespraak, 17 maart 2003) of “Il est impossible d’imaginer que la Libye ait un avenir avec Kadhafi” (Nicolas Sarkozy, Barack Obama en David Cameron in Le Figaro, The Times, The International Herald Tribune en Al-Hayat, 14 april 2011) en de daaropvolgende acties hebben in de Arabische wereld vooral woede en onbegrip opgewekt en de perceptie van westerse inmenging bevestigd.

GEVOELIGHEDEN IN DE REGIO

De belangrijkste gevoeligheid in de regio, de “steen des aanstoots”, is Israël. Juister uitgedrukt is het de westerse houding in het Israëlijsch-Palestijns conflict die tegen de borst stuit: het blijven toekijken op Israëls expansie in de bezette gebieden en het uitblijven van concrete steun voor de “Palestijnse zaak” voeden de overtuiging dat christenen en joden een geheim verbond hebben gesmeed tegen de moslims.

Het verwijt dat we “met twee maten en twee gewichten” werken gaat trouwens verder: in de regio heeft men noodgedwongen leren leven met het opgestoken westerse vingertje voor het eerbiedigen van de mensenrechten en is er dus logischerwijs heel wat onbegrip voor de westerse tolerantie ten opzichte van het wahabitische (salafistische) Saoedi-Arabië.

Bron: Time Magazine.

We staan ook onvoldoende stil bij een aantal diep verankerde normen en waarden in de moslimcultuur (85% van de Arabieren zijn moslim); op sommige vlakken verschillen die grondig van de onze. Cartoons van de profeet Mohammed, die vaak zelfs naar onze normen van weinig goede smaak getuigen, kunnen niet anders dan woede ontketenen bij de moslimgemeenschap.

Het mag dan ook niet verwonderen dat miljoenen moslims wereldwijd een leus als “Je suis Charlie” vooral zien als een vrijgeleide en zelfs aanmoediging om in het Westen te blijven spotten met de islam.

Op het vlak van de communicatie dienen we ons ook ervan bewust te zijn dat het merendeel van de moslimbevolking geschokt is door onze zegevierende verklaringen over de arrestatie en dood van enkele van hun staatshoofden.

In de marge van dit thema wil ik wijzen op de catastrofale timing van de executie van Saddam Hoessein: het was op Eid-al Adha, het Offerfeest, de belangrijkste moslimfeestdag, dat miljoenen moslims op televisie de ophanging van de voormalige, in de regio gerespecteerde, Iraakse leider zagen. Elke moslim blijft tot op vandaag ervan overtuigd dat het Westen achter deze timing zat.

- 152** De perceptie van inmenging gaat trouwens verder: zelfs in intellectuele kringen heeft men het vaak over de hand die het “Westen” zou hebben gehad in de “Arabische Lente” en in het ontstaan van Al Qaida en de terreurorganisatie Islamitische Staat.

De gevolgen van dit alles zijn in de regio merkbaar op minstens twee punten. Ten eerste boet het Westen in aan geloofwaardigheid, terwijl bijvoorbeeld Rusland en Aziatische landen juist aan geloofwaardigheid winnen. Bovendien komt de moslim-identiteit hieruit versterkt en ontstaat een “Westen versus moslims”-gevoel. Terroristische aanslagen in het Westen worden immers vaak gezien als het neveneffect van onze buitenlandse politiek.

NAAR EEN BETERE VERSTANDHOUDING MET DE ARABISCHE WERELD

Ik ga zeker niet zover om te stellen dat bovenstaande factoren de oorzaak zijn van het religieus extremisme. Wel is het zo dat een manifest gebrek aan *situational/regional awareness* geleid heeft tot een vorm van buitenlands beleid, waardoor we de gemoederen veeleer verhit dan bedaard hebben.

Het moge duidelijk zijn dat de verschillende westerse militaire interventies in de Arabische wereld niets hebben opgelost, integendeel. Ze hebben aanleiding gegeven tot een verslechtering van de lokale en regionale veiligheidstoestand en hebben de Arabische frustraties verder aangewakkerd. Bestaande problemen worden absoluut niet opgelost door leiders of regimes (snel) te vervangen en een westers democratisch model en westerse/Europese waarden “op te dringen”: samenlevingen veranderen in de eerste plaats door evoluties van binnenuit. De (vooral westerse) internationale gemeenschap heeft zich het recht toegeëigend maatregelen te nemen om bevolkingsgroepen te beschermen waarvan we de perceptie hebben dat ze in gevaar zijn. Men verwijt ons echter dat we VN-resoluties selectief aanwenden om bij een buitenlandse inmenging geen rekening te houden met de soevereiniteit van een land.

Bron: The Economist.

Andere, softere, initiatieven zouden wellicht op meer begrip kunnen rekenen: onderwijs en economie zijn daarbij prioritaire domeinen. Kennisverruiming zorgt voor culturele groei, maakt een individu minder goedgelovig en geeft een bredere kijk op de omgeving. Op economisch vlak kan onder meer gewerkt worden aan de verbetering van de intraregionale samenwerking: ondanks dat de economieën van een aantal landen elkaar perfect kunnen aanvullen, zijn de onderlinge handelsrelaties momenteel totaal ondermaats.

Bij gebrek aan regionale partnerschappen op het gebied van veiligheid spelen nationale legers en politie een belangrijke rol in de Arabische landen.

154 De budgetten voor defensie en politie zijn, zeker in vergelijking met die in Europa, zeer groot, maar toch zijn bepaalde essentiële capaciteiten niet of onvoldoende ontwikkeld. Dit biedt ons ruimte voor samenwerking, op maat van de begunstigde landen en volgens hun tempo. De Belgisch-Tunesische militaire samenwerking is een mooi voorbeeld van relevante capacity building.

In onze houding en acties ten opzichte van de Arabische wereld dienen we ons meer bewust te zijn van onze door een groot deel van de lokale bevolking gepercipieerde “arrogantie”. Willen we de verstandhouding verbeteren, dan kan onze communicatiestrategie daarmee best rekening houden.

Een laatste, maar bijzonder belangrijke “kloofdichter” ten slotte is om te blijven ijveren voor een oplossing van het Israëliisch-Palestijns probleem. De houding van de VS speelt hierbij van oudsher een doorslaggevende rol, maar we mogen niet vergeten dat het in de eerste plaats Europa is, niet de VS, dat in de brokken deelt zolang de Arabische wereld niet tot rust is gekomen.

SLEUTELWOORDEN : MENA-regio – terrorisme – EU-veiligheidsbeleid

Leven of dood in Irak: het werken in een special operations surgical team

Bart VANDERHEYDEN

Geneesheer luitenant-kolonel Bart VANDERHEYDEN is 10 jaar eenheidsgeneesheer van het 3 Bataljon Parachutisten geweest. Daarna, als specialist chirurgie, legde hij zich toe op traumachirurgie en meer specifiek op schot- en steekwonden. Hij werkt nu in het Brandwondencentrum van het Militair Hospitaal. Sinds het begin van zijn loopbaan, deed hij vijftig buitenlandse zendingen, waaronder vier rotaties in Kandahar als oorlogschirurg. Deze ervaring lag aan de basis van wat uiteindelijk het *special operations surgical team* (SOST) zou worden en werkt hij nu in het Brandwondencentrum van het Militair Hospitaal. Deze ervaring lag aan de basis van wat uiteindelijk het special surgical team (SOST) zou worden, de inzet in Irak is voorlopig de kroon op zijn werk.

La mise en œuvre d'une équipe médicale belge spécialisée en Iraq n'a pas fait la une dans la presse nationale. Pourtant, la special operations surgical team (SOST), envoyée en appui de la coalition, a sauvé des vies dans des conditions extrêmes de combat. Ce nouveau concept, issu des expériences des opérations militaires récentes, a ainsi prouvé son efficacité. La Défense belge possède maintenant un nouveau fleuron, indispensable en tant qu'élément d'appui aux forces spéciales et utile dans beaucoup d'autres cas de figures lors de la mise en œuvre de nos forces armées. Veillons maintenant à maintenir son opérationnalité en investissant dans son personnel et dans les équipements nécessaires.

Is het beter hoogstaande en gespecialiseerde medische hulp te verlenen in een verafgelegen veldhospitaal, een *role 2 medical treatment facility* in het militaire jargon, of enkel "noodhulp" in het acute stadium, beperkt tot de essentiële initiële stabilisatie, ook wel *damage control surgery* (DCS) genoemd, maar dan in de onmiddellijke nabijheid van het incident? Deze polemiek loopt nog steeds in de medische wereld, vooral wegens de controversie rond de haalbaarheid van DCS in dergelijke omstandigheden. Ondertussen hebben de recente operaties, veelal gekenmerkt door het verspreid opereren van kleine eenheden, bewezen dat DCS meer kans geeft op overleven. De overlevingscijfers werden wetenschappelijk geanalyseerd en uitgebreid besproken in de medische literatuur. Het concept leunt dus nauw aan *evidence-based* geneeskunde. Het beperken van de zorgen in het

156 acute stadium gebeurt om twee redenen. Allereerst omdat met die werkwijze de chirurgische ploeg ultralicht is en zich gemakkelijk dicht bij de “frontlijn” kan begeven, waardoor de responstijd zeer kort is. Daarnaast is het bewezen dat het voor de gewonde werkelijk beter is dat het volledige heilkundige herstel niet in het acute stadium plaatsvindt, maar pas na de initiële stabilisatie (DCS) en vooral na recuperatie en intensieve zorgen. Deze factoren hebben geleid tot het ontwerpen van het SOST. Ons land is in de ontwikkeling van dit concept al voorbij het experimentele stadium en is nu, naast een tiental andere NAVO-landen, in staat om deze capaciteit in te zetten tijdens operaties.

WAT IS NU EEN SOST?

Het *special operations surgical team* (SOST) is een chirurgische ploeg die in staat is om tijdens de meest veeleisende militaire operaties, in de

moelijkste omstandigheden en op de desolaatste plekken zwaargewonden chirurgisch te stabiliseren. Het credo hierbij is: “*the best possible surgical care, anywhere*”. Toen het concept ontworpen werd, heeft men rekening gehouden met een waaier aan tactische omstandigheden, tot en met die van *special operations*. Er waren veel compromissen nodig om dat te bereiken, ook op chirurgisch-technisch vlak, maar nooit werd geraakt aan het principe dat de medische effectiviteit verzekerd moet blijven.

Het SOST doet aan chirurgische stabilisatie of *damage control surgery* (DCS). De term “*damage control*” is ontleend aan de *United States Navy*-terminologie: de brand blussen in open zee en het schip drijvend houden. De definitieve herstellingen, in het droogdok, zullen later volgen. Het komt voor het SOST erop neer dat we juist het nodige doen om levens te redden. We verhinderen dat de letsels erger worden en trachten de fatale afloop te voorkomen. Dat alles gebeurt zo dicht mogelijk bij de plaats van het gewapend optreden, de contactlijn, om het tijdsverlies tot de medische respons zo kort mogelijk te houden. Hoe kleiner de tijd tussen de verwonding en de behandeling ervan, hoe groter de overlevingskansen. Maar die keuze

heeft zijn prijs: een beperkte capaciteit. Dit betreft zowel de aard van de chirurgie, materieel beperkt tot die ingrepen essentieel voor de stabilisatie van de patiënt, als het aantal patiënten, beperkt tot vijf patiënten.

HOE GAAT HET IN ZIJN WERK?

Alhoewel de aandacht dikwijls enkel uitgaat naar DCS, bestaat de kernopdracht van een SOST uit, in chronologische volgorde, *advanced trauma life support* (ATLS), het al vermelde *damage control surgery en critical care and evacuation* (CCE). Dit geheel wordt *damage control resuscitation* genoemd en het dient om de letale triade een halt toe te roepen. Anders gaat de gewonde in shock ten onder aan onderkoeling, stollingsstoornissen en verzuring van het bloed.

ATLS ondersteunt de vitale lichaamsfuncties tot de bloedingen definitief stoppen. Het bestaat onder meer uit hypotensieve resuscitatie, de sleutelfase waar men een lage bloeddruk en een graad van shock tijdelijk kan aanvaarden. Een ander belangrijke element is de hemostatische resuscitatie, zeg maar bloedtransfusies.

DCS is de eigenlijke chirurgische ingreep om bloedingen te stelpen en wonden te reinigen.

Daarna dient de zwaargewonde uiteraard in een stabiele toestand te blijven en wordt hij klaargemaakt voor evacuatie, de zogenaamde CCE-modus. Dit kan men een mobiele vorm van intensieve zorgen noemen.

Het doel is deze behandeling binnen het uur, het “gouden uur”, aan te bieden aan een zwaargewonde. Wanneer de evacuatie naar een klassieke role 2 binnen het uur niet mogelijk is, heeft men nood aan een SOST. Zelfs *en route care* is mogelijk: chirurgie aan boord van een helikopter of vliegtuig.

WELK SOORT MEDISCH MATERIAAL IS HIERVOOR NODIG?

Om mobiel te blijven moet het materieel uiteraard zo licht en zo compact mogelijk zijn en de hoeveelheden verbruiksmateriaal moeten zo beperkt mogelijk zijn, zowel qua aantal als qua gewicht. Het moet ook allemaal gemakkelijk te transporteren zijn. Het materieel moet snel opgezet en afgebroken kunnen worden.

Dat materieel vinden we meestal niet in de normale medische keten. Daardoor zijn sommige zaken “*custom-made*”. Een mooi voorbeeld hiervan is de *Moves*. Een toestel dat zuurstof aanmaakt, beademt, monitoring doet, aspiratie heeft en waarop nog toebehoren kunnen worden gemonteerd. Een alles-in-éénproduct, zoals een smartphone, dat multitasking aan kan. Dankzij dit toestel kunnen we een hele reeks andere toestellen

schrappen.

Voor de verbruiksproducten bestaat er ook een bijzonder concept: alles is vooraf per patiënt verpakt, een set van pakketjes is in chronologische orde van gebruik gerangschikt, klaar voor gebruik. Zo kan men enkel het nodige uitpakken en werken in een heel kleine ruimte. Zoals op restaurant: je kiest een menu in plaats van à la carte te dineren: het vereenvoudigt het werk in de keuken, waardoor de wachttijd korter wordt zonder aan kwaliteit in te boeten. Er is een organieke voorraad voor maximaal vijf gewonden. Nadien zal de herbevoorrading moeten volgen. Bij de herbevoorrading ontvangt men

een aantal pakketten en heeft men weer de gewenste autonomie. Het materiaal in de juiste configuratie is de sleutel tot succes.

WELK PERSONEEL EN WELKE TRAINING?

Het team bestaat uit vijf personen, met ieder een unieke taak. Er is uiteraard een traumachirurg getraind in DCS. Hij wordt geassisteerd door een *operation room nurse*. Een *operation room technician* reikt het materiaal aan tijdens de ingreep. Dat is de logistieke hulp, met inbegrip van configuratie en sterilisatie van de instrumenten. Dan is er de anesthesist die de patiënt onder narcose brengt en stabiliseert. Hij wordt bijgestaan door een verpleegkundige gespecialiseerd in anesthesie, spoedgevallenzorg en intensive care.

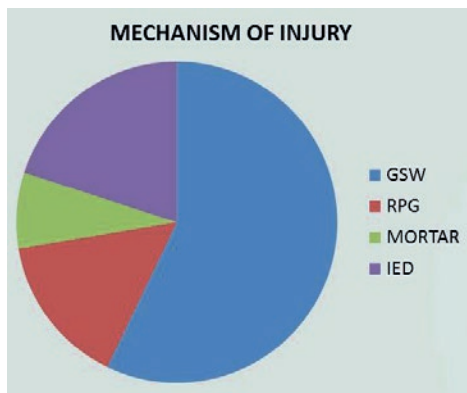
Ieder teamlid kent bovendien voldoende de taak van zijn collega om hem of haar bij te springen. Dat is het resultaat van crosstraining. Iedereen beheerst zijn instrument en kent de basis van die van de collega's, maar in dergelijke omstandigheden presteren vereist teamvaardigheden. Er wordt dus ook veel aandacht besteed aan de training om het orkest harmonieus en zonder dirigent te laten spelen. Deze trainingen verlopen met behulp van zeer realistische trainingsmodellen in tactische scenario's.

Het belangrijkste echter is de juiste mindset. Dat wil zeggen de juiste

ingesteldheid *to fight through*: met minimale middelen, in de moeilijkste omstandigheden, een maximum aan resultaat halen.

AANLOOP EN OPERATIONELE INZET

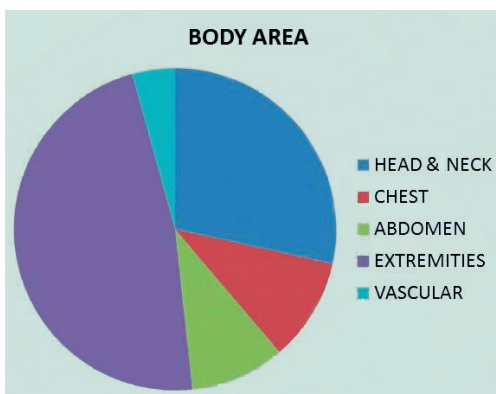
We hebben tweemaal aan operatie Atalanta en tweemaal aan de oefening *Tropical Storm* deelgenomen. Het eerste was de antipiraterijoperatie met een fregat aan de Somalische kust. Het tweede was een training van

Belgische paracommando's in de Congolese wouden. De haalbaarheid van het concept was hiermee bewezen. Maar de echte vuurdoop, met oorlogsslachtoffers, kwam er met operatie *Valiant Phoenix*, de bijdrage van de Belgische *special forces* aan operatie *Inherent Resolve*. Op vraag van het commando van de multinationale coalitie stuurde ons land een SOST. Die operatie loopt nog steeds. We kunnen dus niet uitweiden over de operationele

details. Wel mag gezegd worden dat de Iraakse strijdkrachten zeer veel gewonden hebben gehad in de slag om Mosoel en dat wij zeer veel hebben gedaan om hen te helpen. Op een vooruitgeschoven positie, het *casualty collection point* op een tiental kilometers afstand van de contactlijn, hebben we zo in een periode van vier weken 108 gewonden verzorgd. We opereerden 20 patiënten en voerden bij hen 32 procedures uit. De wonden waren van diverse oorsprong: uiteraard schotwonden, maar ook wonden veroorzaakt door explosies van geïmproviseerde explosieven of van mortier- en RPG-granaten. De aard van de verwondingen was zeer divers zoals uit bijgaande figuur blijkt.

Men moet dus als team veel polyvalentie aan de dag leggen zijn om hiermee te kunnen omgaan.

Wil men een dergelijke hoeveelheid slachtoffers kunnen verzorgen, is uiteraard een continue herbevoorrading vereist, wat een groot probleem bleek te zijn. Toch mogen we spreken van een succes: al de gewonden werden met succes gestabiliseerd en de Belgische SOST staat op de kaart bij de multinationale coalitie als een inzetbare *enabler* voor speciale operaties. Ik denk dat dit een voorbeeld kan zijn van hoe een klein land als het onze met bescheiden middelen zich perfectioneert in iets effectiefs, relevants én betaalbaars.

EEN TOEKOMST?

De SOST is redelijk polyvalent en de kans op een inzet in andere scenario's is groot. Maar we zullen daarvoor moeten blijven investeren in personeel, materiaal en training.

Het personeel is schaars. Een job als medicus bij Defensie is helaas financieel niet aantrekkelijk, maar vormt op medisch-technisch vlak een echte uitdaging. Het medische personeel dat zich kandidaat stelt voor een job in een SOST moet van nature over de juiste ingesteldheid beschikken om dit uitzonderlijke werk in uitzonderlijke omstandigheden te willen doen. Het is duidelijk buiten de *comfortzone* die een civiele hulpverlener vindt in zijn gespecialiseerd domein. Het werken in een SOST staat haaks op de moderne trend in de geneeskunde. Geneeskunde in de civiele sector, en zeker chirurgie, wordt steeds gespecialiseerder, met de focus op een eng domein, terwijl een oorlogschirurg juist polyvalent moet zijn. Hoe kunnen we straks nog een training realiseren voor onze chirurgen, waardoor ze het uitgebreide gamma van

vaardigheden meester kunnen blijven? De nood aan een zeer specifieke en aangepaste opleiding dringt zich op.

Dan zijn er nog de investeringen in materiaal. Het is hoog tijd dat we zwaar gaan investeren in aangepaste operationele medische technologie. Defensie heeft de laatste jaren nauwelijks geïnvesteerd in medische middelen. De Medische Component heeft het moeilijk om een SOST operationeel te houden met de schaarse budgettaire middelen die ze krijgt. Bij het besteden van die schaarse middelen gaan de aankoopprocedures zo langzaam dat ze met moeite de trends in de medische wereld kunnen volgen.

En, *last but not least*, er zijn ook nog dilemma's op het gebied van medische procedures. Zo werken we tegenwoordig met een bloedbank met bloedgroep O negatief, omdat dit aan iedereen kan toegediend worden. Maar die voorraad is beperkt. Een *walking blood* bank zou de back-up kunnen zijn: dit houdt in dat we bloed van een persoon afnemen en toedienen aan de patiënt voor zover de bloedgroep klopt. Dat bloed bevat verse rode bloedcellen, bloedplaatjes én stollingsfactoren. Het transporteert dus beter de zuurstof en stolt beter dan het bloed uit de klassieke bloedbank. Uitvoerige tests op infecties te velde zijn echter onmogelijk en de kans op transfusiereacties en vergissingen betreffende de bloedgroepbepaling is mogelijk hoger. Om die redenen is het volgens de Belgische regelgeving niet toegestaan om deze techniek te gebruiken. De beleidsmakers zouden deze procedure dringend moeten valideren, ten minste voor het gebruik in uitzonderlijke omstandigheden, zoals bij de inzet van een SOST.

IN ÉÉN ZIN SAMENGEVAT

Als een klassieke *role 2* een cappuccino was, met suiker en gestoomde melk, dan is een SOST zoals een espresso: het eenvoudigste zuivere en geconcentreerde product tot zijn essentie herleid. In moeilijke omstandigheden moet men zich beperken tot de essentie. Het is dan een kunst om toch effectief te blijven.

SLEUTELWOORDEN: *Special Operations Medicine, War Surgery, Operation Valiant Phoenix.*

Political cycles in military deployment

Prof Cind Du Bois (KMS) & Caroline Buts (VUB)¹

What determines the number of troops a country deploys? A rather extensive literature already exists on these determinants. The factors are typically divided into domestic- and conflict-related aspects. The latter group of factors can largely be labelled as international security concerns. These concerns are measured by variables such as the proximity and the intensity of the conflict, but also by the number of refugees or internally displaced people caused by the conflict². For example, there is a positive relationship between conflict intensity and deployment of troops. The former group relates to characteristics of the deploying country and traditionally includes socio-economic factors such as the relative wealth of a country, trade interests in the receiving country, and population and/or military personnel³. For example, wealthier as well as larger countries (in terms of population) seem to send more troops abroad (in absolute numbers). Our research adds to this literature by studying the effect of political variables of the deploying country. Does the timing of elections and government ideology affect the number of troops a country deploys? Several studies have already supported the significance of these political variables in explaining patterns in defence spending. Since military deployment is a very salient aspect of military spending, we hypothesise that these variables also influence deployment.

¹ Author note: Cind Du Bois, Royal Military Academy, Department of Economics, Management & Leadership, cindy.dubois@rma.ac.be. Caroline Buts, Vrije Universiteit Brussel, Department of Applied Economics, carobuts@vub.be.

² See studies such as: Bellamy, A. J., & Williams, P.D. (2013). Introduction. In: Alex J. & Paul D. Williams (ed.) *Providing Peacekeepers*. Oxford: Oxford University Press, 1-22; Du Bois, C., Buts, C., & Raes, S. (2015). Post-Somalia syndrome: does it exist? *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 21(4), 515-522.

³ See studies such as: Gaibullov, K., Sandler, T., & Shimizu, H. (2009). Demands for UN and non-UN Peacekeeping. Nonvoluntary versus Voluntary Contributions to a Public Good. *Journal of Conflict Resolution*, 53(6), 827-852.

164 The theoretical framework for our research questions is provided by political cycle theories. These theories either use electoral or partisan motives to explain the cycles. Electoral theories suggest that the moment in the electoral cycle has a large effect on policy choices and hence on government spending⁴. The underlying reasoning is that close to elections, politicians will be driven by the objective of re-election and will re-orientate government spending towards more visible spending. Since voters are likely to be more concerned about employment, politicians will increase spending on social programs before elections and hence, will decrease military spending. In this way, electoral cycles are translated into political (budget) cycles. Partisan theories, however, pose that ideological concerns primarily drive policy choices and government spending⁵. Therefore, political cycles occur when the government ideology changes. Since military spending is typically assumed to be less-distributive than other forms, left-wing governments are expected to allocate a relatively smaller proportion to military spending than right-wing governments.

To empirically test our research questions, we combine data on military deployment, the control variables suggested by the literature on troop supply and data on national elections. We opt for a sample containing all OECD member states⁶ during the period from 1990 until 2014 and test multiple empirical models⁷.

All our tests support the electoral theories and show that countries deploy significantly fewer troops in an election year compared to non-election years. We also find that having a rather central administration negatively affects troop deployment. At first glance, this effect on troop deployment from more central governments contradicts the partisan theory that expects right-wing governments to send more troops. One possible explanation for our results is that most 'right' governments in Europe are rather centre-right⁸. Another argument for our results is that military spending can be a welfare policy in disguise.

⁴ Rogoff, K. (1990). Equilibrium Political Budget Cycles. *American Economic Review*, March 1990, 21-36.

⁵ Dubois, E. (2016). Political business cycles 40 years after Nordhaus. *Public Choice*, 166(1), 235-259.

⁶ We include only those countries for which information is available in the Comparative Political Dataset (Klaus, A., Isler, C., Knöpfel, L., Weisstanner, D., & Engler, S. (2016). *Comparative Political Data Set 1960-2014*, Bern: Institute of Political Science, University of Berne). Furthermore, Iceland is excluded as they do not maintain a standing army.

⁷ The choice for this period follows from the availability of data on UN peacekeeping missions at the International Peace Institute and data availability in the Comparative Political Dataset.

⁸ Eichenberg, R.C., & Stoll, R. (2003). Representing Defense: democratic control of the defense budget in the US and Western Europe. *Journal of Conflict Resolution*, 47(4), 399-422.

Military expenditure could positively influence employment growth and is thus welfare enhancing. Due to these welfare effects of military expenditure, the role of ideology on military spending is more complicated than simple left-right. However, it also tends to stimulate inflation which can induce more right-wing governments to decrease military expenditure⁹. Hence, while our results clearly show the negative effect of elections on deployment, they also indicate that the effect of ideology is more complicated than a simple left-right dichotomy.

⁹ Whitten, G.D., & Williams, L.K. (2011). Buttery guns and welfare hawks: the politics of defense spending in advanced industrial democracies. *American Journal of Political Science*, 55(1), 117-134.

DOCTORAATSTHESIS

De plaats van religie in het politieke denken van Alexis de Tocqueville.

Tussen eigen mening en publiek beleid
Cdt Luk Sanders

Diverse auteurs van heel wat landen hebben Tocquevilles magnum opus – *De la démocratie en Amérique* – omschreven als ‘het beste boek ooit over democratie’. Toch bevat het heel wat stellingen aangaande religie die verrassend klonken op het Europese continent.

Nadat de Franse Revolutie radicaal had afgerekend met de ontsparingen van koning, adel en clerus was het land ontregeld. Het was Tocquevilles grote betrachting om zijn gedesoriënteerde, postrevolutionaire land om te buigen tot een harmonieuze samenleving.

Het antiklerikalisme en vooral het ongeloof van vele Fransen in zijn tijd zag hij als een foute remedie ten gevolge van een foute diagnose. Vóór de revolutie had de Franse kerk zich ontwikkeld tot een politieke instelling eerder dan een zuiver religieuze. Tocqueville meende daarom dat Frankrijk geen nood had aan minder kerk, maar meer kerk, zij het in de ware betekenis van het woord, dus als zuiver religieuze instelling, afgescheiden van de politiek.

Hij verdedigde hartstochtelijk de weinig vanzelfsprekende stelling dat een democratie nood heeft aan religie. Hij meende immers dat als in een samenleving veel burgers oprecht in God geloven en als bovendien kerk en staat van elkaar zijn gescheiden, het geloof van die burgers een gunstige invloed heeft op de moraal van die samenleving. In een democratie zou die invloed extra van belang zijn, omdat burgers op die manier minder geneigd zijn om hun democratische vrijheden – waar ze wel degelijk recht op hebben – te gebruiken op manieren die de democratie onstabiel maken.

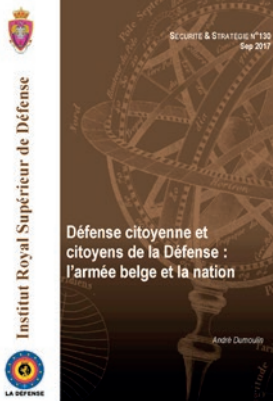
Dit is meteen een heel algemeen antwoord op de vraag naar de plaats van religie in het politieke denken van Alexis de Tocqueville. Het doel van het proefschrift was om dit verder te preciseren aan de hand van vier onderzoeksvragen.

Aan de hand van een biografische studie werd vooreerst een antwoord gezocht op de vraag op welke modellen hij zich daarvoor had gebaseerd.

Het feit dat Tocqueville zijn geloof op zestienjarige leeftijd grotendeels was verloren, maakt het extra vreemd dat hij zo gebeten was door de gedachte dat niet alleen zijn land, maar ook elke democratie nood heeft aan religie. Vandaar dat de tweede onderzoeksvraag luidde of Tocqueville een overdreven belang hechtte aan religie in zijn denken over de democratie.

Zowel Claude Lefort als Marcel Gauchet meenden dat Tocqueville, met zijn pleidooi voor religie, er blijk van gaf onvoldoende oog te hebben voor de rol van verdeling van de macht in een democratische samenleving. In een derde tijd werd nagegaan of dit argument terecht was.

Tot slot werd nog een heel ander thema aangesneden. Uit heel Tocquevilles oeuvre blijkt (veelal impliciet) dat hij met zijn pleidooi voor een prominente rol van religie in een democratie vooral de christelijke religie voor ogen had. Niettemin heeft hij ook gedacht en geschreven over een aantal niet-christelijke religies, alleen zijn standpunten daaromtrent veel minder bekend en werd er weinig over gepubliceerd. In het laatste deel werd daarom onderzocht welke plaats Tocqueville zag weggelegd voor het hindoeïsme, het jodendom, de islam en (in mindere mate) het pantheïsme.

SÉCURITÉ & STRATÉGIE N°130

DÉFENSE CITOYENNE ET CITOYENS DE LA DÉFENSE : L'ARMÉE BELGE ET LA NATION

André Dumoulin

Certains observateurs peuvent considérer que l'esprit de défense reste un objet non identifié en Belgique. Il peut aussi être un objectif à renforcer en tenant compte des spécificités politiques, communautaires, historiques et sociologiques du Royaume. La Belgique n'est pas la France, la Finlande ou le Royaume-Uni et leur culture de défense, leur culture stratégique.

Cette étude a pour objet d'interroger en ces moments troublés par les attentats en Belgique sur les liens entre l'armée belge et la nation. Il sera question d'aborder les rapports entre les citoyens et l'institution militaire, les valeurs de légitimation de l'institution militaire et l'éthique qui doit y être associée, le niveau de confiance et de soutien, l'esprit de défense, le degré de résilience, l'image du militaire dans la société, y inclus celle autour de la présence du militaire en rue. Cela impose synergies civilo-militaires, prises de responsabilités politiques, ouverture de l'armée professionnelle au monde civil, partage de valeurs éthiques et meilleure résilience.

Il s'agira également de prendre en compte le malaise du militaire déjà perceptible à propos des missions de sécurisation dans les rues tout comme celle qui apparaît autour du dossier des pensions des militaires aux tâches très spécifiques, le militaire n'étant pas un fonctionnaire comme les autres.

Seront aussi examinés l'état de l'enseignement des matières de défense auprès des citoyens civils et les ballons d'essai autour des parcours civiques, de la relance d'une réserve et la question d'un retour du service militaire en Belgique actuellement suspendu.

Enfin, nous formulerons quelques recommandations spécifiques au positionnement de la politique belge de sécurité et de défense dans le champ politique, sociologique et communautaire dans ses rapports entre l'armée et la société. L'objectif étant d'améliorer les liens entre le citoyen, le politique et la Défense ; sachant que le destin commun des Belges en matière de sécurité se doit d'être aussi pensé en « poupées gigognes » avec, par superposition, le rôle de l'UE et de l'OTAN.

SÉCURITÉ & STRATÉGIE n°131

LA DÉFENSE CONTRE LES « MENACES HYBRIDES » : LA BELGIQUE ET LA STRATÉGIE EURO-ATLANTIQUE

Cdt d'Avi Estelle Hoorickx

Les pratiques de la « guerre hybride » sont considérées comme un défi sécuritaire majeur par l'UE et l'OTAN, qui s'attellent depuis 2015 à développer, chacune de leur côté mais en coopérant, une stratégie cohérente dans la lutte contre les « campagnes hybrides », afin

d'aider les pays membres à contrer cette menace complexe. La notion de « menaces hybrides » et celle de « guerre hybride », préférée par l'OTAN ne font cependant pas l'unanimité et ne semblent pas toujours signifier la même chose, selon l'organisation et parfois même au sein d'une même institution. À ce jour, il n'existe pas de politique belge centralisée en ce qui concerne la lutte contre les « menaces hybrides ». La Belgique dispose néanmoins de différents organismes chargés de coordonner la politique sécuritaire du pays, quel que soit le degré de la menace, qu'elle soit « hybride » ou non. Dans sa dernière « vision stratégique pour la défense » de juin 2016, le ministre belge de la Défense reconnaît également l'importance de la problématique de la « guerre hybride ».

La présente étude comporte deux parties. La première a pour but de mieux discerner comment est né et a évolué le concept de « guerre hybride », singulièrement au sein de l'UE et à l'OTAN. La seconde partie analyse la stratégie mise en place par les deux organisations pour lutter contre les menaces hybrides mais également les mesures prises par la Belgique pour participer à cette stratégie.

Belgisch Militair Tijdschrift

De doelstelling van dit tijdschrift is de militaire en burgerlijke verantwoordelijken op de hoogte te houden van wat er leeft bij Defensie en wat de uitdagingen zijn. Dat gebeurt door middel van artikelen in het politiek-militaire domein, de internationale relaties, de operaties en alle aanverwante thema's.

Revue Militaire Belge

Cette revue a pour objet d'informer les responsables militaires et civils des réalités et des enjeux qui touchent la Défense dans les domaines politico-militaires, des relations internationales, des opérations ou des ressources qui y sont liées.

ISBN 90 77762 321

NUR 853 / 654